

Petra Häring-Kuan | Yu-Chien Kuan

Thùng thuốc súng

Trung Quốc

Gã khổng lồ trên con đường vào thế kỷ 21

Phan Ba dịch

Trung Quốc đang đứng trước một thử thách quyết định. Chỉ trong vòng ba mươi năm, người Trung Quốc đã thành công trong việc mà các dân tộc khác đã cần đến nhiều thế kỷ: biến đổi từ một nước đang phát triển nghèo nàn, suy sụp trở thành quốc gia dẫn đầu về kinh tế. Thế nhưng trong khi những người này nhìn đầy kỳ vọng vào tương lai thì những người khác lại phẫn nộ về các tình trạng tệ hại. Họ phê phán việc các giá trị đã bị đánh mất, về hố sâu ngày càng lớn giữa nghèo và giàu, về đầu cơ bất động sản và tham nhũng, thiếu tự do ngôn luận và dân chủ. Nhưng cũng không thể chối cãi là các cơ hội và sự tự do mới cũng như mức sống cao hơn – ngay khi còn lâu mới cho tất cả người Trung Quốc. Petra Häring-Kuan và Yu-Chien Kuan đã nắm bắt lấy sự đồng thời của những trải nghiệm mâu thuẫn và những góc nhìn khác nhau trong 200 cuộc phỏng vấn của họ với người Trung Quốc trong đất nước của họ.

Petra Häring-Kuan quen với Yu-Chien Kuan năm 1970 và sau đây đã quyết định học đại học về Hán học. Ngày nay bà là tác giả và dịch giả, sống và làm việc ở Hamburg. Yu-Chien Kuan [Quan Ngu Khiêm] rời Trung Quốc trong thời của cuộc Cách mạng Văn hóa. Năm 1969 ông đến Đức, nơi ông bảo vệ bằng tiến sĩ tại Đại học Hamburg và giảng dạy về Hán học nhiều năm. Ở Trung Quốc, Kuan thuộc vào trong số các chuyên gia nổi tiếng cho các câu hỏi về châu Âu, ở Đức thuộc vào trong số những người chuyên tải văn hóa Trung Quốc nổi tiếng nhất.

Lời nói đầu	5
Người Trung Quốc nghĩ gì về Trung Quốc	8
Đánh giá hiện tại: một câu hỏi của cách nhìn.....	13
Đất nước này cần hệ thống nào?	29
Dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Trung Quốc.....	48
Về tham nhũng và lạm quyền	57
Về tự do ngôn luận	65
Giới công chúng phê phán trong Internet của Trung Quốc	76
Trung Quốc đi về đâu?	81

Phan Ba dịch theo lần phát hành thứ nhất của Scherz, một nhà xuất bản thuộc Công ty xuất bản S. Fischer, 2011.

Lời nói đầu

Mới đây, có những bạn người Đức của chúng tôi đến Trung Quốc lần đầu tiên. Họ mang ấn tượng sâu sắc. Họ đã không thể tưởng tượng được rằng đất nước là này như thế. Giới truyền thông đã mang lại cho họ một hình ảnh của những vụ xâm phạm quyền con người, thảm họa môi trường và đàn áp tự do ngôn luận. Việc nói chung là họ đã quyết định đi nghỉ mát ở Trung Quốc ít nhiều là do ảnh hưởng của chúng tôi. Chúng tôi đã thuyết phục họ với một thành ngữ xưa của Trung Quốc: trăm nghe không bằng một thấy.

Những người bạn của chúng tôi đã làm quen với những con người đáng yêu, thành phố hiện đại và phong cảnh thơ mộng. Để giữ liên lạc với thế giới, họ đã mang theo máy tính xách tay của họ, và họ đã ngạc nhiên không ít, khi có thể truy cập Internet có tốc độ nhanh tại mỗi một khách sạn kha khá, điều hiển giờ đã trở thành một việc hiển nhiên ở Trung Quốc. Ở Bắc Kinh, thành phố sau khi tăng trưởng kinh tế mạnh mẽ đã phát triển trở thành một thành phố lớn mang nét tương lai, họ đã gặp những người trẻ tuổi tự tin, thích nói chuyện với họ về đầu cơ tiền tệ và giá cổ phiếu hơn là về những phương án và hệ thống chính trị. Họ đã nhìn thấy những dãy núi có vách đứng cheo leo và những đồng bằng đáng yêu. Họ đã đi bộ qua những cánh đồng đầy hạt lúa vàng và gặp những người nông dân mỉm cười hài lòng khi nhìn đến vụ thu hoạch được mùa sắp tới. Họ đã đến thăm những đồn điền trà vắng vẻ, xanh thắm ở Hàng Châu, đã sống ở đồng bằng của con sông Dương Tử hùng vĩ trong một thành phố kênh đào lịch sử, thành phố mà đã được phục hồi và hiện đại hóa một cách cẩn trọng và trang nhã. Đỉnh cao kết thúc là chuyến đến thăm Thượng Hải, thành phố mà ngày nay lại xứng đáng với danh tiếng Paris của Phương Đông thừa xua của nó. Ở đó, họ đã nói chuyện với bác sĩ, thương gia, nghệ sĩ và những người môi giới nhiệt tình giữa Đông và Tây, người Đức cũng như người Trung Quốc. Thời gian trôi qua thật nhanh, và khi lên đường trở về nhà, họ có đầy những ấn tượng khó quên và ước mong tha thiết muốn trở lại càng sớm càng tốt.

Họ chỉ có một ấn tượng bề ngoài hay còn là sai lầm về đất nước và con người? Hoàn toàn không phải thế. Họ đã làm quen với một vài của nhiều mặt tươi đẹp và dễ gây thiện cảm của đất nước và đã đến thăm những nơi mà người ta thích đến lúc đi nghỉ mát, vì chúng khiến cho mỗi một người yêu thích nghệ thuật và văn hóa đều quan tâm đến nó. Tất nhiên là cũng có những mặt có vấn đề và không đẹp, như trong tất cả các nước khác, những mặt mà không nhất định phải nằm trên các tuyến đường du lịch của khách nước ngoài đi nghỉ mát và thường thì người ta chỉ biết đến chúng qua những cuộc trao đổi kéo dài với người dân bản xứ.

Trung Quốc có quy mô của một châu lục, và chỉ vì độ lớn của nó thôi, đất nước này đã có nhiều vẻ, nhiều tương phản và nhiều mâu thuẫn. Ở đó có những phong cảnh đẹp tuyệt vời nhưng cũng có những phong cảnh bị bàn tay của con người phá hủy. Có những người đã từng là nông dân tập thể, những người mà ngày nay tự lập và hưởng sự thịnh vượng của mình, trong khi những người khác đang tuyệt vọng, vì bị những cán bộ tham lam lừa đảo chiếm đoạt đất đai và kế sinh nhai của họ. Có những cựu công nhân nhà máy nào đó, ngày nay là doanh nhân, đang tràn đầy sự tự tin, trong khi đồng nghiệp trước kia của họ trù tính làm thế nào để kiếm sống cho họ và gia đình họ sau khi nhà máy đã đóng cửa. Đối với những người nào đó, chuyến đi nghỉ mát hàng năm ở nước ngoài đã trở thành một việc hiển nhiên, những người

khác lại thất bại ngay từ lúc nộp đơn xin hộ chiếu và vì vậy bị ngăn chặn không cho ra nước ngoài. Và trong khi con người ở Phương Tây đang lo sợ gã khổng lồ kinh tế Trung Quốc thì nhiều người Trung Quốc đang tìm cách tốt nhất để mang chính họ và tiền của họ ra nước ngoài, vì họ lo ngại về sự ổn định và qua đó là về tương lai của đất nước họ. Ở Trung Quốc không chỉ có một sự thật, cũng không chỉ có hai, nó có sự thật cũng nhiều như những thành công tuyệt vời nhưng cũng cả những vấn đề dường như là không giải quyết được.

Sau hơn ba thập niên của chính sách cải cách và mở cửa, và sau một cuộc bùng nổ kinh tế chưa từng có, nhiều triệu người Trung Quốc ngày nay hưởng một mức sống mà vào đầu những năm 1990 họ không bao giờ cho rằng là có thể được. Đồng thời, nhiều người lại cảm nhận mình như là những kẻ thua cuộc của các cải cách và của những thay đổi sâu rộng. Một cuộc tranh cãi sôi động về tình trạng của đất nước đang làm xao động con người, và nó được tiến hành với một sự cởi mở mới lạ trong Internet, cái được cho là môi trường nặc danh.

Người Trung Quốc nghĩ gì về đất nước của họ? Họ đánh giá hiện tình của họ và tương lai của họ ra sao? Trong gần 200 cuộc phỏng vấn, chúng tôi đã hỏi người dân ở những độ tuổi khác nhau và từ những tầng lớp xã hội và nghề nghiệp rất khác nhau, ở thành thị và nông thôn, ở phương Nam và phương Bắc, ở Đông cũng như Tây.

Trung Quốc là một đất nước với 5000 năm lịch sử mà triết học của nó đã trải qua thời kỳ nở rộ trước đây 2500 năm, và là một đất nước nhìn lại một thời kỳ thống trị độc quyền trung tâm cũng dài tương tự như thế. Thêm vào đó, đây là một quốc gia nhiều sắc tộc với những thiểu số có tín ngưỡng sâu đậm. Sự đa dạng về văn hóa của người dân phản chiếu trong cung cách suy nghĩ khác nhau của họ. Nhiều người sẵn sàng tiếp nhận, linh động và cởi mở cho những cải mới, nhưng những người khác vẫn còn bị cột chặt trong những truyền thống cũ, không có khả năng rời bỏ cái hệ thống quen thuộc và tự giải phóng mình ra khỏi đó. Trước đây một trăm năm, sau cuộc Cách mạng 1911, Tôn Dật Tiên đã cố gắng thành lập một nước Cộng hòa theo gương mẫu Phương Tây. Ông đã thất bại. Năm 1949, Mao Trạch Đông phá vỡ các cấu trúc truyền thống và thay thế chúng bằng các lý thuyết của Marx, để rồi cuối cùng cũng chỉ độc đoán tương tự như những hoàng đế Trung Hoa ngày xưa. Chủ nghĩa Lenin, Chủ nghĩa Stalin và chuyên chính vô sản đã không mang lại tốt lành cho đất nước này. Sau hơn một trăm năm cách mạng và biến đổi, cao trào và thoái trào, ngày càng có nhiều người Trung Quốc dành thời gian để suy nghĩ về xã hội của họ, và nhiều người trong số đó, những người cũng như tôi đã trải qua cuộc cách mạng của năm 1949 và đã hy sinh những điều gì đó, nhận thấy rằng đất nước này đang đau ốm, mặc cho tất cả các thành công về kinh tế và tiến bộ đa dạng. Chúng tôi bộc lộ những lời phê phán của chúng tôi với đau buồn và nước mắt, vì chúng tôi muốn Trung Quốc có thể phát triển trong yên bình, không có những cuộc cách mạng đẫm máu, không có nổi dậy và chiến tranh. Mặt khác, chúng tôi biết rằng đất nước này sẽ đi vào trong một ngõ cụt nguy hiểm nếu như không có thay đổi về chính trị. Ngay từ năm 1979, các lãnh tụ chính trị Đặng Tiểu Bình và Trần Vân thời đó đã nhận ra rằng tham nhũng trong tầng lớp cán bộ chính là mối nguy hiểm cho tương lai của đất nước, và tuy vậy vẫn không thể trừ khử được nó. Còn ngược lại: nó hiện giờ đã đạt đến một quy mô gây bất an, tới mức phần lớn người Trung Quốc cảm nhận nó như là tai hại xã hội lớn nhất, cái xói mòn niềm tin tưởng của họ vào Đảng và nhà nước.

Viết quyển sách này đối với vợ tôi Petra Häring-Kuan và đối với tôi phần nào là một công việc đau đớn. Có lẽ cái tựa mang tính khiêu khích "Thùng thuốc súng Trung Quốc" sẽ giúp cho quyển sách này cũng có được sự chú ý ở Trung Quốc. Chúng tôi mong rằng nó đến được với những người cầm quyền và khiến cho họ nhận lấy sự việc của người dân làm sự việc của mình. Tương truyền rằng nhà triết học thời xưa Quản Trọng (725 – 645 TCN) đã nói rằng: "Xã hội phồn vinh và phát triển khi những người cai trị nghĩ đến nhân dân."

Trung Quốc là quê hương của tôi. Tôi hãnh diện về đất nước này, và vì tôi rất yêu nó nên tôi đang lo lắng. Nó phải nhớ lại các tiềm năng của nó, phải tìm một con đường riêng hợp nhất một cách hài hòa truyền thống với hiện đại, văn hóa Trung Quốc với tư tưởng Phương Tây. Một chế độ độc đảng không thể là điều lý tưởng đáng hướng đến của tương lai, nhưng một hệ thống đa đảng về ngắn hạn hầu như không thể thành công được. Mặc dù vậy, tôi vẫn tin tưởng rằng người Trung Quốc có thể chữa lành cho đất nước của họ bởi chính sức lực của họ, nếu như họ nghe theo lời khuyên của các triết gia ngày xưa: "Học cái cũ để tạo ra cái mới." Những sai lầm của quá khứ cần phải được mang ra ánh sáng và cần phải được thảo luận và phê phán trong mọi sự cởi mở, để tìm thấy một con đường mới đi vào tương lai.

Yu-Chien Kuan (Quan Ngu Khiêm)

Người Trung Quốc nghĩ gì về Trung Quốc

Chỉ trong vòng ba mươi năm, người Trung Quốc đã làm được điều mà các dân tộc khác đã cần tới nhiều thế kỷ: biến đổi từ một nước đang phát triển hết sức nghèo nàn, kiệt quệ về kinh tế thành một quốc gia dẫn đầu về kinh tế. Qua đó, cuộc sống của người Trung Quốc đã thay đổi rất nhiều. Những thành phố tối tăm, buồn tẻ đã trở thành các đô thị to lớn, rực rỡ, được kết nối với nhau bởi một hệ thống đường cao tốc và đường sắt công nghệ cao. Nhiều người Trung Quốc ngày nay sử dụng máy bay một cách hết sức tự nhiên, cứ như họ bước lên chiếc xe buýt ở ngã tư đường kế đến. Hầu như không thể tin được, rằng trong những năm 1980, xe đạp vẫn còn thống trị hình ảnh đường phố và các loại lương thực quan trọng nhất vẫn còn bị chia theo khẩu phần.

Người ta đã quen với nhiều cái tốt bực mà đất nước này luôn có để thông báo: vui mừng vì từ hơn ba thập niên nay đã có một tỷ lệ tăng trưởng cao đáng ganh tỵ của tổng sản phẩm nội địa từ tám tới mười phần trăm, cái do mức phát triển thấp trong nước mà chắc sẽ còn tiếp tục thêm một vài năm nữa. Trong quý hai của năm 2010, Trung Quốc đã đẩy lùi láng giềng Nhật Bản trong bảng xếp hạng các nền kinh tế quốc dân từ hạng hai xuống hạng ba. Nếu như sự phát triển này cứ tiếp tục không thay đổi thì chậm nhất là tới năm 2030 Trung Quốc sẽ vượt qua mặt Hoa kỳ đang dẫn đầu, số phận mà nước Đức đã trải qua năm 2009. Ngày nay, không phải người Đức là người xuất khẩu nhiều nhất trên thế giới mà là người Trung Quốc. Bên cạnh Hoa Kỳ, Trung Quốc vẫn còn là đất nước được ưa thích nhất cho các đầu tư trực tiếp từ nước ngoài. Đất nước này sở hữu số dự trữ ngoại tệ lớn nhất trên thế giới. Khi các quốc gia công nghiệp phương Tây vì cuộc khủng hoảng tài chính toàn cầu mà rơi vào trong tình trạng cứng đờ vì sốc thì Trung Quốc với một chương trình hỗ trợ kinh tế khổng lồ đã có thể không những kích thích nền kinh tế của riêng mình mà còn tiếp tục bảo đảm một thị trường tiêu thụ cho các quốc gia xuất khẩu như nước Đức.

Chính sách cải cách của các thập niên vừa qua là một câu chuyện thành công có một không hai, cái đã diễn ra với một tốc độ nhanh cho tới mức đối với nhiều người Trung Quốc, thế giới dường như đã đảo lộn rồi. Nhưng không phải là họ phải hết sức hài lòng trước sự phát triển nghệt thờ này hay sao?

Thật sự là ngày nay những người đại diện về mặt chính trị cho đất nước này đã xuất hiện với một sự tự tin mạnh hơn. Đảng Cộng sản Trung Quốc, đảng mà với chính sách cải cách và mở cửa của nó đã tạo khả năng cho lần tăng trưởng này, nhận lấy thành công về phần mình. Mặc dù vậy, họ đang đứng trước những thách thức khổng lồ mà kết cuộc của chúng vẫn còn hoàn toàn chưa biết được. Năm 1949, khi họ tiếp nhận quyền cai trị đất nước đã kiệt quệ về kinh tế và bị chiến tranh tàn phá, họ đã làm điều đó với sự ủng hộ rộng rãi của người dân. Thế nhưng một chính sách sai lầm đã dẫn đến những thất bại thảm khốc. Sau cái chết của Mao Trạch Đông, Đặng Tiểu Bình đã có thể lật ngược lại tình thế trong năm 1978 và nhờ vào chính sách có định hướng đến nền kinh tế và mở cửa của mình mà đã khởi đầu cho lần trở dậy gây ấn tượng mạnh. Mặc dù vậy, Đảng vẫn bị mất tin tưởng rất nhiều. Ngay trong số đảng viên của họ vẫn có sự nghi ngại hết sức lớn, liệu họ có thể tìm ra giải pháp cho các vấn đề đang nóng bỏng hay không.

Trung Quốc là một đất nước của những mâu thuẫn, và chúng ngày càng xuất hiện một cách rõ nét hơn. Trong vòng sáu thập niên vừa qua, chưa từng bao giờ có thảo luận về tình hình chính trị một cách trái ngược nhau và cởi mở đến như thế trong đất nước này. Trong khi tinh thần lạc quan khởi đầu vẫn còn tiếp tục đối với người này thì những tiếng chuông báo động đã vang lên từ lâu cho những người khác.

Mới đây, chúng tôi đã ngồi dùng bữa trong một nhóm lớn và thảo luận về tình hình hiện tại trong đất nước. Ngoài chúng tôi là các tác giả ra thì tất cả mười người ở bàn đều là đảng viên Đảng Cộng sản. Hai giờ liền, họ tường thuật về những câu chuyện xấu từ quá khứ mới đây và đã lâu hơn, chữa rửa và phê phán, cho tới khi cuối cùng chúng tôi nhận định rằng: "Các anh không hài lòng với mọi thứ. Thế tức là Đảng Cộng sản đã chẳng có thành công gì đáng kể trong những năm vừa qua?" Câu chuyện sau đó bị khựng lại. Điều này thì thật sự là đã nói quá rồi, một người trong nhóm đó nói. Tất nhiên là có đủ những điều mà người ta cũng có thể hài lòng với nó. "Ví dụ như?", chúng tôi hỏi. Một câu hỏi khó, như sau đó có thể nhận thấy được, vì không phải ai cũng sức nhớ ra ngay được một cái gì đó. Chỉ sau khi suy nghĩ một chút, họ mới kể ra các tiến bộ về kỹ thuật, ví dụ như máy tính mà với chúng người ta có thể vào Internet ngay được và tải về thông tin từ khắp nơi trên thế giới. Thêm vào đó, các phương tiện giao thông và đường giao thông, đường cao tốc và đường sắt hiện đại đã tạo khả năng cho một tính di động hết sức mới mẻ và tiện lợi. Càng lúc họ càng nghĩ ra nhiều điểm tốt hơn, nhưng chúng không tuôn trào ra nhanh chóng như những điểm đáng để ta thán trước đó. Một tình cảnh đặc trưng như chúng tôi đã trải qua ở hầu hết các cuộc trao đổi của chúng tôi. Nó để cho nhận thấy rằng nhiều người Trung Quốc đang sống với những mâu thuẫn nào ở bên trong. Về một mặt, toàn bộ hoàn cảnh sống của họ đã được cải thiện, và ngày nay họ có nhiều khả năng đa dạng trong lập kế hoạch và tạo dựng cuộc sống, trong thông tin và di động, mặt khác, hiện thực hàng ngày đưa ra những câu hỏi cấp bách về công lý và bất công, ý nghĩa và sự thật.

Một viên chỉ huy quân đội cao cấp, được hỏi về tình hình trong nước và đã quen với những mệnh lệnh ngắn gọn, đã biết đưa ra một lời ngắn gọn để mô tả tình thế: *ngoại viên nội phương!*, ông nói to. "Ngoài tròn trong vuông." Nhìn từ bên ngoài, Trung Quốc có vẻ hài hòa dưới chính phủ của nó. Nhìn từ bên trong, chẳng có gì hợp với nhau cả.

Những gì là động lực của con người ngày nay trong Trung Quốc, những gì khiến cho họ bất an, họ không hài lòng với những gì, những gì khiến cho họ u buồn, và cuối cùng nhưng không kém phần quan trọng: Họ hãnh diện vì điều gì? Chúng tôi muốn biết điều đó và vì vậy mà đưa ra hai câu hỏi: Các anh chị hài lòng với những gì? Không hài lòng với những gì? Thường chúng tôi chính xác hóa các câu hỏi của chúng tôi và nói đến sự thiếu thốn về tự do, dân chủ và nhân quyền. Đó có phải là cái mà các anh chị thiếu hay không?

Người ta có thể tiến hành phỏng vấn trước máy ghi âm hay trước máy quay phim. Chúng tôi quyết định – bất cứ lúc nào có thể – kết hợp những cuộc phỏng vấn của chúng tôi với hoạt động được người Trung Quốc ưa thích: ăn uống thỏa thích. Nhờ hoàn cảnh này mà sau một vài ly rượu nhỏ lời nói đã tuôn trào ra và những người được hỏi bắt đầu một lần phê bình tổng thể có quy mô rộng lớn, cái mà chúng tôi không muốn ngắt lời. Qua đó, nhiều người luôn đề cập đến cùng những đề tài, điều dẫn đến việc nội dung được lặp lại trong các cuộc phỏng vấn. Xin hãy tha lỗi cho chúng tôi, khi chúng tôi không gạch bỏ những lần lặp lại này. Theo ý của

chúng tôi, chúng tăng cường ấn tượng, rằng các vấn đề đó đang đè nặng lên tâm hồn của những người này cho tới đầu.

Thêm vào đó, chúng tôi bảo đảm tính nặc danh cho những người được hỏi. Một đảng viên già có nhiều tuổi đảng sau đó đã trở nên thích bàn chuyện và tự phát nói: "Tôi sẽ không bao giờ gia nhập Đảng Cộng sản của ngày hôm nay. Thời đó, với cuộc cách mạng năm 1949 của chúng tôi, chúng tôi đã đập tan xã hội giai cấp cũ, xóa bỏ sự khác biệt giữa nghèo và giàu, xua đuổi tham nhũng và mãi dâm ra khỏi xã hội của chúng tôi. Nhưng bây giờ thì những cái xấu xa cũ lại xuất hiện ở khắp mọi nơi, và đã có những gia cấp mới thành hình. Con cháu của các cán bộ Đảng đang nắm quyền mới chính là những người hưởng lợi cuộc tăng trưởng kinh tế hết sức lớn của chúng tôi. Họ tạo nên giới quý tộc giàu có mới. Những người giàu của ngày hôm nay còn giàu hơn cả những người thời trước rất nhiều, chỉ khác với ngày xưa là phần lớn họ đều mang tiền bạc của họ ra nước ngoài, vì họ không tin vào sự phát triển của đất nước chúng tôi."

Các câu chuyện thường gây sốc cho chúng tôi, các tác giả, khi tình trạng trong nước được mô tả trong những sắc màu tối tăm nhất, cho tới mức người ta có ấn tượng rằng Trung Quốc là một thùng thuốc súng. Nhưng điều đó có đúng không? Trung Quốc có thật sự là một thùng thuốc súng hay lời phê phán của những người đàm thoại với chúng tôi, thường rất phần nộ, là cường điệu? Không, chúng không phải là cường điệu. Nhiều bất công đã và vẫn đang tiếp tục diễn ra hàng ngày, có thể đọc được trên Internet, nhưng cũng có thể đọc được trên những tờ nhật báo Trung Quốc hay theo dõi trong các chương trình phê bình của các đài truyền hình nhà nước và Hongkong. Và mặc dù vậy: mặc cho những lời ta thán có lý do đó, người ta đã làm được nhiều điều thật to lớn. Chưa từng bao giờ có được nhiều tự do cá nhân như vậy trong sáu mươi năm vừa qua. Cũng có cả những bước đi dài theo đường hướng xây dựng các thể chế nhà nước pháp quyền. Từ trải nghiệm cá nhân, chúng tôi có thể so sánh mức sống của ngày nay với mức sống trước năm 1949 và mức sống trong những năm 1970. Khi chúng tôi thuật lại cho giới trẻ của ngày nay, rằng cho tới đầu những năm 1980, gọi điện thoại thường là một vấn đề thường không thể giải quyết được, chúng tôi hay gặp phải một sự ngạc nhiên nghi ngại, nhưng không lâu. Giới trẻ ngày nay không để cho người ta đánh lừa mình với những so sánh như vậy, và sự kiên nhẫn không thuộc vào trong những đức tính tốt của họ. Họ yêu cầu nhiều hơn nữa.

"Chúng tôi những người trẻ nhìn thế giới ngày nay khác với những người lớn tuổi hơn", một nữ trợ tá quản lý 25 tuổi ở Thượng Hải nói với chúng tôi. Các thế hệ sinh ra trong những năm 1980 và 90 không có sự so sánh với trước đây. Những gì mà người ta kể cho chúng tôi nghe về nghèo đói giống như truyện cổ tích đối với chúng tôi. Chúng tôi đã lớn lên trong thời kỳ tăng trưởng kinh tế. Đối với chúng tôi đó là một sự tự nhiên, khi mức sống được cải thiện liên tục. Chính phủ phải lo cho điều đó. Đó là nhiệm vụ của họ. Họ có trách nhiệm phải làm việc đó, và vì vậy mà không có cơ gì để luôn nhấn mạnh rằng ngày nay chúng tôi có được tốt hơn nhiều. Không phải quá khứ là thước đo của chúng tôi, mà là hiện tại và tương lai. Và ngoài ra thì cũng chẳng hề đúng đâu, rằng tất cả đã tốt hơn. Nếu người ta nhìn cho kỹ thì trong nhiều lĩnh vực đã trở nên xấu đi, ví dụ như tất những gì về sự bất cân bằng giữa giàu và nghèo. Những khác biệt như vậy về cơ bản là bất thường và chúng tỏ chính phủ vô trách nhiệm và bất tài. Đó phải là trách nhiệm của các lãnh tụ chính trị, làm một cái gì đó cho

những người không tự mình phát triển được. Chính phủ phải đưa cho họ cơ hội, việc làm và an sinh xã hội."

Thế tức là tình trạng trong nước ra sao? Ý kiến về điều này hết sức khác nhau. Một giáo sư nổi tiếng của Đại học Thanh Hoa ở Bắc Kinh thật sự là nhìn Trung Quốc giống như một thùng thuốc súng. Mới đây, ông đã nhận định: "Trên thực tế thì tình hình đất nước của chúng tôi còn tồi tệ hơn là phần lớn người dân nghĩ. Xã hội của chúng tôi lâm trọng bệnh và không có bất cứ hy vọng nào để khỏe mạnh trở lại. Nó đang đứng trước sự sụp đổ."

Điều gì làm cho Trung Quốc mang bệnh? Một thăm dò ý kiến mang nó ra ánh sáng và phù hợp với kết quả công cuộc điều tra riêng của chúng tôi. Trong tháng 11 năm 2009, *Diễn đàn Nhân dân*, một tờ báo, thuộc tờ Nhân dân Nhật báo, phân phát cho 8000 người trong một trăm trường học và học viện một danh sách liệt kê các vấn đề được phỏng đoán là lớn nhất của mười năm tới đây mà người ta có thể đánh dấu vào nhiều vấn đề.

Trên tám mươi phần trăm những người được hỏi nêu sự tham nhũng tràn lan trong giới quan chức và đi cùng qua đó là sự mất tin tưởng trầm trọng vào uy quyền của giới lãnh đạo Đảng như là vấn đề lớn nhất trong đất nước họ. Họ còn cho rằng tham nhũng sẽ còn tồi tệ hơn trong vòng mười năm tới đây.

Cũng trên tám mươi phần trăm cảm thấy bất an về hố sâu ngày càng tăng giữa nghèo và giàu và xuất phát từ đó là nỗi lo sợ trước những cuộc nổi dậy và bạo động.

Trên sáu mươi phần trăm đưa ra các xung đột với giới quan chức trong Đảng ở các đơn vị quản lý địa phương như là mầm mống đáng lo ngại cho sự căm phẫn và nổi loạn. Bởi giới quan chức tham lam và vô lương tâm mà đã xảy ra nhiều sự bất công cho tới mức ngày nay người dân tự hỏi rằng thật ra thì Đảng phục vụ cho ai. Niềm tin tưởng vào Đảng Cộng sản đã bị lay động mạnh. Người ta không còn tin vào những người đại diện cho nó nữa.

Cũng trên sáu mươi phần trăm lo ngại vì giá bất động sản quá cao, khiến cho việc mua hộ ở là điều không thể đối với những người có thu nhập thấp. Người giàu do thiếu những khả năng đầu cơ khác nên đã mua hộ ở và mong cho nhà tăng giá, điều đã đẩy giá cả lên cao.

Trên sáu mươi phần trăm phàn nàn về sự suy thoái khủng khiếp của giá trị và đạo lý. Con người còn ở đâu khi tiền bạc là thước đo của tất cả mọi thứ? Các giá trị xưa cũ của xã hội chịu nhiều ảnh hưởng đạo Khổng đã không được chuyển giao tiếp. Chúng đã bị phá hủy từ lâu rồi. Các giá trị cách mạng Mác-Lê đánh kính trọng, những cái mà các người cha đẻ của cuộc cách mạng đã tuyên truyền khi họ bước ra để xây dựng một xã hội hài hòa, công bằng, đã lộ hình như những lớp vỏ bọc trống rỗng bằng từ ngữ mà dấu mình ở sau đó là sự ích kỷ và tranh giành quyền lực. Ngày nay, người ta không còn có thể tin tưởng một ai được nữa. Quá nhiều điều sai đã được tiếp tục truyền đi như sự thật. Không còn có đức tính tốt nữa.

Đối với trên năm mươi phần trăm, các cải cách chính trị diễn ra một cách quá ngăn ngừa. Người dân thất vọng, vì mong muốn dân chủ hóa từng bước của họ đã không được hiện thực. Cũng từng ấy người được hỏi lo ngại về ô nhiễm và phá hủy môi trường.

Trên bốn mươi phần trăm phàn nàn về việc chăm sóc không tốt cho những người già và về nạn thất nghiệp trong số những người trẻ tuổi vừa tốt nghiệp đại học.

Không được nêu ra trên danh sách này là vấn đề của nạn thất nghiệp ở vùng nông thôn mà theo ước lượng của các chuyên gia nằm ở khoảng trên hai mươi phần trăm và mang nhiều lực nổ ở trong nó. 230 triệu công nhân di cư đe dọa tính ổn định của thị trường lao động, nếu như tăng trưởng kinh tế rơi xuống dưới tám phần trăm.

Các cải cách kinh tế đã giải phóng nhiều trăm triệu con người ra khỏi cái nghèo trong một thời gian ngắn – một việc chưa từng có. Nhưng vẫn còn trên một trăm triệu người sống dưới ranh giới nghèo. Những người này tin vào giới cánh tả mới, những người tuyên truyền cho một sự quay trở lại với các ý tưởng của Mao Trạch Đông. Họ phản nộ về những bất công bằng trong xã hội, về sự phân chia sở hữu không đồng đều, và họ mơ ước trở về thời đã qua, khi tất cả còn nghèo như nhau. Nếu như theo họ thì đấu tranh giai cấp và các ý tưởng của Mao sẽ sống lại.

Đối diện với các mâu thuẫn và xung đột này trong đất nước, nhiều người Trung Quốc lo sợ sẽ mất ổn định về chính trị, sợ nổi loạn và lộn xộn. Những người già, đã trải qua cuộc Cách mạng Văn hóa vào cuối những năm 1960, biết rằng khi tình trạng không có pháp luật và vô chính phủ thống trị thì sẽ như thế nào.

Thế tức Trung Quốc thật sự là một thùng thuốc súng? Nhìn theo một cách nào đó thì đúng là như thế, vì chất nổ có rất nhiều, và trong vòng những năm tới đây sẽ thấy được rằng liệu các vấn đề của đất nước này có được làm giảm bớt đi một cách bền vững hay không. Chúng tôi không bi quan, ngay cả khi có nhiều yếu tố chống lại điều này. Chính là những người đó đã để cho chúng tôi tin tưởng sau nhiều cuộc phỏng vấn, rằng người ta sẽ tìm thấy một con đường đi ra khỏi các vấn đề. Sự phát triển của Trung Quốc không bao giờ diễn ra thẳng tắp cả. Nó luôn có những con đường vòng, thất bại và sửa đổi. Chỉ riêng sáu mươi năm vừa qua là đã đầy những việc đó. Nhưng trong lịch sử dài lâu của họ, người Trung Quốc không bao giờ đánh mất niềm tin vào quốc gia của họ và đã chứng tỏ một tính liên tục, kiên trì và sẵn sàng hy sinh có một không hai. Và lần này rồi họ cũng sẽ thành công. Hy vọng của chúng tôi nằm ở số đông những người trẻ tuổi tự tin và được đào tạo tốt. Họ có sức mạnh và ý muốn, để giải quyết các vấn đề của đất nước này.

Đánh giá hiện tại: một câu hỏi của cách nhìn

Vào ngày 1 tháng 10 năm 2009, lễ kỷ niệm lần thứ sáu mươi ngày thành lập nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa được tiến hành ở Bắc Kinh với một cuộc duyệt binh lớn. Ai muốn theo dõi phải xem qua truyền hình. Chỉ một ít người được lựa chọn là có thể tham dự buổi lễ trên Quảng trường Thiên An Môn. Tuy vậy, lễ kỷ niệm này là dịp để cho nhiều người Trung Quốc nghĩ về những thập niên vừa qua.

Khó có thể đánh giá sáu mươi năm của một phát triển chính trị và xã hội đã chịu nhiều ảnh hưởng của những giai đoạn cực đoan và ôn hòa, của những tiến bộ đáng chú ý và thất bại khủng khiếp, của sửa đổi và thay đổi đường hướng. Trong một điều thì đại đa số thống nhất với nhau, trong việc chia ra thành cái được gọi là ba mươi năm đầu tiên và ba mươi năm thứ nhì. Ba mươi năm đầu thuộc kỷ nguyên của Mao Trạch Đông. Nó mang dấu ấn của đấu tranh giai cấp, tuyên giáo và nghèo nàn. Ba mươi năm thứ nhì được xem là kỷ nguyên của Đặng Tiểu Bình. Chúng chịu ảnh hưởng lớn của chính sách cải cách và mở cửa của ông, cái đã mang lại cho đất nước này một cuộc tăng trưởng độc nhất vô nhị, nhưng cũng nhiều vấn đề xã hội mới.

Chính sách của những năm và thập niên vừa qua đã có tác động rất khác nhau đến số phận cá nhân của người dân. Vì thế mà đánh giá khác nhau về những gì đã trải qua và về hiện tại không phải là điều đáng để ngạc nhiên. Tùy theo tuổi tác và trải nghiệm, nó biến đổi giữa khen ngợi, tin tưởng, thất vọng, sợ hãi và tức giận.

Về những nhà cách mạng già đang hoài nghi và các đảng viên hay chủ rùa

Là thanh niên, họ đã có lý tưởng. Trong những năm 1950 họ là những nhà cách mạng đấu tranh cho nền độc lập của quốc gia và cho một nhà nước có chủ quyền. Trong những năm 1950, họ, với lòng nhiệt tình và niềm tin tưởng, đã cống hiến cho công cuộc xây dựng một xã hội công bằng. Họ chấp nhận hạn chế và giám hộ như là những hy sinh cần thiết cho một mục đích chung – tạo nên một Trung Quốc mới. Họ từ bỏ một cuộc sống gia đình đường hoàng và tự do cá nhân. Cuộc sống của họ đứng hoàn toàn dưới sự phục vụ cho xã hội. Nhưng rồi những nhà cách mạng đó đã bị hao mòn qua những biến động chính trị, những chiến dịch chính trị và những thái quá của bạo lực trong cuộc Cách mạng Văn hóa. Ngày nay, một vài người trong số họ là cựu binh già ngồi trong một nhà dưỡng lão ở ngoại ô thành phố Bắc Kinh. Chúng tôi đã tới thăm họ ở đó. Được cấp lương hưu tốt và hưởng sự chăm sóc y tế tốt nhất, họ không còn phải lo lắng gì nữa trong những ngày còn lại. Thế nhưng có những người nào đó vẫn chán nản. Nét hào nhoáng của thời kỳ mới đã không thể đánh lừa được những người già nua đầy kinh nghiệm, rằng các xung đột của thời cũ đã sống lại. Tinh thần làm việc cá nhân của họ lúc nào cũng gương mẫu. Họ không lấy phạm đến một xu. Họ kính hãi đến mức không nói được, khi họ nghe về sự tham nhũng và nền kinh tế thân hữu của ngày hôm nay, về lợi dụng quyền hành và nghèo khổ.

"Chúng tôi lại trở về khởi điểm của chúng tôi, cứ giống như là chúng tôi chỉ xoay vòng tròn thôi", một cựu nhân viên nhà nước cao cấp nói, người ngày nay đã gần chín mươi. "Nghèo khổ, tham nhũng và tình trạng không có pháp luật thời đó đã đẩy những người trẻ tuổi

chúng tôi xuống đường, để biểu tình chống Tưởng Giới Thạch, chống chính phủ tham nhũng và những ung bấu của xã hội cũ. Chúng tôi đã đấu tranh cho cuộc cách mạng và cho một xã hội công bằng và đã hy sinh rất nhiều, và rồi thì ngày nay chúng tôi đang ở đâu? Thống trị bây giờ lại là tham nhũng, kinh tế thân hữu, khác biệt lớn giữa nghèo và giàu và một sự ngạo mạn của những người cầm quyền đối với những người không có quyền hành. Tất cả các hy sinh đều là vô ích sao?"

"Không thể cứ tiếp tục mãi như thế này được"

Khi còn bé, ông trải qua những cuộc ném bom và lần chiếm đóng của Nhật Bản, khi là thiếu niên thì nội chiến, nghèo túng và hỗn loạn. Ông biểu tình với nhiều sinh viên khác để chống Quốc Dân Đảng tham nhũng đang cầm quyền. Ông được nuôi dưỡng trong tinh thần Kitô giáo và là một nhà lý tưởng đầy nhiệt tình. Trái tim của ông đập ở bên trái. Đối với ông cũng như đối với nhiều người trẻ tuổi khác chỉ có một mục đích: xây dựng một xã hội công bằng, tốt hơn. Vì vậy mà ông có thiện cảm với những người Cộng sản và ủng hộ cuộc cách mạng.

Ông D., 82 tuổi, đã về hưu, Bắc Kinh: "Sau 1949, tôi tràn đầy lạc quan nhìn tới thời gian mới. Có thể nhìn thấy rõ ràng là đất nước đang đi lên. Lúc nào tôi cũng ca hát khi tôi đi xe đạp xuyên qua Bắc Kinh. Năm 1954, tôi gia nhập Đảng Cộng sản. Tôi là nhà báo và là nhân viên của một tờ nhật báo. Tôi đã viết không biết bao nhiêu là bài báo. Tôi luôn luôn cố gắng trung thành với những lý tưởng của tôi và làm những điều là đặc tính của một người Cộng sản gương mẫu: việc tốt cho xã hội. Ngược hoàn toàn với các cán bộ khác xung quanh tôi, những người luôn luôn nghĩ rằng họ phải có lý và đã không dùng đến trí thông minh thông thường của một con người nữa. Công việc ngày càng nhiều. Rồi với thời gian, tôi hầu như không còn cơ hội để suy nghĩ nữa. Tôi chỉ còn tuân lời, thi hành mệnh lệnh và đè nén sự hoài nghi của tôi xuống. Thỉnh thoảng, tôi có cảm giác như đang phủ nhận lấy chính mình. Chẳng bao lâu sau đó, sự sợ hãi đến bên cạnh nỗi hoài nghi của tôi, và tới một lúc nào đó thì sự sợ hãi chiếm hữu lấy tôi. Người ta không bao giờ biết được lúc nào sẽ xảy ra điều gì. Không thể trốn thoát các chiến dịch chính trị được. Những điều đó không chỉ xảy ra cho những người như tôi, tức là giới trí thức phê phán mà Mao sợ họ nhất. Chúng cũng xảy ra với các nông dân giàu có, địa chủ hay chủ doanh nghiệp. Mặc dù là người ta đã thanh toán hết sức khắc nghiệt với họ vào đầu những năm 1950, trước sau gì họ vẫn còn mang vết nhơ của kẻ thù giai cấp. Nếu như họ đã chết rồi, người ta lôi con cháu ra để quy trách nhiệm. Cả sau hai mươi, ba mươi năm và một cuộc sống như một người nông dân hay công nhân bình thường, thân thể vẫn còn đóng một vai trò. Thời đó tôi đã tự hỏi rằng cuộc đấu tranh giai cấp mãi mãi này sẽ không bao giờ chấm dứt hay sao. Nó đã làm hư hỏng bao nhiêu thứ. Tình hình còn trở nên tồi tệ hơn trong cuộc Cách mạng Văn hóa, cái đã vận ngược cổ của tất cả chúng tôi lại. Mỗi một người đều trở thành kẻ thù của người khác. Mao chỉ còn muốn thi hành quyền lực của mình thôi. Ông là Marx và Tần Thủy Hoàng (hoàng đế đầu tiên của Trung Quốc, 259 – 210 TCN) trong một người. Nhưng khi người ta luôn cố gắng đập dập một cái nồi đang sôi sục thì tới một lúc nào đó tất cả sẽ nổ tung lên. Hay như nhà văn Lỗ Tấn diễn đạt: nhân dân giống như một dòng sông lớn, càng chảy xiết khi người ta càng cố chặn nó lại.

Tôi đã đọc Marx rất nhiều, như qua đó không có ấn tượng, rằng ông chống lại tự do cá nhân, tự do báo chí và dân chủ. Ông ủng hộ những người công nhân bị đàn áp và cuộc giải phóng họ. Marx chắc hẳn là đã không dung thứ cho cuộc đấu tranh giai cấp liên tục như Mao đã yêu cầu."

Chính sách cải cách của Đặng Tiểu Bình đối với ông D. giống như một cuộc giải phóng lần thứ nhì. Hoàn cảnh sống của ông được cải thiện từng năm một. Ông còn có thể thỏa mãn ước mơ của mình và đã đi du lịch nhiều chuyến sang châu Âu, Bắc Mỹ và châu Á. Ông D. thật ra hài lòng, nhưng cũng bất lực trước nhiều vấn đề xã hội mới. Hiện thực đã tụt lại xa ở phía sau lý tưởng của ông. "Không thể cứ tiếp tục mãi như thế này được. Nhưng nếu không như thế này thì rồi như thế nào? Khi tôi ngồi lại với các bạn đồng nghiệp và đồng hành cũ và nói rằng không có Đảng Cộng sản thì không thể được, tôi bị họ tấn công ngay lập tức. Chúng ta cần một hệ thống đa đảng dân chủ, họ nói. Trong khi đó thì tất cả những người đó đều là đảng viên Đảng Cộng sản và đã là những nhân viên lãnh đạo trong các cơ quan nhà nước ở Bắc Kinh, nhưng trước mặt tôi thì họ lại hết sức ca ngợi Hoa Kỳ. Tôi đơn giản là không hiểu được. Chính họ cũng đã tự trải qua thời gian cũ trước 1949. Họ biết sự hỗn loạn, nghèo đói từ trải nghiệm của bản thân. Nhưng họ cũng biết thời gian đen tối của những chiến dịch chính trị. Một vài người trong số họ bị kết tội là khuynh hữu vào cuối những năm 1950. Họ đã phải chịu đựng nhiều đau khổ và căm ghét Đảng Cộng sản, mặc dù họ vẫn còn là đảng viên. Rồi tôi thường hay hỏi, theo ý họ thì cần phải tiếp tục như thế nào? Hay hỏi khác đi: nước dân chủ châu Á nào có được tốt? Singapore có một nền dân chủ không? Nhìn theo con số dân cư thì Ấn Độ là nền dân chủ lớn nhất. Nhưng Ấn Độ có thật là gương mẫu cho chúng ta hay không? Tôi nhìn thấy ở đó những khác biệt giữa nghèo và giàu còn lớn hơn ở chúng ta rất nhiều. Các nước xã hội chủ nghĩa Đông Âu trước đây thì sao, như ở Ukraine, Hungary hay Georgia thì sao?

Khắp trong các nhóm trí thức của Trung Quốc, người ta ngày nay thảo luận về tình hình chính trị. Người này thì thúc giục cải cách chính trị, người khác muốn giữ nguyên hiện trạng, rồi còn có những người nói về một cuộc cách mạng mới. Cánh tả, tức là tư tưởng của Mao, vẫn còn rất phổ biến tại những người nghèo không thể hưởng lợi từ các cuộc cải cách và tại nhiều cán bộ già ở nông thôn. Người ta gặp tư tưởng hướng tới cải cách chủ yếu là trong các thành phố. Những người trẻ tuổi ở thành thị muốn tiếp nhận tất cả từ phương Tây càng nhanh càng tốt. Có những người nào đó thấy hệ thống ở Đài Loan là tốt, những người khác nhìn các nền dân chủ Bắc Âu như là một gương mẫu.

Tôi cũng cho rằng hệ thống chính trị phải được thay đổi. Nhưng tôi chống lại bất cứ một sự đổ máu nào. Máu đã đổ đủ rồi. Có thể có một cuộc cách mạng không đổ máu mặc dù quân đội đứng dưới quyền chỉ huy của Đảng hay không? Nếu như quân đội và Đảng tách rời ra thì có thể sẽ có hai đảng.

Tôi không chống lại hệ thống một đảng. Nhưng cái mà tôi không thể chấp nhận được là việc không có kiểm soát. Phải có phê phán, và vì vậy mà cần phải có sự tự do lên án các lỗi lầm. Nếu như ngày nay mà tôi còn viết bài cho tờ báo đó thì chính tôi là đảng viên cũng không thể viết ra được tất cả những gì mà tôi muốn. Nó sẽ không được đăng nếu như nó chống lại đường lối chính thức.

Trung Quốc vẫn còn nghèo. Không được phép đánh liều sự ổn định của xã hội chúng tôi. Vì vậy mà tôi ủng hộ thử nghiệm nhiều hơn, tương tự như những cuộc bầu cử ở cấp làng và trong các quận thành phố. Tôi thường có cảm giác rằng những người cầm quyền ngày nay thiếu can đảm và năng lực để thực hiện những ý tưởng khác, hay nói cách khác: thiếu một Đặng Tiểu Bình thứ hai, người có sức mạnh để thực hiện các cải cách chính trị."

"Ai không hài lòng thì tự mình có lỗi"

Bà S., 70 tuổi, giáo sư, Vũ Hán: "Tôi tuy đã bảy mươi tuổi rồi, nhưng vẫn làm việc và bận rộn với nhiều dự án văn hóa. Trong cuộc đời của tôi, tôi chưa từng bao giờ cảm thấy được tự do như ngày nay. Những người như tôi, đã trải qua sáu mươi năm vừa rồi với nhận thức về chính trị, đều hài lòng. Tất nhiên là vẫn còn có khiếm khuyết. Tôi không muốn chối bỏ điều đó. Nhưng chúng tôi đang ở trong một quá trình phát triển, và hướng đi thì đúng rồi."

Trong vòng ba mươi năm vừa qua, người ta đã thành công trong việc bảo đảm thu nhập cho nhiều triệu người, cho họ có cái ăn cái mặc và tạo nơi ở cho họ. Đó là một thành tích không được phép khinh thường. Chúng tôi có thể làm được điều đó trong một hệ thống dân chủ Phương Tây trong cùng thời gian đó hay không? Tôi tin là không. Chúng tôi cố gắng tiếp tục tiến lên. Người ta không thể ngay lập tức đạt được tất cả. Cả ở nhiều nước phương Tây cũng cần phải có thời gian dài, cho tới khi tự do và dân chủ thắng thế. Mỗi một nước phát triển tùy theo những đặc điểm lịch sử riêng của nó.

So với thời Mao, ngày nay chúng tôi có nhiều tự do. Chúng tôi có thể chữa rửa thỏa thích, có thể phê phán các chính khách và đảng viên. Trước kia, chúng tôi sẽ bị tố cáo là phản cách mạng chỉ vì một nhận xét phê bình nhỏ nhất. Thời đó tôi lúc nào cũng sống trong sự sợ hãi. Ban ngày tôi thường hay tự hỏi liệu tôi sẽ gặp lại cha mẹ tôi bình yên ở nhà vào lúc chiều tối hay không. Khả năng người ta tới bắt họ và quăng họ vào tù lúc nào cũng có, vì tôi xuất phát từ một gia đình được gọi là xấu. Trước cuộc Cách mạng, cha tôi là sĩ quan trong quân đội Quốc gia. Mặc dù vậy, năm 1949 ông đã không chạy trốn sang Đài Loan như nhiều thành viên quân đội khác, vì ông cho rằng Tưởng Giới Thạch và chính phủ của ông ấy cực kỳ tham nhũng. Nhưng sau này thì không có một ai quan tâm tới quan điểm đó nữa. Thay vì vậy, chỉ riêng sự việc, rằng ông đã là thành viên của quân đội chính phủ trước kia, là đã khiến cho ông trở thành một cá nhân có hại. Mỗi một từ không thích hợp mà ông nói ra có thể trở thành tai họa cho ông. Trong những ngày đó, khi có một người mặc quân phục tiến đến gần căn nhà của chúng tôi là lần nào tôi cũng hoảng sợ. Hiện giờ tôi đã đọc quyển nhật ký của Anne Frank. Tôi có thể cảm nhận được rất tốt nỗi sợ hãi mà bà ấy viết ở đó. Tôi cũng đã cảm nhận nó một cách tương tự như thế. Người ta không bao giờ biết khi nào thì sẽ gặp nạn và rồi sẽ có những gì sẽ xảy ra với mình. Vì thế mà chúng tôi cũng sợ láng giềng của chúng tôi, những người mà chúng tôi chia sẻ căn hộ với họ. Chúng tôi luôn luôn tự hỏi liệu họ có nghe được gì đó từ những điều mà chúng tôi bàn bạc với nhau trong phòng của chúng tôi và sử dụng chúng để chống lại chúng tôi hay không. Nỗi lo sợ này đã biến mất với chính sách cải cách của Đặng Tiểu Bình.

Trong ký ức tôi, bầu không khí dưới thời Mao rất nặng nề. Ngày nay, ai còn có thể tin rằng trước đây ba mươi năm chúng tôi còn cần tới tem phiếu? Không chỉ cho lương thực thực

phẩm như ngũ cốc, thịt và dầu mà còn cho những thứ cần dùng hàng ngày như xà phòng, diêm quẹt và bông vải. Tất cả đều được phân phối. Tem phiếu nhỏ tí và rất dễ bị đánh mất. Thịnh thoảng, chúng cũng bị lấy trộm. Có lần tôi đã đánh mất một phiếu cho 125g thịt. Thật là đáng sợ. Tôi đã để dành phần này cho thời gian mà chồng tôi cùng với đứa con gái nhỏ của chúng tôi đến thăm tôi, hai người sống trong một thành phố khác. Tôi nghĩ là tôi đã đánh mất nó trong gian phòng của chúng tôi, nơi tôi sống cùng với cha mẹ và hai chị em gái của tôi. Tôi đã tìm mảnh giấy nhỏ đó không biết là bao lâu, lật tất cả mọi thứ lên, bò trên sàn nhà và khóc. Chị em gái của tôi giúp tôi. Nhưng chúng tôi không tìm thấy. Đánh mất một tem phiếu như thế được xem là dấu hiệu của sự lơ đãng. Vì thế mà tôi cũng không dám kể lại cho cha mẹ tôi nghe về việc rủi ro này.

Thời đó, không ai có thể tự quyết định về cuộc sống cá nhân của mình. Tất cả đều do Đảng quyết định: người ta sống trong thành phố nào, người ta làm việc trong nhà máy nào, người ta sống ở đâu. Đảng đẩy chúng tôi qua lại giống như những quân cờ. Ai tốt nghiệp đại học có thể đưa ra một thỉnh cầu, người ta rất muốn làm việc ở đâu và cho tổ chức nào. Thông thường thì người ta nói rằng người ta sẽ tới nơi mà Đảng cần mình, ngay cả trong vùng lạc hậu nhất. Ở những đôi vợ chồng thì thông thường là người ta chia cắt ra, để người nào cũng có thể tập trung hoàn toàn vào phần đóng góp xây dựng tổ quốc của người đó. Vì thế mà điều có thể xảy ra là người chồng làm việc ở miền Nam và người vợ cách đó vài ngàn ki-lô-mét ở miền Bắc và họ chỉ nhìn nhau được một, hai lần trong một năm. Điều đó là bình thường. Tôi còn có may mắn. Tôi sống và làm việc ở Vũ Hán và chồng tôi ở Thượng Hải. Cách nhau không xa cho lắm. Mặc dù vậy, chúng tôi chỉ có mười lăm ngày phép trong một năm, những ngày mà chúng tôi có thể sống cùng với nhau. Nhưng trong số mười lăm ngày quý báu đó thì đã mất hai ngày cho chuyến đi và về. Chúng tôi luôn luôn đếm ngược ngày: còn mười ba ngày, mười hai ngày ... chỉ còn ba ngày cho tới khi chúng tôi có thể gặp nhau trong năm tới.

Có lần tôi đã ở lại Thượng Hải thêm năm ngày vì ngã bệnh. Sau khi trở về Vũ Hán, viên bí thư đã tổ chức một cuộc họp phê bình và hạ nhục tôi. Ông ta buộc tội tôi là nói dối và ích kỷ. Ông ta không muốn đơn giản tin rằng tôi đã thật sự ốm.

Khi Đặng Tiểu Bình nắm quyền năm 1977, ông tuyên bố rằng ông muốn nhất định sẽ giải quyết vấn đề của các đôi vợ chồng bị chia cắt. Thời đó, tôi gửi một gói kẹo nhỏ từ Vũ Hán đến cho con gái tôi. Cháu mới bốn tuổi, và tôi biết rằng cháu thích ăn kẹo. Tôi đưa gói quà nhỏ đó cho một người quen đi Thượng Hải. Con gái tôi nhận gói quà và mở nó ra. Hương thơm ngon ngọt tỏa ra và cái nhìn đến những viên kẹo đã mê hoặc cháu. Nhưng chồng tôi đã lấy gói quà từ tay cháu và nói rằng: 'Minh nên để dành cái này thì hơn. Nó có thể giúp bố con mình mang mẹ từ Vũ Hán về Thượng Hải. Con có đồng ý không?' Lúc đó đã có thể trao đổi nơi cư ngụ với những người khác. Tôi chỉ có quyền ở Vũ Hán. Nhưng nếu tôi tìm được người nào đó sống hợp pháp ở Thượng Hải và vì lý do nào đó sẵn sàng chuyển về Vũ Hán, thì người ta có thể trao đổi quyền cư ngụ và sau khi các đơn vị lao động đồng ý thì có thể tiến hành trao đổi. Tại những cơ hội như thế, quà tặng nho nhỏ thường là những sự khích lệ thêm vào. Mặc dù con gái tôi còn bé đến như thế, cháu đã hiểu mối liên quan: nếu cháu từ bỏ gói kẹo thì có thể là mẹ sẽ có khả năng dọn về ở với cháu. Vì thế mà cháu đồng ý, và chồng tôi đặt gói quà nhỏ vào trong một ngăn kéo để giữ lại. Sau đó, anh ấy bước ra hành lang để nấu bữa ăn chiều. Chỉ sau một lúc, anh ấy nhận thấy rằng trong gian phòng mà con gái tôi còn lại một mình ở trong đó yên lặng cho tới mức đáng ngờ. Anh nhìn vào gian phòng thêm lần nữa để đề phòng.

Anh thấy cháu mở ngăn kéo và lấy gói quà ra, ngửi nó rất lâu và trùi mền vuốt qua nó, nhưng rồi lại bỏ vào và cẩn thận đóng ngăn kéo lại. Cháu đã không lấy một viên nào từ gói kẹo đó. Thật sự là chỉ ít lâu sau, chúng đã giúp chúng tôi để tôi có thể dọn về Thượng Hải.

May mắn là chúng tôi đã qua được cái thời gian điên rồ đó. Nó đã thuộc về quá khứ rồi. Tất cả đã thay đổi. Biết bao nhiêu khả năng đang mở ra cho những người trẻ của ngày hôm nay. Tự do cá nhân hầu như không có giới hạn nữa. Chúng tôi thật sự tự do. Mỗi người đều có thể phát triển theo khả năng riêng của người đó và kiếm tiền tương ứng với thành quả của mình. Một vài người qua đó đã trở nên rất giàu có. Những người khác bị xui xẻo và không sử dụng cơ hội của họ được. Có lẽ họ cũng chỉ không khéo léo và không có khả năng hay đơn giản là không muốn khó nhọc và lười biếng. Vì thế mà họ vẫn còn nghèo. Sự khác biệt giữa nghèo và giàu ngày nay rất lớn. Có nhiều người ở trong nước không hài lòng, những người mong ước thời của nền kinh tế kế hoạch hãy quay trở lại. Lúc đó, dưới quyền của Mao, mọi thứ đều tốt hơn, họ nói. Đã công bằng hơn, vì tất cả đều nghèo, và vì vậy mà những người này hô lớn: 'Mao Trạch Đông muôn năm!'. Tôi không hiểu được điều đó. Trong những ngày đó, người ta dù có thông minh và có khả năng đi chãng nữa thì cũng chẳng giúp ích gì được cho mình. Người ta không cho năng lực có cơ hội. Không có gì khuyến khích cả. Người ta phải cố gắng để làm gì, khi trước sau gì thì cũng chỉ nhận được tiền lương eo hẹp, có làm việc tốt hay xấu cũng thế. Ngày nay, ai cũng có cùng những cơ hội. Nếu anh tinh khôn và có khả năng, anh cũng sẽ tìm được công việc làm tốt và có một cuộc sống tốt. Nếu anh không có khả năng và làm việc tồi, tôi rất lấy làm tiếc. Rồi anh sẽ nhanh chóng bị thất nghiệp và không còn tìm được việc làm tốt nữa. Nhưng đó là lỗi của anh."

"Không có ba mươi năm vừa qua thì tôi chẳng là cái gì cả"

Bà W., 48 tuổi, trưởng phòng, Bắc Kinh: "Có những người chê trách rằng trong Trung Quốc không có tự do ngôn luận. Đó có thể trước hết là các nhà văn và nhà báo mà vài người trong số họ không được phép xuất bản các tác phẩm mang tính phê phán của họ. Tôi không muốn công bố điều gì mang tính phê phán cả. Vì thế mà tôi cũng không cảm thấy thiếu cái tự do đó. Tôi cảm thấy mình rất tự do. Tôi đã được đào tạo tốt trong Trung Quốc, có một công việc được trả lương tốt, có hai căn hộ mà một trong đó tôi cho mướn với giá cao, cho nên việc trả tiền nợ không phải là gánh nặng cho tôi. Tôi đi nước ngoài nhiều, thường là đi công tác, nhưng tôi cũng đi nghỉ mát ở nước ngoài, ít nhất một năm một lần, thường là ở Hoa Kỳ. Tôi không thể tưởng tượng được mình sẽ ra sao nếu như không có chính sách cải cách của Đặng Tiểu Bình. Không có ba mươi năm vừa qua thì tôi chẳng là cái gì cả."

Cha của bà là một nhân viên nhà nước cao cấp, người vào lúc cuộc Cách mạng Văn hóa bắt đầu đã bị gọi là "trí thức thối tha" và đã bị đẩy về nông thôn để được cải tạo. Gia đình của bà chỉ qua một đêm là đã bị gọi là gia đình "xấu".

"Cha của tôi là trưởng phòng nhân sự của cả một cơ quan. Thời đó là việc thông thường, khi các tổ chức nhà nước xây nhà ở cho nhân viên của họ. Vì vậy mà chúng tôi sống trong một khu phố mà phần lớn người dân ở đó thuộc đơn vị lao động của cha tôi. Hàng ngày, láng giềng thường đến gặp ông với nhiều nguyện vọng khác nhau và thường đến thăm chúng tôi sau giờ làm. Họ thường ở lại dùng bữa, việc mà thật ra thì mẹ tôi không thích cho lắm, vì bà

cũng đi làm và bên cạnh công việc gia đình nội trợ còn phải chăm sóc cho ba đứa con. Bây giờ, khi cha tôi bị đưa về nông thôn để cải tạo, thì tin đó được lan truyền đi ngay tức khắc trong khu phố. Phần lớn láng giềng xa lánh chúng tôi, và nếu như họ có con thì họ không còn để cho chúng chơi đùa với anh chị em tôi và với tôi nữa. Có những người láng giềng trước kia nịnh bợ cha tôi thì bây giờ bắt chợt lại hành hạ chúng tôi. Vài người trở nên nguy hiểm thật sự. Họ thích nhất là giết chết chúng tôi. Trẻ con chúng tôi là thú hoang đối với họ. Anh tôi nhiều lần đã bị đánh gần chết. Chúng tôi phải chia sẻ căn hộ lớn của chúng tôi với những gia đình khác. Chúng tôi dọn vào ở trong một phòng và không có bếp nữa. Bắt đầu từ lúc đó, nơi nấu nướng của chúng tôi là ở trên hành lang và mọi người đều có thể tới đó được. Chúng tôi không nấu trên một cái bếp mà trên một cái lò nhỏ được giữ cho nóng nhờ một loại than bánh. Thời đó tất cả mọi người ở Bắc Kinh đều nấu trên những cái lò như thế. Sáng sáng, mẹ tôi đặt một cái nồi nước lớn lên lò, để lửa đun tắt mà cứ cháy hồng. Buổi chiều, khi bà về đến nhà thì bà có thể nấu ăn ngay lập tức. Nhưng láng giềng thường đổ nước lên lửa để cho nó tắt đi và mẹ tôi phải cần hơn một giờ đồng hồ để đốt cho nó cháy lại. Thỉnh thoảng, họ quẳng thứ dơ bẩn gì đó vào nồi nước. Họ còn cho con mèo của tôi ăn thuốc độc. Chẳng bao lâu sau đó, mẹ tôi thật sự là bị chứng hoang tưởng bị theo dõi, vì bà luôn sợ người ta sẽ làm hại chúng tôi, con của bà. Vì vậy mà bà rất nhẹ nhõm khi ông nội của tôi rời ngôi làng trên núi sau khi bà nội tôi qua đời và dọn về ở với chúng tôi trong thành phố. Ông ở nhà cả ngày và trông chừng để không có chuyện gì xảy ra với chúng tôi. Có lần có một người láng giềng cầm dao lao vào phòng của chúng tôi, để giết chết một trong số anh chị em chúng tôi. Người đàn ông này không biết là ông nội tôi thời gian sau này đã về sống với chúng tôi. Ông tôi liền đứng ra chặn lại và nói rằng: 'Nếu anh muốn giết một đứa cháu của tôi thì anh phải giết tôi trước'. Tuy ông là cha của một người 'trí thức thối tha', nhưng ông cũng là một nông dân, và thời đó nông dân và công dân được cho là những người chủ đất nước. Làm sao mà người láng giềng đó dám tấn công ông tôi? Thay vì vậy, hấn lại nhanh chóng lui ra.

Trẻ con chúng tôi thường hay dẫu mẹ tôi, khi chúng tôi bị những đứa bé khác đánh đập ở bên ngoài vì lý lịch gia đình xấu. Điều đó chỉ khiến cho bà thêm sợ hãi. Lần nào tôi cũng nhìn thấy nét nhẹ nhõm của bà, khi bà về nhà lúc chiều tối và thấy chúng tôi vẫn an toàn.

Sau cuộc Cách mạng Văn hóa, cha tôi được phục hồi và còn nhận được một chức vụ cao hơn nữa. Bây giờ thì ông cũng có quyền quyết định trong những lần đề bạt thăng cấp và chuyển vị trí công tác, trong lúc phân chia hộ ở đang thiếu thốn, cho phép đi ra nước ngoài và nhiều thứ khác. Giống như lúc trước, người ta tìm cách tiếp cận ông với những thỉnh cầu của họ. Đối với mẹ tôi thì đó là thời gian để thanh toán với những người láng giềng đáng ghét. Bà kể lại cho cha tôi về những lần hành hạ và mưu sát chúng tôi. Thế nhưng cha tôi lại không muốn hành động chống lại những người này. Ông có nhiệm vụ phải phân cách giữa việc cá nhân và công vụ, ông nói. Chính sách cực đoan của những năm vừa rồi đã làm đảo lộn tâm tính của con người. Mẹ tôi giận dữ trả lời, rằng tâm tính của họ hoàn toàn không bị đảo lộn đâu mà họ đơn giản là những tội phạm. Nhưng cha tôi không cho bàn luận với ông. Điều đó khiến cho mẹ tôi hết tức sức giận ông. Nhưng vẫn không làm thay đổi được điều đó. Cha tôi chỉ muốn nhìn ra phía trước và không muốn phí phạm một suy nghĩ nào cho quá khứ.

Trong ba mươi năm vừa qua, đất nước đã thay đổi thật nhiều. May mắn là tôi vẫn còn trẻ đủ để có thể được đào tạo và hưởng lợi từ những cuộc cải cách. Trung Quốc phát triển liên tục. Ở khắp nơi đều có thể cảm nhận được xã hội của chúng tôi tích cực cho tới đâu. Tôi

không bao giờ cảm nhận được một sự hoạt động như thế ở châu Âu, ở Hoa Kỳ cũng không. Ở đây thì ngày nào cũng qua nhanh như chớp. Có nhiều khả năng và cơ hội không thể tưởng tượng được, không chỉ cho người Trung Quốc, mà cả cho người nước ngoài. Ở Trung Quốc người ta đơn giản là có thể làm và thử nghiệm rất nhiều điều. Tất cả mọi người đều muốn đạt tới một cái gì đó, muốn có một cuộc sống tốt. Chúng tôi hướng tới những người có được tốt hơn, ví dụ như người Âu. Chúng tôi muốn vươn tới mức sống châu Âu.

Tôi làm việc trong một công ty lớn, có một công việc mang nhiều trách nhiệm và được trả lương cao. Nhưng áp lực phải thành công cũng lớn và sức ép về tinh thần thì thường không thể chịu đựng được. Tôi chỉ huy một nhóm mười tám nhân viên. Tôi không được phép sai lầm, vì có những người rất muốn nhận lấy chức vụ của tôi và vì vậy mà quan sát tôi rất kỹ. Tôi độc thân. Tôi phải chiến đấu nếu như tôi muốn giữ mức sống của tôi. Vì vậy mà tôi không được phép đau ốm, và tôi cũng không cho phép tôi được nghỉ ngơi. Tôi thường có cảm giác kiệt quệ. Tuy là công việc của tôi rất thú vị, nhưng không có liên quan gì với cá nhân tôi, với ý thích của tôi cả. Tôi mong muốn làm một cái gì có ý nghĩa, một cái gì đó phù hợp với cuộc sống của tôi và cho nó có một ý nghĩa. Bây giờ tôi đã 48 tuổi rồi. Thông thường thì một người phụ nữ ở Trung Quốc làm việc tới 55 tuổi. Rồi bà ấy sẽ về hưu. Thỉnh thoảng, tôi tự hỏi làm sao mà tôi có thể chịu đựng cho qua được những năm này. Trước đây, sự biến đổi chưa bao giờ nhanh cho đủ đối với tôi. Hiện giờ thì tôi nhận thấy rằng dần dần rồi tôi không còn có thể chịu được vận tốc đó nữa."

"Người ta không tin chúng tôi"

Bà X., 57 tuổi, nhân viên trong một viện nghiên cứu, Bắc Kinh:

"Vào thời các chiến dịch chính trị trong ba mươi năm đầu của nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa, gia đình chúng tôi gặp phải nhiều vấn đề lớn, vì chúng tôi xuất thân từ gia cấp địa chủ. Tôi ra đời vào đầu những năm 1950. Nằm sâu trong ký ức của tôi là tiếng thì thào mà tôi nghe được vào mỗi tối, sau khi tôi được mang lên giường. Rồi người lớn bàn bạc về những vấn đề của họ. Ví dụ như họ phải đưa ra thông tin nào về cá nhân của họ trong các tờ khai báo và tự phê bình được yêu cầu. Vì bên cạnh lý lịch xấu còn có một vài con cừ đen thông qua kết hôn nữa, ví dụ như chồng của một người dì, người còn bị tệ hại hơn chúng tôi nữa, vì là con trai của một đại địa chủ. Tốt hơn là không nên nhắc tới những người họ hàng như vậy. Nhưng nếu như sau này mà người ta phát hiện ra được thì còn bị nặng gấp đôi. Bắt đầu từ thời gian đó, con người không còn trung thực nữa. Họ che giấu thông tin và xúc cảm vì sợ rằng tới một lúc nào đó chúng có thể gây hại cho họ. Thường họ còn không cười thật sự nữa, mà chỉ giả vờ vui vẻ. Tự phát bộc lộ cảm xúc cũng xa lạ đối với tôi. Ngay từ nhỏ, tôi đã phải học cách kiểm soát lấy bản thân mình. Ai làm lỗi hay khiến cho cấp trên tức giận thì sẽ có vấn đề. Ngày nay vẫn còn như vậy. Cấp trên có quyền hành rất lớn. Nhưng ngày nay thì họ không còn có thể quyết định tất cả và định đoạt về cuộc đời của anh như ngày trước nữa.

Trong thời của cuộc đấu tranh giai cấp nóng bỏng, tốt hơn là nên xuất phát từ một gia đình hết sức nghèo nàn. Rồi thì người ta sẽ nhận được các cơ hội học tập và làm việc tốt nhất. Rất đáng tiếc là người ta không thể lựa chọn gia đình mà người ta sinh ra ở trong đó được. Chị cả tôi vì lý lịch xấu mà không được phép đi học ở cả trường trung học lẫn đại học. Điều đó đã

phá hủy toàn bộ kế hoạch cho cuộc đời của chị. Tất cả mọi hy vọng và mơ ước đều tan vỡ. Thay vì vậy, chị cả đời đã làm việc trong một nhà xưởng. Cuối cùng, chị được cho về hưu sớm và ngày nay hết sức cay đắng. Nhưng người ta đã không thể lấy đi ao ước muốn được học đại học của chị. Ngày nay, chị đi học trường đại học dành cho người già.

Tôi có nhiều may mắn hơn chị. Chỉ vì tôi ra đời muộn hơn mà tôi đã có thể học đại học, và mặc dù là phụ nữ thì tôi đã tới tuổi về hưu, nhưng tôi vẫn có thể tiếp tục làm việc như là một nhà khoa học, khiến cho tôi cảm thấy rất hạnh phúc. Trước đây ba mươi năm, vì lý lịch của tôi xấu mà không thể nghĩ tới điều này được. Đã thay đổi rất nhiều. Ngày nay thì xuất phát từ gia đình nào không còn đóng vai trò gì nữa. Cái chính là người ta có khả năng.

Cuối cùng thì mỗi người đều có được một cuộc sống riêng tư mà không ai để ý tới nó. Trước kia thì không có gì là riêng tư cả. Tất cả đều bị kiểm soát. Bây giờ không còn nữa. Người ta có yêu, kết hôn hay ly dị thì cũng chẳng có ai quan tâm tới. Trong viện của chúng tôi có hai nhân viên có quan hệ với nhau, mặc dù cả hai người đều đã kết hôn với người khác. Điều đó trước đây bị loại trừ hoàn toàn. Hai người đó lẽ ra đã bị đẩy đi các tỉnh ở xa từ lâu.

Chúng tôi đã vượt qua được chủ nghĩa Stalin và cả Chủ nghĩa Mao nữa, như cho tới dân chủ thì con đường còn xa. Giới trí thức chúng tôi ngày nay thật ra không còn có thể than phiền được nữa. Chúng tôi hưởng tự do nhiều hơn là trước đây rất nhiều. Chúng tôi có thể suy nghĩ, phát biểu và lựa chọn nghề nghiệp chúng tôi một cách tự do. Nhưng mặc dù vậy vẫn còn có một vấn đề: người ta không tin chúng tôi. Chúng tôi yêu đất nước của chúng tôi, nhưng giới lãnh đạo chính trị không tin tưởng chúng tôi. Tôi hy vọng là cả điều đó cũng sẽ thay đổi trong thời gian tới đây."

"Đừng động tới chính trị"

Ông C., 50 tuổi, giám đốc khách sạn, Thượng Hải: "Thế hệ những người ngày nay năm mươi, sáu mươi tuổi của tôi có thể nói rằng mình đã may mắn trải qua được sự biến đổi trong Trung Quốc và đã có thể hưởng lợi được từ nó và còn có thể hưởng thụ hoàn toàn nó nữa. Chúng tôi biết ngày xưa như thế nào. Chúng tôi có thể so sánh, và chúng tôi nhìn thấy rằng tiến bộ vẫn tiếp tục có. Nhưng rất đáng tiếc là có nhiều người khác, những người đã không trải qua sự biến đổi này, vì họ đã chết rồi. Họ đã sống phần lớn cuộc đời của họ trong sự nghèo nàn. Hàng chục năm trời, hầu như không có gì thay đổi trong Trung Quốc cả. Tất cả mọi việc chỉ còn tồi tệ thêm nữa thôi. Nhưng rồi bất chợt có sự biến đổi này trong ba mươi năm vừa qua. Những thay đổi to lớn này. Thật là may mắn cho thế hệ của chúng tôi. Chúng tôi đã từng nghèo, chúng tôi chẳng có cái gì cả, và bây giờ thì chúng tôi khá giả. Chúng tôi biết cả hai: nghèo nàn và thịnh vượng. Hoàn toàn khác hẳn với thế hệ trẻ ngày nay, những người không biết cả thiếu thốn lẫn nghèo nàn, và cũng không thể tưởng tượng được là chúng tôi đã có lần sống ở dưới những điều kiện nào. Vâng, họ còn chẳng tin chúng tôi khi chúng tôi kể cho họ nghe về những thống khổ của thời gian vừa qua.

Nhưng tất cả những sự thịnh vượng về mặt vật chất đó, những cái mà chúng tôi vui mừng vì có chúng, không thể đánh lừa được rằng nhìn theo hướng văn hóa và chính trị thì chúng tôi

đã đạt được rất ít. Tuy là có thay đổi, nhưng toàn bộ quá trình tiến triển quá chậm chạp. Các nhiệm vụ sắp tới đây được đẩy sang cho thế hệ tương lai. Điều đó là không đúng.

Tôi đang học một khóa tu nghiệp hai năm về quản lý khách sạn ở Đức khi những cuộc biểu tình diễn ra ở Bắc Kinh trong tháng 5 năm 1989. Tôi đã có thể ở lại Đức. Tôi cũng đã có những lời chào mời cộng tác khá thú vị, cả từ Hoa Kỳ nữa. Nhưng tôi không muốn. Tôi muốn trở về. Chúng tôi có một câu thành ngữ: 'Ở trong nước thì anh mắng chửi đất nước của anh, ở nước ngoài thì anh yêu nó.' Tôi cũng như thế. Ở trong nước thì tôi chẳng hài lòng với một điều gì cả, có thể phàn nàn đủ thứ về tình hình chung, nhưng rồi khi tôi đi ra nước ngoài thì tôi nhớ nhà đến gần chết. Tôi muốn thực hiện ở Trung Quốc tất cả những gì mà tôi đã nhìn và học được ở nước Đức, muốn tạo ảnh hưởng và làm một cái gì đó cho đất nước của tôi. Tôi nghĩ rằng khi tất cả mọi người đều cố gắng và ai cũng làm hết sức mình thì rồi xã hội sẽ được tốt. Rồi chúng tôi sẽ có thể làm thay đổi được nhiều việc. Hiện giờ, tôi biết rằng đừng động tới chính trị thì tốt hơn. Cứ đứng ngoài. Anh chỉ là một con số nhỏ bé không quan trọng. Nếu như anh cùng xen vào thì anh chỉ gặp khó khăn mà thôi. Trừ phi anh có một hậu thuẫn mạnh dưới dạng bạn bè có nhiều ảnh hưởng hay họ hàng có chức vụ cao, những người bảo vệ anh khi có nguy hiểm. Như thế thì có thể là anh có khả năng thực hiện được một điều gì đó. Ngoài ra thì không. Thế nào đi chăng nữa thì lòng nhiệt tình của tôi cũng đã nhanh chóng chấm dứt. Mặc dù vậy, tôi đã không hối hận khi quay về. Bây giờ tôi đã năm mươi tuổi, có một công việc làm tốt và đã đạt được tất cả những gì trong vòng có thể. Tôi không thể lên cao hơn nữa. Còn ngược lại. Dần dần rồi tôi cũng phải nghĩ tới việc giao ra bớt nhiệm vụ, vì những người trẻ đang tiến lên. Đối với tôi thì thật là vô nghĩa, khi cứ khur khur bám chặt lấy vị trí của mình và vẫn còn muốn bước lên cao hơn nữa trên con đường sự nghiệp với tuổi trên năm mươi. Nếu thế thì tôi sẽ bị giới trẻ chê cười."

"Tôi im miệng"

Ông M., 71 tuổi, giáo sư, Bắc Kinh. "Anh hỏi tôi về những vấn đề trong đất nước của chúng tôi ư?" Tức thời thì tôi không thể nói được điều gì cả, vì có nhiều vấn đề lắm. Nói thật, tôi cũng không suy nghĩ về việc đó. Trước sau gì thì người ta cũng không làm được gì. Đối với tôi thì chỉ còn gia đình của tôi thôi. Tôi giúp con trai tôi khi nó cần giúp đỡ trong công ty riêng của nó. Trước đây, khi tôi còn trẻ, tôi đã lo nghĩ về các vấn đề trong đất nước của chúng tôi và vì vậy chỉ bị rắc rối thôi. Tí nữa thì tôi đã mất đầu rồi. Bây giờ thì tôi im miệng. Tôi không thể bảo vệ được tôi và gia đình tôi một cách khác đi.

Tôi rất có tài, rất siêng năng và lúc mới hơn hai mươi đã là một nhà khoa học tài giỏi. Một vài quan chức cao cấp chú ý tới tôi và khuyến khích tôi trong các công việc nghiên cứu của tôi. Khi các quan chức cao cấp này bị thất thế thì tôi cũng bị tấn công. Cho tới chừng nào mà anh theo đúng đường lối thì anh không gặp phải vấn đề gì cả, nhưng khi chính trị thay đổi đường hướng của nó – điều mà nó thường hay làm – thì rồi anh cũng chẳng còn có thể cứu được mình với những lý lẽ lôgic nữa. Ai có quyền lực thì bao giờ cũng đúng, trong luật lệ có ghi gì cũng mặc. Trong những năm 1960, tôi trích dẫn Marx trong một cuộc họp, tôi biết rõ các tác phẩm của ông ấy. Một người lãnh đạo Đảng cao cấp tấn công tôi ngay tức khắc và kết tội tôi là có tư tưởng phản cách mạng. Tí nữa thì tôi thật sự đã trở thành một tên phản cách mạng. May mắn là tôi có thể đưa ra đoạn mà có thể đọc lại những lời đó của Marx. Viên quan

chức cao cấp đó thật sự là đã cho người kiểm tra, và người của ông ta đã tìm thấy đoạn đó. Vì thế mà tôi thoát được số phận của một tên phản cách mạng. Mặc dù vậy, tôi vẫn bị theo dõi ngay từ lúc đó.

Giới trẻ ngày nay hay to mồm lắm. Họ cảm thấy họ can đảm và lên án chúng tôi là hèn nhát, vì chúng tôi không còn cất tiếng nói của chúng tôi nữa. Chẳng có gì là lạ cả. Họ cũng còn chưa phải chịu đựng nhiều. Giới trí thức thế hệ chúng tôi thì rất cẩn thận. Chúng tôi đã sống qua được rất nhiều chiến dịch chính trị, kể cả cuộc Cách mạng Văn hóa, đó là một thành tích đáng hãnh diện rồi, khi người ta có một tinh thần phê phán.

Bất cứ ai đang nắm quyền hành thì cũng đều không thích bị phê phán, ngay khi là có lý do chính đáng đi nữa. Và khi người ta đã về hưu rồi thì chẳng còn ai nghe anh nói nữa. Ví dụ như tôi đã có lần cùng với một vài đồng nghiệp về hưu làm việc về một vụ gây ô nhiễm môi trường hết sức nghiêm trọng. Chúng tôi đã hết sức cực nhọc mới thu thập được các dữ liệu quan trọng, cảnh báo các mối nguy hiểm, soạn thảo ra các khả năng giải quyết và cuối cùng rồi đưa ra cho cơ quan địa phương. Họ cảm nhận công việc của chúng tôi như là một hoạt động phá rối. Họ còn cho rằng chúng tôi muốn phá hoại tinh thần phấn khởi của tầng trưởng kinh tế. Công trình của chúng tôi biến mất vào trong ngăn kéo của họ.

Người ta chỉ bị rắc rối khi lo nghĩ về các vấn đề của đất nước thôi. Sau nhiều trải nghiệm đau đớn, bây giờ cuối cùng rồi tôi cũng thấu hiểu. Vì vậy mà tôi đã từ già xã hội. Tôi không còn có liên quan gì tới nó nữa. Tôi sống trong thế giới nhỏ bé của tôi với những quyển sách của tôi và viết những bài luận về các đề tài triết học và văn học để tiêu khiển. Tôi im miệng."

Không ai có thể đọ đọ với Mao

Ông Q., 78 tuổi, cựu giám đốc một tập đoàn khách sạn, Thượng Hải: tôi ra đời năm 1932 và đã tham gia qua nhiều giai đoạn: chủ nghĩa quân phiệt, nước ngoài chiếm đóng, nội chiến, giải phóng, Chiến tranh Triều Tiên, Cách mạng Văn hóa và chính sách cải cách và mở cửa. Tuy là tôi hài lòng với sự phát triển của Trung Quốc, như chúng ta ngày nay có thể trải nghiệm qua được, nhưng tôi vẫn lo lắng cho đất nước của chúng tôi. Tôi lo sợ cho các thế hệ kế tiếp, vì theo ý của tôi thì vẫn còn hoàn toàn chưa rõ là Trung Quốc phát triển theo đường hướng nào. Tất cả mọi người đều nói rằng Đặng Tiểu Bình là một người anh hùng vĩ đại, vì ông được cho là đã dẫn Trung Quốc đi vào thời Hiện đại. Tôi không hoàn toàn đồng ý với điều đó. Không một chính trị gia nào của ngày hôm nay có thể đọ đọ với Mao. Mao đã thành lập cơ sở cho xã hội ngày nay của chúng tôi. Không có ông thì đã không có Trung Quốc mới. Không bao giờ mà đất nước của chúng tôi có thể phát triển xa và nhanh như thế được. Tôi đánh giá cao Mao, tôi tôn sùng ông. Ông đã cống hiến nhiều nhất cho đất nước của chúng tôi, Giang Trạch Dân và Hồ Cẩm Đào là gì kia chứ. Thật là không công bằng và không đúng khi ngày nay người ta hiếm khi nhắc tới Mao."

"Dưới thời Mao tất cả đều tốt đẹp hơn"

Một bình luận nặc danh từ Internet

"Dưới cái được gọi là Chủ nghĩa Xã hội đặc sắc Trung Quốc, cái đã mang lại chính sách cải tổ và mở cửa, Mao và thời của ông được mô tả trong những sắc màu đen tối nhất. Điều đó là hoàn toàn sai lầm. Xã hội của chúng ta ngày nay tồi tệ hơn thời Mao rất nhiều, chứ không tốt hơn như người ta cứ tuyên truyền. Ví dụ như một thống kê của WHO cho thấy rằng tỷ lệ tự tử đã tăng lên ở Trung Quốc từ 1979 cho tới 1989. Theo thống kê, thời của Mao là thời hài hòa nhất. Trong cuộc Cách mạng Văn hóa cứ mười ngàn vụ tử vong thì mới có hai vụ tự sát, ở Hoa Kỳ, Nhật và ở Trung Quốc ngày nay thì cứ một ngàn vụ chết người là có ba vụ tự tử. Dưới quyền của Mao, từ 1949 cho tới 1978, dân số đã tăng từ 500 triệu lên 900 triệu và tuổi thọ trung bình tăng từ ba mươi lăm lên bảy mươi. Đó là bằng chứng tốt nhất cho việc con người có được tốt như thế nào.

Từ 1979 và với lần bắt đầu chính sách cải cách và mở cửa, chúng tôi ở Trung Quốc phải chịu đựng các vấn đề môi trường hết sức nghiêm trọng như ô nhiễm không khí và ô nhiễm nước, những cái đã gây ra không biết bao nhiêu là ca bệnh không thể chữa khỏi được. Những người tốt nghiệp đại học không còn tìm được việc làm nữa. Khác biệt giữa nghèo và giàu hết sức to lớn. Tám mươi lăm phần trăm người dân chỉ sở hữu khoảng năm phần trăm tài sản của nhân dân. An ninh xã hội cũng tồi tệ. Hầu như ngày nào chúng tôi cũng nghe tin có chất độc trong thực phẩm, bàn ghế, thuốc chữa bệnh, sợi thực vật và dịch truyền. Người ta tường thuật về Xã hội Đen, về cướp bóc và giết người, về lườm gạt qua điện thoại, trên mạng và ở ngân hàng, về các quan chức xấu và những công ty lừa đảo đối xử thật tệ hại với các nhân viên của họ. Có nạn thất nghiệp, buôn bán trẻ em, học sinh giết người, hãm hiếp nữ sinh và tự tử vì thiếu tiền. Những việc đó không xảy ra dưới thời Mao. Tại sao thời của Mao lại tốt như vậy? Từ ba lý do:

1. Thời đó có dân chủ, vì người dân có quyền than phiền và nổi dậy. Ngày nay thì các quan chức cao đàn áp các quan thấp, các quan thấp đàn áp những người bình thường. Người giàu đàn áp người nghèo, các sếp đàn áp nhân viên của họ, và những người bình thường thì nổi điên lên. Khi họ muốn khiếu nại ở cấp lãnh đạo thì họ lại bị từ chối và gửi trở về nhà. Một vài người quả quyết rằng dưới thời Mao, sự chuyên quyền đã thống trị chứ không phải là pháp luật. Thời đó, các lãnh tụ đã quyết định tất cả, ngày nay thì ngược lại, người ta cho rằng luật lệ nắm quyền thống trị. Điều đó không đúng. Trong thời của Mao, người ta có thể viết báo tường, người ta có thể tranh luận và phê phán sự quan liêu để bảo vệ người dân. Điều đó chưa từng có trong lịch sử Trung Quốc. Người dân có thể hợp nhất để chống lại giới quan chức. Hệ thống tốt hơn là tất cả những cuộc bầu cử ở Phương Tây, và trong lịch sử của nhân loại thì đó là một thành tựu to lớn. Ví dụ tốt nhất là lần bãi nhiệm Chủ tịch nước Lưu Thiệu Kỳ, đã bị quần chúng sa thải. Dưới thời Mao, có là chủ tịch nước hay lãnh đạo nhà máy cũng đều giống nhau, nếu anh làm việc không tốt và không phục vụ cho nhân dân thì nhân dân có quyền bãi nhiệm anh. Chỉ dưới thời Mao người ta mới có thể nghe được rằng người dân đã đánh chết một quan chức chứ không phải ngược lại là một quan chức đã giết chết một người bình thường từ quần chúng. Dưới thời Mao, nhân dân không bị đàn áp.

2. Dưới thời Mao có một hệ thống kinh tế riêng. Tất cả đều thuộc nhà nước. Vì vậy mà không có người nghèo và người giàu. Tiền bạc chỉ đóng một vai trò không quan trọng, vì vậy mà không có mâu thuẫn trong xã hội. Ngày nay, chúng ta có nhiều người nghèo và một ít người giàu. Giới tinh hoa giàu có, đầy quyền lực và giới tư bản sống phóng đảng, trong khi người nghèo thì hầu như không thể sống qua ngày được. Hậu quả là cướp bóc và giết người ở

khắp mọi nơi. Dưới Mao, tuy là có khác biệt trong thu nhập, nhưng những khác biệt này là rất nhỏ. Nếu có ai đó bắt chọt giàu lên thì không thể che dấu được điều đó. Không ai dám ăn hối lộ, và có ai đã từng nghe rằng nếu muốn điều gì ở ai đó thì đầu tiên là phải có quà cáp? Vì vậy mà không có tham nhũng và hối lộ.

3. Dưới Mao, chúng tôi đã nói: Ai tìm thấy tiền trên đường phố thì không nhét nó vào túi riêng và ban đêm thì không cần phải khóa cửa nhà. Bưu điện và ngân hàng không cần lưới bảo vệ. Người ta hầu như không nhìn thấy cảnh sát trên đường phố, vì nói chung là cũng chỉ có ít thôi. Hầu như chẳng có việc gì xảy ra cả. Ngày nay, người ta nhìn thấy cảnh sát ở khắp nơi, tranh bị vũ khí cho tới tận răng, và mặc dù vậy họ chẳng có thể làm gì được nhiều. Dưới Mao có những giá trị đạo lý cao cả: Mọi người vì một người, một người vì mọi người. Người ta đối xử thân thiện và hài hòa với nhau, giúp đỡ lẫn nhau. Vì vậy mà chúng tôi nói rằng phương án Cộng đồng Trung Quốc lớn có thể là không tốt như nhà nước pháp quyền của Phương Tây, nhưng nhà nước pháp quyền của Phương Tây thì không thể so được với sự thống trị của đức tính tốt thời Mao. Ngày nay, ở Trung Quốc và Phương Tây có rất nhiều luật lệ, nhưng người ta nên nâng mức đạo đức lên thì hơn, để con người tự mình kính trọng xã hội. Dưới Mao đã là như thế đó.

Ngày nay tất cả đều hướng tới kinh tế, và con người thì ích kỷ. Họ chỉ nhìn thấy tiền, như cho sói nhìn thấy một miếng thịt. Thời Mao được quyết định bởi cuộc đấu tranh giai cấp. Mao muốn giai cấp vô sản đứng dậy và đấu tranh chống lại giới tinh hoa giàu có nhiều quyền lực, nhưng cuộc đấu tranh thời Mao diễn ra trong sách vở, trong những bài ca và phim truyện, hiếm khi trong xã hội, vì nó đầy tình yêu và sự hài hòa. Trong cái ngày nay được gọi là xã hội hài hòa thì người ta nghe về tình yêu và xúc cảm ở khắp mọi nơi: tình yêu được viết trong sách, được hát trong những bài ca, được biểu diễn trong truyền hình, và cả khi người ta chết thì tình yêu cũng được nói đến, chỉ trong xã hội là không còn có tình yêu nữa. Cánh cửa nào cũng được khóa kín. Giữa những con người chỉ có cái cọ và ghê lạnh. Đạo đức không còn nữa. Người xấu đứng ở trên, về người tốt thì người ta chẳng còn nghe được gì nữa."

"Hiện thực chỉ đáng giá một cái đánh rắm"

Bà D., 52 tuổi, một nữ công nhân có nhiều cống hiến cho một nhà máy ở Thượng Hải. Rồi nhà máy được tư hữu hóa, và bà mất việc làm.

"Tôi mất việc làm lúc hơn bốn mươi tuổi. Tìm việc làm trong một nhà máy khác là điều không thể. Tôi già quá rồi. Có người đề nghị tôi làm giúp việc nhà. Tôi phải thu dọn thứ đồ bần của người khác ư? Tôi thật khó có thể tưởng tượng được điều đó. Nhưng sau một thời gian thì tôi nhận ra rằng tôi không còn có sự lựa chọn nào khác. Chỉ nhờ vào tiền lương của chồng tôi thì chúng tôi không đủ sống. Thế là tôi buộc phải đi đăng ký tại một công ty. Tôi gặp may. Khi tôi vừa điền một tờ đơn xin môi giới trong một công ty thì một người phụ nữ từ Bắc Kinh bước vào văn phòng, người cần một người giúp việc. Bà mới tới thành phố này, có việc làm rất căng thẳng và không có thời gian để lo việc nhà, đi chợ và mua các thứ. Bà nhận tôi ngay lập tức và chỉ cho tôi làm. Tôi chưa từng bao giờ giúp việc nhà cho người khác. Bà chỉ cho tôi cách sử dụng các loại máy móc gia dụng hiện đại và chăm sóc một căn hộ hiện đại như thế nào. Từ lúc đó cho tới bây giờ là đã mười năm rồi. Tôi vẫn còn làm việc cho bà ấy,

nửa ngày, một tuần bốn lần. Thời gian còn lại tôi làm việc trong các gia đình mà bà đã giới thiệu cho tôi. Vì vậy mà tôi tránh được những việc cay đắng mà có những người giúp việc nhà khác đã phải trải qua. Tôi được đối xử tốt và trả công tốt. Nhìn như thế thì tôi thật có nhiều may mắn. Mặc dù vậy, chúng tôi vẫn phải sống dè sẻn. Mọi thứ đều đắt đỏ quá, tiền thuê nhà tăng, giá bất động sản cũng vậy, chỉ thu nhập của chúng tôi là không. Tôi không thể mua cho tôi một căn hộ được. Giá cao quá.

Chồng tôi làm việc trong một nhà máy mà trước đây cũng thuộc nhà nước. Vài quan chức lãnh đạo trước đây đã giạt nhà máy về phần họ và đã biến nó thành một công ty tư nhân. Trước đây tất nhiên là toàn bộ công nhân đều từ Thượng Hải, ngày nay thì trong số công nhân không có tới một người Thượng Hải nữa. Thay vì vậy, người ta nhận nông nhân từ miền quê vào và chỉ dạy cấp tốc cho họ làm việc. Chồng tôi có nhiệm vụ giám sát họ. Họ quý ông vì ông đối xử thân thiện với họ, hoàn toàn khác hẳn với cấp lãnh đạo nhà máy. Những người này còn keo kiệt và tham lam hơn là trong thời kinh tế kế hoạch nữa.

Nhìn bề ngoài thì chúng tôi có cuộc sống tốt ở Trung Quốc. Nhưng đó không phải là hiện thực. Hiện thực chỉ đáng giá một cái đánh rắm. Cái cách chẳng mang lại điều gì cho người dân thường chúng tôi cả. Chúng chỉ làm lợi cho những người có nhiều mối quen biết thôi."

Trung Quốc – một đất nước của những cơ hội

Cô S., 19 tuổi, thực tập trong một hiệu uốn tóc ở Thượng Hải: "Tôi rất hài lòng với cuộc sống của tôi. Quê tôi ở tỉnh An Huy, từ Cửu Hoa Sơn, một trong năm ngọn núi thiêng của đạo Phật. Những năm vừa rồi đã có nhiều thay đổi ở chỗ chúng tôi. Trước đây thì vùng đó rất nghèo. Bây giờ người ta nhìn thấy nhà mới ở khắp nơi. Nhưng tiền để xây những căn nhà đó thì phần lớn người dân chỉ có thể kiếm được ở bên ngoài, đáng tiếc là không phải ở quê nhà. Cũng như cha mẹ tôi, làm việc trong một nhà máy dệt may ở tỉnh Giang Tô láng giềng. Anh tôi nhập ngũ và đóng quân ở tỉnh Hà Nam, còn tôi thì hiện đang sống ở Thượng Hải. Một năm chỉ một lần, vào dịp Tết, tất cả chúng tôi đều trở về nhà thăm ông bà tôi, vẫn còn tiếp tục công việc đồng áng trên đồng ruộng nhỏ của chúng tôi.

Khi tôi nhìn ra cửa sổ ở nhà, tôi thấy núi ở khắp nơi. Toàn màu xanh, không khí trong lành và nước uống rất ngon. Vì vậy mà mùa nào cũng có du khách trong và ngoài nước đổ về chỗ chúng tôi. Phần lớn họ đến vào mùa Xuân và vào mùa Thu, khi ở chỗ chúng tôi đẹp nhất. Vùng chúng tôi nổi tiếng trồng trà. Một trong những loại trà xanh ngon nhất xuất phát từ ở đó. Sản xuất hầu như không thể đáp ứng cho nhu cầu được. Tuy vậy, người ta cũng không sản xuất nhiều cho lắm, vì tất cả còn được làm bằng tay, cả việc hong khô lá trà trong chảo nữa.

Mặc dù ở chỗ chúng tôi đẹp như thế, tôi đã bỏ đi. Tôi không muốn làm việc cho ngành du lịch như phần lớn những người trẻ tuổi trong vùng chúng tôi. Tôi muốn trở thành chuyên viên chăm sóc sắc đẹp. Vì vậy mà tôi đã tới Thượng Hải. Cách quê tôi không xa lắm. Thượng Hải không tệ, nhưng không khí xấu quá và nước cũng vậy. Ngoài ra thì hầu như người ta không bao giờ nhìn thấy một bầu trời xanh trong như ở chỗ chúng tôi trên núi. Và cũng có quá là nhiều người. Lúc đầu tôi đã không thể nào quen với việc đó được.

Từ hai năm nay, tôi làm việc trong một hiệu uốn tóc và chăm sóc sắc đẹp. Tôi đã học được nhiều thứ. Nhưng tôi vẫn chưa cảm thấy đủ. Tôi sẽ ở lại đây thêm vài năm nữa, rồi khi tôi học xong, tôi sẽ trở về và mở hiệu chăm sóc sắc đẹp trong huyện lỵ của chúng tôi. Trừ khi tôi tìm được một người chồng tử tế. Nếu thế thì tôi sẽ ở lại Thượng Hải. Có một ông thợ cắt tóc ở trong cửa hàng này rất quý tôi. Tôi thật ra cũng quý anh ấy lắm. Nhưng không có hy vọng gì cả, vì anh ấy quê ở miền Nam, ở tỉnh Phúc Kiến, và tôi sẽ không bao giờ về đó. Cách quá xa núi đồi của chúng tôi. Cha mẹ tôi cũng sẽ không bao giờ đồng ý cho tôi kết hôn với một người từ miền Nam. Tôi đã hỏi anh ấy, rằng anh muốn ở lại Thượng Hải hay muốn trở về lại Phúc Kiến, và anh đã thành thật trả lời cho tôi rằng anh có ý định không bao lâu nữa sẽ trở về quê của anh. Thật là xui xẻo nhưng không làm sao được."

Xu hướng của thời gian

Ông Y., 56 tuổi, doanh nhân, Thượng Hải. Lớn lên trong cuộc Cách mạng Văn hóa mà không được học hành gì nhiều, ông nhập ngũ lúc mười tám tuổi, hy vọng là học được điều gì ở trong đó. Quân đội có một hình ảnh tốt. Ở đó, không phải ai người ta cũng nhận. Vì vậy mà gia đình ông rất hãnh diện vì ông, khi ông trở thành người lính. Sau khi phục vụ trong quân đội một vài năm, ông chuyển sang một nhà máy công nghiệp thuộc quân đội. Ở đó, ông khám phá ra tài năng của mình cho tất cả những gì thuộc về kinh doanh và thăng tiến nhanh chóng. Đầu những năm 1990, ông kinh doanh tự lập trong lĩnh vực bất động sản. Sau hai mươi năm thành công, ngày nay ông điều hành nhiều công ty và tổng cộng là hai ngàn nhân viên. "Ai đến từ Phương Tây và so sánh Trung Quốc với quê hương của người đó thì có thể nghĩ rằng ở chỗ chúng tôi vẫn còn có quá ít tự do theo cách nhìn nào đó. Nhưng điều đó lúc nào cũng chỉ là một câu hỏi của góc nhìn. Bởi vì nếu như so sánh với tình trạng trước đây ba mươi năm thì phải thừa nhận rằng ngày nay chúng tôi có rất nhiều tự do. Đặng Tiểu Bình đã giải phóng tư tưởng của chúng tôi. Ai cũng có thể làm điều người đó muốn và tự quyết định mình muốn quan tâm tới điều gì. Đó là một thắng lợi lớn và mặt tốt của phong trào cải cách. Tôi nhìn thấy mặt xấu là ở sự việc phần lớn người Trung Quốc ngày nay luôn luôn so sánh mình với những người giàu hơn và có được tốt hơn. Họ không hài lòng, lúc nào cũng ta thán và phàn nàn. Trước kia, khi tất cả đều nghèo, thì khác. Khi đó, người ta hỏi để chào nhau: 'Anh ăn gì chưa?' Điều đó phản ánh giá trị của bữa ăn, vì ăn cho no không phải là một điều hiển nhiên. Vào đầu những năm 1960 còn có những nạn đói thảm khốc. Ngày nay thì con người no đủ. Họ có những vấn đề khác. Họ quá mập, ăn quá nhiều chất đạm và cho rằng mình có quá ít tiền. Vì vậy mà ngày nay người ta hỏi để chào nhau: 'Có bận việc lắm không?' Điều đó cũng phản ánh xu hướng của thời gian. Tất cả đều bận rộn. Tất cả đều chạy theo đồng tiền và chiến đấu cho một cuộc sống tốt hơn.

Đối với tôi thì cuộc sống giống như một chuyến đi, và càng nhiều điều hỏi hạp trên đường đi thì càng tốt. Tôi gắn kết nhiều hoài tưởng thật đáng sợ với cuộc Cách mạng Văn hóa. Nhưng từ khi tôi nhìn nó như một phần của chuyến đi của tôi thì tôi có thể sống tốt hơn với quá khứ. Tôi luôn tự nhắc nhở mình, rằng chuyến đi này không có khứ hồi. Người ta bắt đầu đi và rồi đến một lúc nào đó thì tới đích. Không có quay trở lại. Chỉ có con đường này mà thôi, con đường mà anh phải tự tạo và sử dụng nó. Và nếu như anh nghĩ rằng cuộc đời cho anh quá ít may mắn thì anh phải tự lo cho mình một ít may mắn. Thường đó chỉ là một câu hỏi của quan

điểm và của lối suy nghĩ lạc quan. Nếu như lúc nào tôi cũng chỉ ta thán thì tất nhiên là tôi cũng cảm thấy mình tồi tệ giống như thế. Điều này đã xảy ra cho tôi cả một thời gian dài. Nhưng từ vài năm nay, mỗi tối tôi thiền nửa giờ. Hiện giờ thì việc thiền thuộc vào chương trình cố định hàng ngày của tôi. Nó quan trọng đối với tôi, vì nó làm cho tôi được tốt hơn. Tôi bây giờ nhìn nhận sự việc bình thản hơn nhiều. Trước đây, tôi thường hay bực mình vì vợ tôi, vì cô ấy lúc nào cũng có cái gì đó để phàn nàn ở tôi. Lúc thì tôi ăn quá béo hay quá thất thường, lúc thì tôi làm việc quá nhiều hay ngủ quá ít. Lúc nào cô ấy cũng tìm thấy một lý do để càu nhàu tôi. Hiện giờ thì tôi nghĩ cô ấy chỉ có ý tốt với tôi thôi và chắc là tôi sẽ cảm thấy thiếu cái gì đó nếu như cô ấy không la mắng nữa. Vì vậy mà tôi không cãi lại nữa, như tôi đã làm trước đây, mà đồng ý và hứa sẽ cải thiện. Rồi cô ấy hài lòng, và tôi cũng vậy. Thiền còn giúp chống rụng tóc nữa. Từ khi tôi thiền, tôi lại có nhiều tóc trên đầu hơn."

Đất nước này cần hệ thống nào?

Không một câu hỏi nào khác làm cho giới trí thức Trung Quốc xao động nhiều hơn là câu hỏi này. Các cuộc tranh cãi về điều này được tiến hành không phải chỉ mới đây. Chúng đã bắt đầu trước đây nhiều thập niên, chính xác hơn là còn trước đây cả thế kỷ rồi. Cho đến ngày hôm nay, người ta không tìm được câu trả lời. Các tranh luận về câu hỏi này đã để cho những lời kêu gọi lật đổ và cải cách, từ bỏ và tiếp tục, quay trở lại và hiện đại hóa vang to lên. Làm sao có thể cai trị một đất nước to lớn như thế để cho tất cả mọi người đều hài lòng? Dẫu sao đi nữa thì không thể với chế độ hoàng đế chuyên quyền ngày trước và với tư tưởng cai trị của Khổng Tử, cái đã không thể dẫn dắt vương quốc cũ đi vào thời Hiện đại được. Khi các thế lực Phương Tây bước vào vùng đất dọc theo bờ biển của Trung Quốc, điều đó đã làm bộc lộ sự lạc hậu và tính yếu ớt của đất nước này và gióng lên hồi chuông bắt đầu cho một thời kỳ biến động về chính trị và tư tưởng. Vì với những con người xa lạ đó và với tri thức về kỹ thuật mới và khoa học hiện đại, các tư tưởng mới và các ý tưởng của Chủ nghĩa Tự do, Chủ nghĩa Marx và dân chủ cũng nhập vào trong nước. Các học thuyết mới được hào hứng tiếp nhận, bởi vì phải giải phóng Trung Quốc ra khỏi những xiềng xích của sự lạc hậu và Chủ nghĩa Truyền thống, và làm cho nó mạnh hơn, để nó có thể chống cự lại được với những thèm muốn của các thế lực ngoại quốc.

Những nhà cải cách và những nhà cách mạng

Đầu tiên là phải kể đến Khang Hữu Vi (1858 – 1927), một trong những nhà cải cách nổi tiếng nhất của thế kỷ 19 đang chấm dứt và của thế kỷ 20 đang bắt đầu. Được đào tạo trở thành một học giả Khổng Tử cổ điển, ông đã học hỏi Phương Tây và kiến thức của Phương Tây qua sách vở. Ở Hongkong thuộc địa Anh và trong những vùng đất nhượng lại cho người nước ngoài ở Thượng Hải, ông làm quen với các biện pháp cầm quyền và với cách sống của Phương Tây. Ông là người đầu tiên công khai kêu gọi từ bỏ tục lệ bó chân tàn nhẫn. Tác phẩm của cả đời ông là *Đại Đồng Thư*, được ông hoàn thành năm 1902 sau gần hai mươi năm làm việc. Trong đó, ông phác thảo một thế giới không tương, không có nhà nước quốc gia, biên giới và giai cấp, và nam nữ cũng như tất cả các chủng tộc đều bình đẳng. Với những ý tưởng như quốc hội thế giới, ông đã đi trước thời của mình cho tới mức ông chỉ dám công bố một phần ba quyển sách vào năm 1913. Mãi đến năm 1935, toàn bộ tác phẩm mới được xuất bản.

Nhờ đỗ đạt trong hệ thống thi cử quốc gia mà Khang đã có đủ điều kiện để có thể nhận được những chức vụ cao nhất trong bộ máy nhà nước. Ông là một người trung thành với chế độ quân chủ. Cả đời mình, ông đã khước từ cách mạng và không chịu hủy bỏ chế độ hoàng đế. Tuy vậy, ông đã nghĩ đến một chế độ quân chủ lập hiến. Với các ý tưởng cải tổ của mình, ông đã có ảnh hưởng sâu đậm đến giới trí thức trẻ, giới cảm nhận sự thua kém của Trung Quốc trước các thế lực xâm lăng nước ngoài như là một nỗi nhục quốc gia. Hội "Học để tự cường" do ông thành lập được cho là đã có một lực thúc đẩy quyết định cho các cuộc cách mạng 1911 và 1949.

Năm 1898, ông đã thuyết phục thành công hoàng đế trẻ tuổi và cởi mở Quang Tự tin theo các ý tưởng cải cách của mình, người sau đó theo lời khuyên của Khang đã ban hành nhiều biện pháp tái cấu trúc bộ máy quốc gia và hành chính. Nhưng chỉ sau một trăm ngày, các thế lực bảo thủ ở triều đình mà đứng đầu là Từ Hy, người vợ góa của hoàng đế trước đó, đã chấm dứt các cải cách. Bà nhìn chúng như một mối đe dọa cho quyền lực tuyệt đối của mình. Với một cuộc đảo chính, bà tước quyền lực của người hoàng đế trẻ tuổi và quản thúc ông tại gia cho tới cuối đời. Qua đó, họ đã đánh mất cơ hội cuối cùng để chống cự lại với sự suy tàn đang đe dọa triều nhà Thanh. Sáu nhà cải cách đứng đầu bị xử tử. Khang Hữu Vi trốn thoát ra nước ngoài trong đường tơ kẻ tóc. Chỉ sau khi triều đình bị lật đổ, ông mới trở về lại Trung Quốc.

Thuộc trong số những người theo Khang Hữu Vi là học trò Lương Khải Siêu của ông, người sau khi học xong theo lối cổ điển cũng quay sang với các tư tưởng Phương Tây và giúp đỡ người thầy của mình trong các cố gắng cải cách của ông. Cả hai cái tên đó, Khang Hữu Vi và Lương Khải Siêu, cho tới ngày nay vẫn còn đại diện cho cuộc Cải cách Trăm ngày [Bách Nhật Duy Tân] tuy thất bại nhưng mang tầm quan trọng đó. Ngoài ra, Lương Khải Siêu được xem là nhà tiên phong của báo chí Trung Quốc. Ông nhận ra được quyền lực và khả năng của các cơ quan báo chí mà người ta có thể phổ biến các ý tưởng chính trị với chúng.

Khác với các nhà cải cách trung quân Khang Hữu Vi và Lương Khải Siêu, Tôn Dật Tiên (1866 – 1925) đấu tranh để lật đổ triều đình và cho một hình thức nhà nước cộng hòa. Ngay từ thời trẻ, ông đã tiếp xúc với tư tưởng Phương Tây qua thời gian học tập ba năm tại Hawaii, sau đó ông đã học Tây Y ở Hongkong. Bị thu hút bởi những ý tưởng tiến bộ mới, ông cống hiến toàn bộ cuộc đời và hoạt động của mình cho cuộc cải mới Trung Quốc. "Thuyết Tam Dân" xuất phát từ ông, các thuyết về dân tộc chủ nghĩa, dân quyền chủ nghĩa và dân sinh chủ nghĩa. Thuyết Dân tộc có ý định lật đổ những người cai trị xa lạ từ Mãn Châu mà tổ tiên của họ đã xâm chiếm Trung Quốc năm 1644. Nó cũng đấu tranh cho sự thống nhất của Trung Quốc và tái lập hoàn toàn quyền tự chủ quốc gia trước các thế lực ngoại quốc. Thuyết Dân sinh yêu cầu xóa bỏ bất bình đẳng xã hội và chia ruộng đất đồng đều. Thuyết Dân quyền bao hàm việc từng bước tiến hành một hệ thống dân chủ. Thế nhưng để chống lại sự đe dọa của nước ngoài, lúc ban đầu Tôn đã hướng tới một nhà nước quốc gia mạnh, cái cần phải được dẫn dắt bởi một nhóm người có khả năng.

Là lãnh tụ của phong trào cách mạng, Tôn Dật Tiên bị chính phủ hoàng đế truy nã, vì vậy mà phần nhiều là ông ở nước ngoài, thường ở Nhật, nước thời đó là một nơi trú ẩn cho các nhà đối lập người Trung Quốc. Tháng 10 năm 1911, ở Vũ Xương xảy ra một cuộc khởi nghĩa, cái nhanh chóng nhận được sự ủng hộ trong khắp nước và qua đó không những đã gióng lên hồi chuông chấm dứt triều nhà Thanh mà cả chế độ hoàng đế mang nặng ảnh hưởng Khổng Tử kéo dài hơn hai nghìn năm nữa. Điều dễ hiểu là những người nổi dậy đã chọn Tôn Dật Tiên được kính trọng ở trong và ngoài nước làm tổng thống đầu tiên của chính phủ lâm thời. Vào ngày 1 tháng 1 năm 1912, Tôn tuyên bố thành lập nước Cộng hòa Trung Hoa ở Nam Kinh. Chỉ một tháng sau đó, ông đã từ bỏ chức vụ, giao về cho người lãnh tụ quân đội nhiều quyền lực Viên Thế Khải, trong hy vọng rằng người này với quân đội được trang bị hiện đại của mình có thể bảo vệ nước cộng hòa trẻ tuổi trước các lực lượng của hoàng đế và các thế lực quân sự cạnh tranh. Một sai lầm, vì sau đó Viên quyết định thành lập một triều đại riêng, và lên ngôi hoàng đế với sự giúp đỡ của Nhật. Kế hoạch thất bại năm 1915 trước khi ông lên ngôi vì sự phản đối ở trong và ngoài nước. Ông chết một năm sau đó.

Năm 1912, Quốc Dân Đảng được thành lập. Tôn Dật Tiên đảm nhận chức chủ tịch và đưa phương án của thuyết Tam Dân Chủ nghĩa do ông phác thảo ra làm nền tảng cho chương trình của đảng này.

Tôn Dật Tiên qua đời năm 1925. Dưới thời những người kế nghiệp ông, phương án của thuyết Tam Dân Chủ nghĩa không được thực hiện.

Mặc dù thất bại, cho tới ngày nay Tôn Dật Tiên vẫn còn được người Trung Quốc xem như là người cha của một Trung Quốc Cộng hòa.

Cùng với sự chấm dứt cai trị của hoàng đế, những năm tháng của một đạo quân tiên phong trẻ tuổi cũng bắt đầu, những người mà với các ý tưởng của họ đã đóng góp vào cho một sự khởi dậy về tinh thần và cho một cuộc cách mạng văn hóa. Đại học Bắc Kinh trong những năm 1916 đến 1926 đã trở thành trung tâm cho các hoạt động của họ.

Thái Nguyên Bồi đã học đại học về lịch sử nghệ thuật, triết học và tâm lý học ở Berlin và Leipzig. Sau khi nước Cộng hòa thành lập năm 1912, Tôn Dật Tiên đã mời ông giữ chức vụ Bộ trưởng Bộ Giáo dục. Thái nghe theo lời kêu gọi, nhưng quay trở lại Đức ngay lập tức sau khi Tôn thất bại. Mãi đến những năm sau này ông mới có thể toàn tâm lo xây dựng một hệ thống giáo dục hiện đại mà cho đến ngày nay ông vẫn còn được xem như là người đã sáng lập ra nó. Hệ thống do ông tạo ra từ bỏ các truyền thống Khổng Tử cổ điển và có hướng đến các gương mẫu Phương tây với trường tiểu học, trung học và đại học của nó.

Trong thời gian là hiệu trưởng của trường Đại học Bắc Kinh, Thái đã nhận những người trí thức tự do trẻ tuổi làm giáo sư và giảng viên, những người mà tất cả họ cũng như ông đã được đào tạo theo lối cổ điển và sau đó, trong lúc học đại học ở Mỹ, Âu hay Nhật đã tiếp xúc với những ý tưởng mới. Trong số họ là Trần Độc Tú, người đã học đại học ở Nhật và Pháp. Sau khi trở về, ông thành lập tờ báo *Thanh Niên Mới* để tuyên truyền những ý tưởng mới của Phương Tây và kêu gọi giới trẻ Trung Quốc chống lại trật tự xã hội cũ. Ông lên án Đạo Khổng như là nguyên nhân cho sự lạc hậu và đàn áp, và ủng hộ dân chủ và khoa học hiện đại. Các tin tức về thành công của Cách mạng Tháng Mười ở Nga, nước cũng lạc hậu tương tự như Trung Quốc, khiến ông quan tâm tới Chủ nghĩa Marx. Cũng mang ấn tượng về những gì đang xảy ra ở Nga là đồng nghiệp của ông, Lý Đại Chiêu, người đã tiếp xúc với tư tưởng Marx ngay từ lúc còn học ở Nhật. Lý thuộc trong số những người mở đường cho Chủ nghĩa Marx ở Trung Quốc. Lúc đầu, ông làm việc trong một thư viện rồi sau đó là giáo sư của Đại học Bắc Kinh. Trong số những người giúp việc trong thư viện của ông có một người con trai nông dân trẻ tuổi từ tỉnh Hồ Nam: Mao Trạch Đông.

Hồ Thích đi theo một con đường khác, người đã học về triết học ở Hoa Kỳ. Với lời kêu gọi "Hãy dẹp bỏ cái cửa hàng Khổng Tử!", ông cũng chống lại những giá trị của đạo Khổng và ủng hộ một định hướng đến gương mẫu Phương Tây. Nhưng khác với Trần Độc Tú và Lý Đại Chiêu, ông khước từ một cực đoan chính trị. Không phải cách mạng, mà là tiến hóa mới là con đường cách tân Trung Quốc, cùng với sự dẫn nhập khoa học và kỹ thuật hiện đại và xây dựng một hệ thống chính phủ dân chủ, cái vì sự rộng lớn vượt bậc của Trung Quốc mà cần nên theo nguyên tắc liên bang. Với lời yêu cầu của mình, không dùng chữ viết cổ điển trong

văn học, tức là ngôn ngữ của các học giả, mà nên dùng ngôn ngữ bình dân dễ hiểu hơn, ông ấy đã tạo một động lực quyết định để cải mới văn học. Hồ Thích là một trong những người đầu tiên yêu cầu bảo vệ quyền con người, cái ông nhìn thấy bị đe dọa sau khi Quốc Dân Đảng lập chính phủ năm 1928 và quay trở lại một chính quyền tập trung.

Một trí thức cách mạng khác ở Đại học Bắc Kinh là Lỗ Tấn (1881 – 1936), người ngày nay được xem như một trong các nhà văn quan trọng nhất của Trung Quốc hiện đại. Khi còn là sinh viên y khoa ở Nhật, ông đã nhận ra rằng chỉ có thể cứu chữa cho đồng bào của mình khi hướng dẫn họ tới một lối suy nghĩ khác nhờ vào những từ ngữ được in ra. Vì vậy mà ông ấy là một trong các nhà văn đầu tiên đã viết các tác phẩm của mình trong ngôn ngữ bình dân hiện đại. Trong đó, ông lên án hết sức rõ ràng những tình trạng tồi tệ trong xã hội. Do không cảm thấy thuộc vào đảng nào nên ông không khoan dung cho cả những người bảo thủ lẫn những người tiến bộ trong phê bình của ông. Ai ai cũng sợ cái lưỡi nhọn của ông. Ông buộc tội những người theo đạo Khổng rằng họ đã vi phạm chính những giá trị cao cả của họ, và buộc những người dân chủ là đạo đức giả. Ông có ảnh hưởng mạnh đến giới trí thức trẻ. Cho tới ngày nay, các truyện kể của ông hầu như không mất đi tính thời sự.

Sau này, Mao Trạch Đông nói về những người thời đó tụ tập quanh hiệu trưởng đại học Thái Nguyên Bôi, rằng họ hầu như không để ý đến ông, người phụ việc trong thư viện. Làm sao mà họ có thể đoán được rằng người con trai nông dân trẻ tuổi từ Hồ Nam rồi sẽ có lần đặt dấu ấn mang tính quyết định lên sự việc cải mới Trung Quốc?

Từ con trai nhà nông trở thành "hoàng đế" đỏ

Các sự kiện quanh ngày 4 tháng 5 năm 1919 là động cơ chính: niềm tin của giới trí thức trẻ, đứng trước sự lạc hậu của Trung Quốc đã hướng tới những tư tưởng tự do Phương Tây, bị lay động mạnh. Các tấm gương Phương Tây của họ, nhất là người Mỹ, những người rất thích nói về quyền tự chủ của các dân tộc, không muốn cho người Trung Quốc có những điều đó. Với Hiệp ước Versailles, các vùng đất trước thuộc nước Đức trong Trung Quốc được giao lại cho người Nhật. Qua đó, tất cả các hy vọng của một Trung Quốc độc lập và tự chủ đã tiêu tan. Sinh viên nổi giận của Đại học Bắc Kinh sau đó đã tổ chức những cuộc biểu tình sôi sục, lan rộng khắp nước trở thành một phong trào chống đối yêu nước kéo dài nhiều tháng và đã dẫn tới đình công trong các nhà máy và tẩy chay hàng hóa Nhật. Có người gọi các sự kiện này là sự thức tỉnh của quốc gia Trung Hoa. Một nhận thức dân tộc mạnh mẽ tác động đến tất cả các tầng lớp quần chúng và bắt buộc chính phủ Trung Quốc từ chối không ký vào Hiệp ước Versailles. Các cuộc nổi dậy đã đi vào lịch sử Trung Quốc như là "Phong trào ngày Bốn tháng Năm". Chúng đánh dấu lần bắt đầu của Trung Quốc hiện đại, vì với những cuộc phản đối đó, các sinh viên đã tạo ra một phong trào cách mạng mạnh mẽ, bắt đầu cuộc đấu tranh chống lại trật tự xã hội cũ. Qua phá vỡ các cấu trúc phong kiến và hiện đại hóa rộng khắp, xã hội sẽ được giải phóng khỏi xiềng xích của truyền thống, cái được xem như là nguyên nhân cho sự yếu ớt của quốc gia. Từ các sự kiện của 1919, sinh viên Bắc Kinh tự xem mình như là đội quân tiên phong về chính trị.

Trên đường tìm gương mẫu mới, những cái có thể dẫn đất nước họ ra khỏi sự khốn cùng của lạc hậu, tầm nhìn của giới trí thức trẻ được hướng đến Moscow và Chủ nghĩa Marx hơn một lần.

Mao Trạch Đông, con trai của một nông dân khá giả, đã tốt nghiệp khóa đào tạo giáo viên ở Trường Sa, trước khi ông đến Đại học Bắc Kinh năm 1918. Tuy ngay trong năm 1919 ông đã trở về lại Trường Sa để dạy ở một trường tiểu học, nhưng lần gặp gỡ các giáo sư và cũng là những người theo Chủ nghĩa Marx Lý Đại Chiêu và Trần Độc Tú đã có ảnh hưởng lâu dài đến ông. Năm 1921, cùng với hai người này, ông thuộc vào trong số những người thành lập Đảng Cộng sản Trung Quốc. Cuộc họp thành lập Đảng ở Thượng Hải bổ nhiệm ông làm bí thư của tỉnh Hồ Nam là quê hương của ông, và qua đó đã đặt viên gạch đầu tiên cho sự nghiệp chính trị nổi tiếng của ông.

Từ khi triều đình bị lật đổ năm 1911, các tướng lĩnh địa phương thống trị nhiều vùng rộng lớn của đất nước nhiều năm liền. Để cuối cùng rồi cũng tái lập được sự thống nhất của đất nước, những người Cộng sản quyết định cùng với những người của phái dân tộc chủ nghĩa chống lại giới quân đội. Thế nhưng liên minh này tan rã chẳng bao lâu sau đó. Sau cái chết của Tôn Dật Tiên năm 1925, Tưởng Giới Thạch tiến lên trở thành quyền lực quyết định trong Quốc Dân Đảng và cũng trở thành chính trị gia dẫn đầu của đất nước sau khi sự thống trị của các tướng lĩnh địa phương chấm dứt. Với sự thăng tiến này của một cựu quân nhân chuyên nghiệp, cuộc cách mạng dân chủ chấm dứt. Dưới thời Tưởng Giới Thạch, đất nước phát triển trở thành một chế độ quân sự độc tài, cái sau một cuộc nội chiến gây nhiều tổn thất để chống lại những người theo Đảng Cộng sản đã tìm thấy sự chấm dứt của nó năm 1949.

Năm 1927, Tưởng Giới Thạch đã gây thảm bại đầu tiên cho những người cộng sản. Những người này tổ chức một cuộc biểu tình ở Thượng Hải, bị đập tan một cách đẫm máu theo lệnh của Tưởng Giới Thạch. Hàng nghìn công nhân và người Cộng sản bị giết chết trong lúc đó. Sau đó, người Cộng sản phải rút lui về nông thôn. Do vậy mà Mao Trạch Đông bắt đầu thăng tiến trong Đảng. Vì khác với các lực lượng theo gương mẫu Nga, nhìn đội ngũ công nhân như động lực cho những biến đổi tận gốc, Mao cho rằng một cuộc cách mạng ở Trung Quốc chỉ có thể xuất phát từ nông dân. Giới công nhân lúc đó chiếm chưa tới 1% của toàn dân cư trong khi nông dân chiếm hơn tám mươi phần trăm. Mao nhận ra rằng, cách mạng, khác với trong nước Nga, phải được mang từ làng mạc vào thành phố. Nhờ nhận thức này mà ông chiến thắng được các đối thủ của ông, những người tiếp tục giữ chặt lấy đường lối của Nga và đứng trong mâu thuẫn sâu sắc với ông. Thế nhưng họ tiếp tục thất bại trong khi Mao với các cơ sở du kích ở nông thôn đã có thể tăng cường ảnh hưởng của những người Cộng sản ở nông thôn một cách bền vững. Ông giành lấy thiện cảm của nông dân bằng cách thực hiện một cuộc cải cách ruộng đất trong những vùng do người Cộng sản kiểm soát, và chia ruộng đất về cho những người nông dân nghèo và không có đất.

Đối với Tưởng Giới Thạch, cuộc chiến chống những người Cộng sản quan trọng hơn là cuộc chiến chống người Nhật xâm lược, những người năm 1931 đã chiếm đóng miền Bắc Trung Quốc. Qua đó, ông không những đã mất đi nhiều thiện cảm trong người dân mà còn cả trong Quốc Dân Đảng của ông nữa. Trong nhiều chiến dịch bao vây, ông cố gắng tiêu diệt những người Cộng sản. Năm 1934, với chiến dịch lần thứ năm và cũng là chiến dịch cuối cùng, ông đã bắt buộc họ phải rời bỏ các cứ điểm của họ ở miền Trung và Nam Trung Quốc.

Sau đó, khoảng 100.000 chiến binh Cộng sản đã phá vòng vây của địch thủ, và mặc dù bị tấn công và rượt đuổi, sau một cuộc bộ hành gần 12.000 kilômét kéo dài tròn một năm dài đã tới được miền Bắc của đất nước, nơi họ xây dựng một cơ sở mới trên vùng Cao nguyên Hoàng thổ thuộc miền Bắc Thiểm Tây, ở Diên An. Chưa tới một phần mười của đạo quân ban đầu đến được nơi đó. Ai sống qua được cuộc Vạn Lý Trường Chinh huyền thoại này, người đó có uy quyền hết sức đặc biệt. Mao Trạch Đông sở hữu nó và trong những năm sau này là cả Đảng Tiều Bình.

Vào những năm đầu của cuộc đời chính trị, Mao vẫn còn cách rất xa phong cách cai trị chuyên quyền của ông sau này. Khi có thể nhìn thấy được, rằng người Nhật sẽ tiếp tục các chiến dịch xâm chiếm của họ về phía Nam, ông kêu gọi người Quốc gia cùng nhau kháng chiến. Chỉ khi thống nhất tất cả các lực lượng và giai cấp lại thì người ta mới có thể chiến thắng được kẻ thù. Tại Hội nghị Toàn quốc của Đảng Cộng sản Trung Quốc trong tháng 5 năm 1937 ở Diên An, ông đọc một bài diễn văn về cuộc kháng chiến chống những người Nhật xâm lược. Dưới đoạn "Cuộc chiến đấu vì dân chủ và tự do", có thể đọc trong tập đầu tiên của *Tuyển Tập Mao* của ông, cái cũng có thể xuất phát từ những người đối lập của ngày hôm nay vì nó vẫn còn mang tính hiện hành: "Trung Quốc phải bắt đầu tiến hành cải tạo dân chủ ngay lập tức theo hai hướng sau đây: thứ nhất, trong lĩnh vực hệ thống chính trị, phải thay thế hệ thống chính phủ của chế độ độc tài phản động của một đảng phái và một giai cấp [...] bằng một hệ thống chính phủ dân chủ dựa trên sự cộng tác của tất cả các đảng phái và tất cả các giai cấp. [...] Thứ nhì là về tự do ngôn luận, tự do hội họp và lập hội cho nhân dân. Không có những tự do này thì người ta sẽ không thể thực hiện được công cuộc cải tạo dân chủ hệ thống chính trị được [...]."

Khi Mao cuối cùng rồi nắm được quyền lực thì dường như những yêu cầu đó đã bị lãng quên. Ngay lời nói đầu của Hiến Pháp năm 1954 cũng đã nhấn mạnh tới quyền lãnh đạo của Đảng Cộng sản. Trong nhà nước mới, chỉ họ là có quyền quyết định. Họ quyết định chính phủ cần phải làm gì. Và những gì Đảng Cộng sản quyết định là do người chủ tịch đầy quyền lực Mao Trạch Đông quyết định. Ông đứng ở trên cao nhất, trên Đảng. Không ai có thể kiểm soát ông, không ai có thể ngăn chặn ông. Ông không chấp nhận những ý kiến khác, và ai không cúi mình trước ý muốn của ông thì đến một lúc nào đó sẽ bị tiêu diệt. Qua đó, ông tương ứng với một thành ngữ xưa của Trung Hoa: "Nhất sơn bất dung nhị hồ." Ông là nhà cai trị chuyên chế, một hoàng đế mới. Một hoàng đế đỏ. Lời nói của ông là đạo luật. Huyền thoại về cuộc chiến chống lại những kẻ thù trong và ngoài nước và lần thành lập nhà nước cũng như những hy vọng gắn liền với cá nhân ông về một xã hội xã hội chủ nghĩa hạnh phúc chẳng bao lâu sau đó đã lên đến tột bậc trong sự tôn sùng cá nhân có một không hai. Và cũng như những kẻ thù trước đây đã không đối xử nhẹ nhàng với những người Cộng sản trước 1949, Mao cũng thể hiện giống như thế trong cung cách đối xử với những địch thủ được tuyên bố và bị phỏng đoán của ông trong và ngoài Đảng.

Yêu cầu nắm quyền lực của Đảng Cộng sản cả ngày nay cũng được gắn chặt vào trong Hiến Pháp Trung Quốc. Ngày nay, trong điều một của nó, định nghĩa nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa là một nhà nước xã hội chủ nghĩa dưới nền chuyên chính dân chủ của nhân dân: "Hệ thống xã hội chủ nghĩa là hệ thống cơ bản của nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa. Cấm bất cứ tổ chức hay cá nhân nào phá hoại hệ thống xã hội chủ nghĩa." Dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản và được hướng dẫn bởi Chủ nghĩa Marx-Lênin, nhờ vào tư tưởng Mao

Trạch Đông và các lý thuyết của Đặng Tiểu Bình mà nền chuyên chính dân chủ của nhân dân được giữ vững.

Đảng Cộng sản nắm quyền toàn trị. Không có phân quyền lẫn kiểm soát. Các ý kiến khác biệt không được hoan nghênh. Không được phép hoài nghi về yêu cầu lãnh đạo của Đảng. Chỉ chính Đảng mới có quyền suy nghĩ về việc đó và quyết định liệu họ có sẵn sàng phân chia bớt quyền lực hay không và bao nhiêu.

Thử nghiệm trong lĩnh vực dân chủ

Phải có thay đổi về chính trị, điều này thì nhiều lãnh đạo trong Đảng đã biết rõ. Vì vậy mà người ta cũng thử nghiệm trong lĩnh vực dân chủ tương tự như trong kinh tế. Ở nông thôn và thành thị, bầu trực tiếp được đưa ra áp dụng cho cấp địa phương thấp nhất. Chúng cần phải củng cố tính chính danh về chính trị cho Đảng và niềm tin tưởng vào quan chức và các ủy ban nhà nước. Thử nghiệm trong kinh tế đã dẫn tới một cuộc phi tập thể hóa và một sự biến đổi từ kinh tế kế hoạch sang kinh tế thị trường. Trong chính trị, chúng có thể dẫn tới một sự dân chủ hóa nhất định của hệ thống chính trị.

Ở Bắc Kinh, chúng tôi phỏng vấn một nhân viên của Bộ Nông nghiệp. Hết sức bình thường, cứ như đó là một việc hiển nhiên, ông đã nhắc tới các cuộc bầu cử dân chủ ở cấp làng, những cái hiện bây giờ đã thắng thế trên toàn Trung Quốc. Ông cũng đã mang đến các thông tin bằng văn bản. Chúng tôi nhận lấy và nghiên cứu chúng sau đó. Chúng tôi muốn biết nhiều hơn về việc này. Chúng tôi hỏi thêm. "Vâng", một người nông dân già trong một ngôi làng ở Giang Tô nhớ lại, "tốt đấy. Ai trong làng tôi cũng nhận được vài kí lô ngũ cốc từ gia đình họ Lí, để tất cả chúng tôi bầu cho người đứng đầu của gia đình họ. Rồi chúng tôi cũng làm như thế."

Qua bầu cử trực tiếp và bí mật, chủ tịch các ủy ban tự quản trong làng và các tổ trưởng khu phố trong thành phố được quyết định. Nhiệm vụ của các tổ chức này, ngoài những việc khác là các vấn đề về phúc lợi công cộng, an ninh xã hội và thực hiện các quy định của nhà nước. Nông dân và người thành thị qua đó có thêm ảnh hưởng và có thể tham gia trực tiếp vào các quá trình quyết định về chính trị. Một hiệu ứng phụ quan trọng nữa là khả năng bãi nhiệm quan chức tham nhũng, vì vậy mà việc áp dụng bầu cử trực tiếp cũng được xem như là một công cụ quan trọng để chống lại tham nhũng ở địa phương.

Trải nghiệm với những lần bầu cử trực tiếp này rất khác nhau, đặc biệt là ở những vùng nông thôn. Nhưng nói chung thì nó củng cố cho nhận thức về luật lệ và chính trị của người nông dân, vì với lần bầu các trưởng làng, người ta cũng đưa ra các quyết định có tác động trực tiếp tới tình hình kinh tế làng của họ và sau đó là tới mức sống của họ. Ở những nơi nào đó, những cuộc bầu cử này – theo lời thuật lại của người nông dân đã nêu ra ở trên – đã làm sống dậy các cấu trúc làng mạc cũ. Những người có uy quyền trong thị tộc trước đây, các gia đình có nhiều quyền lực và nhóm lợi ích lại có được ảnh hưởng. Khi một nửa người dân làng có cùng họ, ví dụ như Lí, và dòng họ Lí muốn cho người đại diện của họ thắng thế thì các ứng viên khác, có thể là mang họ Trần hay Vương, sẽ không có cơ hội. Mặt khác, cũng qua chính những lần bầu cử này, những người có nhiều quyền lực trong thị tộc có thể sẽ bị suy yếu đi.

Thỉnh thoảng cũng có xung đột giữa các trường làng được bầu lên và các bí thư Đảng không được bầu, những người không muốn công nhận lần bầu cử đó. Tuy vậy, người ta cũng tường thuật về những trường hợp mà các quan chức đã có thể cải thiện hình ảnh của họ, vì họ đã phát triển một cảm giác trách nhiệm mới do cuộc bầu cử đang tiến tới gần. Họ chỉ còn hoạt động vì lợi ích của cộng đồng làng và mặc kệ những chỉ thị và đường lối của trung ương. Nhiều quan chức không còn dám cứ vượt qua những người nông dân mà thực hiện những biện pháp nào đó, cần thiết nhưng không được lòng dân, vì sợ mất quyền lực. Thật sự là có thể quan sát thấy rằng trung ương ở Bắc Kinh ngày càng mất đi quyền kiểm soát các tổ chức Đảng ở địa phương.

Ông P., 55 tuổi, chỉ huy quân sự cấp cao, Thượng Hải: "Dân chủ có nghĩa là gì? Khái niệm này có nguồn gốc từ Phương Tây. Chúng tôi không quen thuộc với nó. Dịch sang tiếng Trung, khái niệm này mang nhiều khả năng diễn giải khác nhau, ví dụ như 'nhân dân là người chủ' hay 'tôi là người chủ của nhân dân, tôi cai trị họ'. Ngày nay, khi chính phủ nói về dân chủ thì đối với những người ở thôn quê điều đó có nghĩa là *vị dân tó chủ*, 'làm người chủ vì nhân dân'. Chính phủ là người chủ của nhân dân. Mỗi một người nông dân phải tuân lệnh người cai trị.

Người Trung Quốc và người Phương Tây suy nghĩ khác nhau. Ở Phương Tây, con người cùng nhau cộng tác với một tư tưởng cộng đồng mạnh. Ở Trung Quốc thì con người hướng tới gia đình. Không phải cộng đồng mà quan trọng chỉ là gia đình riêng của họ. Người Trung Quốc là những người cá nhân. Trong đầu của họ chỉ có người riêng của họ, những người mà họ cảm thấy có trách nhiệm với họ. Họ không có cảm giác tập thể.

Tiến hành bầu cử trong các làng mạc ở Trung Quốc là một việc nói dễ hơn làm. Vào lúc ban đầu, hầu như không có ai thích thú gì với chức vụ trường làng, vì ai cũng biết rằng đó là một nhiệm vụ bạc bẽo, cái mang lại nhiều sự bực mình hơn là lợi lộc. Hiện giờ thì điều đó đã thay đổi. Kinh tế tăng trưởng, cuộc sống đã cải thiện. Là trường làng thì người ta có nhiều lợi thế. Vì vậy mà chức vụ này hiện giờ đã trở nên rất hấp dẫn, và tất cả mọi người đều cố giành lấy nó. Trong lúc đó thì phần lớn các ứng cử viên đều ít nghĩ đến phúc lợi cộng đồng mà nhiều hơn là cho chính mình, cho gia đình họ, thị tộc họ và người ta làm lợi cho họ như thế nào là tốt nhất. Nếu người ta thuộc một dòng họ lớn thì thắng cử là điều chắc chắn, vì: dòng họ càng lớn thì chiến thắng càng dễ dàng. Dòng họ nào cũng cố mang người của mình vào vị trí lãnh đạo. Lúc nào thì cũng đã thế rồi. Nếu có hai, ba dòng họ cạnh tranh nhau trong một làng thì những người này đi mua phiếu bằng những lần mời mọc đất tiền và cho tiền bạc. Ai cho nhiều hơn thì được bầu lên. Đó có phải là dân chủ không? Thật ra thì không. Nhưng nó là như thế trong những vùng thôn thôn ngày nay của chúng tôi.

Người dân chịu ảnh hưởng sâu đậm bởi hệ thống hoàng đế. Những điều như thế không dễ cho người ta thay đổi qua đêm. Nhưng ngay cả khi người dân có thể tự giải phóng mình ra khỏi một ảnh hưởng như vậy, và rộng mở cho một dự án chính trị, thì theo ý của tôi cũng sẽ không thể hoạt động được, vì các tập tục và truyền thống cũ đã mất đi ảnh hưởng tốt của chúng lên chúng tôi. Cuộc Cách mạng Văn hóa đã phá hủy các giá trị và đức tính tốt cơ bản của chúng tôi, và những gì mà nó không thể phá hủy được thì đã trở thành nạn nhân của cái tự do to lớn mà ngày nay chủ yếu thống trị trong các sự việc về kinh tế. Mỗi người đều có thể làm những gì mà anh ta muốn để trở nên giàu có. Tham lam và ích kỷ thống trị cung cách đối

xử hàng ngày với nhau. Các cải cách về kinh tế đã dẫn đến những thành công thật khó tin, nhưng cũng dẫn tới một sự lộn xộn nhất định và vô chính phủ. Trung Quốc đang đứng trước ngã ba đường. Nó cần phải đi theo hướng các phương án dân chủ Phương Tây hay chúng tôi cần phải tìm kiếm một con đường mới phù hợp với nền văn hóa và truyền thống riêng của chúng tôi? Cả hai con đường hứa hẹn sẽ dài và rất là cực nhọc."

Ở thành thị người ta ít quan tâm tới các cuộc bầu cử trực tiếp hơn là ở nông thôn, nơi chúng ảnh hưởng trực tiếp tới cuộc sống của người nông dân. Ở thành phố, hệ thống đơn vị, gắn bó cứng nhắc vào một đơn vị, đã bị bãi bỏ qua cuộc cải cách kinh tế. Một tính di động trong xã hội hoàn toàn mới đã thành hình. Người ta có một quan hệ lao động được quy định qua hợp đồng với người chủ lao động, hợp đồng mà có thể được chấm dứt từ cả hai bên. Các căn hộ không còn thuộc nhà máy mà người ta làm việc ở trong đó nữa, mà là sở hữu tư nhân. Cuộc sống trong một giới láng giềng quen thuộc đã nhường chỗ cho tính vô danh của những ngôi nhà cao tầng. Nếu như ngày xưa người ta quen biết người dân của cả một khu phố thì ngày nay người ta chỉ còn trao đổi một vài từ với người láng giềng trực tiếp. Trong một bầu không khí như vậy thì không có nhiều người tình nguyện muốn hoạt động vì quyền lợi của cộng đồng.

Thế thì như thế nào với những thử nghiệm trong lĩnh vực dân chủ? Một giáo sư của Đại học Phục Đán nổi tiếng ở Thượng Hải trở nên bức dọc khi chúng tôi đề cập tới đề tài bầu cử trong một bữa ăn tối với mười lăm người cạnh một cái bàn tròn. Nhưng vào lúc đầu thì ông chỉ có thể hít thở thật sâu. Sau bữa ăn, khi tất cả ra về, ông kéo chúng tôi sang một bên, để làm rõ sự việc với gương mặt đỏ hồng hậm hực: "Anh chị bàn về thử nghiệm dân chủ trong lĩnh vực dân chủ. Thế có dân chủ trong Đảng Cộng sản của chúng tôi hay không? Không, tất nhiên là không. Tất cả những cái đó chỉ là lừa bịp. Ở chỗ chúng tôi thì Đảng quyết định một mình. Họ làm những gì mà họ cho là đúng. Có muốn làm gì đi nữa thì cũng vậy thôi. Người ta không có quyền hành gì trước ý muốn của họ đâu. Họ quyết định tất cả."

Bà Y., 62 tuổi, nữ doanh nhân, Thượng Hải: "Vẫn còn quá sớm cho những cuộc bầu cử dân chủ. Tôi biết người dân của tôi mà. Họ sẽ mua phiếu bầu ngay lập tức. Đặc biệt là ở nông thôn."

Một nhân viên nhà nước trẻ tuổi ở Ninh Ba, một thành phố cảng lớn trong tỉnh Chiết Giang, hết sức ngạc nhiên và gãi đầu khi chúng tôi hỏi anh ấy về những cuộc bầu cử trong thành phố. Anh không nghe gì về việc đó cả. Người đồng nghiệp của anh biết nhiều hơn. "Có, có bầu cử", anh nói, "nhưng chúng diễn ra không được tốt cho lắm."

Con người là sinh vật sống theo thói quen – Về những khái niệm phức tạp như dân chủ

Rõ ràng là phần lớn người Trung Quốc đều nhìn nền dân chủ như là một hình thức chính phủ lý tưởng. Nhưng họ hoài nghi là ngày nay nó có thể hoạt động được ở Trung Quốc. Tiền đề cho một nền dân chủ là việc tất cả các thành viên sẵn sàng giữ đúng các quy định và trong trường hợp không trúng cử thì chấp nhận thất bại và từ bỏ quyền lực. Người Trung Quốc còn

cách xa với một nhận thức như thế. Chính khách Trung Quốc không thích từ bỏ quyền lực và ảnh hưởng. Vì vậy, theo ý kiến phổ biến, đầu tiên là phải nhập tâm các giá trị dân chủ, tìm thấy một sự đồng thuận chung và xua đuổi tham nhũng đang hoành hành, vì nếu không thì điều cuối cùng này sẽ đào rỗng tất cả các cố gắng thật sự. Sau đó thì một hệ thống dân chủ mới có thể hoạt động được.

Điều thú vị là những người sống ở thành thị cho rằng người dân ở nông thôn chỉ có một khả năng phán xét có hạn và ít có chín chắn cho dân chủ. Trình độ học vấn của họ còn quá thấp, vì vậy mà họ vẫn còn quá sớm cho một hệ thống dân chủ. Giới trí thức thành phố cũng nhìn xuống những người ít học ở thành thị giống như vậy. Cả họ cũng không có đủ sự chín chắn cho dân chủ.

Một giáo sư ở Viện Hàn lâm Khoa học Xã hội Trung Quốc than phiền, rằng kiến thức về dân chủ không được giảng dạy ở trường trung học và đại học.

Chúng tôi hỏi một cô gái nông dân trong tỉnh Giang Tây, rằng cô đã có lần nào nghe về dân chủ hay chưa.

"Dân chủ ư? Đó là cái gì vậy?", cô hỏi lại, hoàn toàn không biết gì. "Hãy giải thích cho tôi đi! Có liên quan gì tới xã hội đen hay không?"

Khi chúng tôi phủ nhận, cô trở nên bồn chồn. "Tôi làm sao mà biết được nó là cái gì? Tôi không phải là quan chức."

Với khái niệm "quyền con người" thì ngược lại cô hiểu nhiều hơn. Trong tiếng Trung, khái niệm này gồm hai từ 'Nhân' và 'Quyền'.

"Điều này thì đơn giản thôi. Tôi có thể nghĩ đó là cái gì. Anh chị muốn nói tới quyền mà một con người có được, ví dụ như một người chủ cửa hàng có thể sai khiến nhân viên của ông ấy." Rồi cô cười to. "Tôi chỉ là một người hết sức bình thường thôi. Tôi không có quyền."

Một nữ công nhân trẻ ở Thượng Hải: "Họ hàng ở Úc của tôi luôn nói rằng chúng tôi thiếu tự do. Nhưng tôi thì không thấy như vậy. Chúng tôi có đủ tự do. Tôi muốn nói là chúng tôi thiếu dân chủ. Đó là cái gì: dân chủ? Tôi không biết chính xác điều đó. Nhưng người ta cho rằng nó là tốt."

Ông Y., 50 tuổi, giảng viên, Bắc Kinh: "Dân chủ, tự do và nhân quyền ư? Những điều đó chỉ làm cho chúng tôi giới trí thức xao động thôi. Tự do thật sự có ý nghĩa như thế nào, điều đó thì chỉ có ít người biết tới. Người Trung Quốc chúng tôi đã quen với hệ thống chuyên quyền. Ở Trung Quốc đã có lần nào đó có một cái gì khác với một chính phủ trung ương hay không? Không, tất nhiên là không. Con người là một sinh vật sống theo thói quen. Hẳn chẳng nhận ra được là có cái gì đó không ổn. Vừa mới đây, tôi có tới thăm một người bạn ở một thành phố khác. Nhà vệ sinh công cộng ở bên cạnh khu hộ ở, khu mà anh ấy đang sống ở trong đó, hôi thối vô cùng. Tôi đề cập tới việc này với anh. Anh rất ngạc nhiên. Anh không còn nghĩ thấy mùi hôi thối nữa. Anh đã quen với nó từ lâu rồi. Người ngoại quốc là những người đầu tiên xây khách sạn năm sao ở Trung Quốc. Chúng tôi học ở họ và xây dựng chúng sau này. Trước đó chỉ có nhà trọ thôi. Mới đây, tôi vừa tới ngụ tại một nhà trọ xưa cũ như vậy ở trong tỉnh Tứ Xuyên. Nước nhà cầu chảy trong phòng tắm của tôi. Vì tôi rất khó ngủ nên tôi

đã có cảm giác bị quấy rầy. Vào sáng ngày hôm sau, tôi yêu cầu sửa nhà cầu nhưng được trả lời là nó đã chây như thế lâu nay rồi. Do đó mà người ta cứ để mặc như thế, và thay thì vậy thì giao cho tôi một phòng mới. Ở đó, nước nhà cầu cũng chây, ngay khi có ít hơn."

Về các hệ thống độc đảng và đa đảng

Ông X., 57 tuổi, khoa học gia, Bắc Kinh. "Tuy Đảng Cộng sản thống trị ở Trung Quốc, nhưng mà đảng này có giống đảng Cộng sản Liên xô trước kia trong Liên bang Xô viết hay đảng đó ở trong DDR [CHDC Đức] trước kia hay những đảng cộng sản khác của thế giới này hay không? Hay là phong cách lãnh đạo của nó giống các mẫu mực Khổng Tử nhiều hơn? Những người theo thuyết của Khổng Tử đặt uy quyền lên cao hơn tự do cá nhân. Xã hội mang nhiều ảnh hưởng Khổng Tử của chúng tôi nói chung là có khả năng dân chủ hay không?"

Một nỗi lo ngại to lớn đang làm dao động nhiều người là sự lộn xộn có thể xảy ra khi quyền lực tập trung ở trung ương bị giải tán vì một hệ thống dân chủ. Bà H., 48 tuổi, nữ giáo sư, Thành Đô: "Người Trung Quốc có khuynh hướng vô chính phủ. Chỉ chế độ chuyên quyền mới có thể cầm quyền được với họ thôi. Một nền dân chủ sẽ thất bại và dẫn tới tình trạng vô chính phủ." Chồng bà, ông Z., 52 tuổi, thầy giáo, nói về vấn đề này: "Tôi thật không hiểu có điều gì tốt ở một hệ thống đa đảng. Tôi không nhìn thấy lợi điểm nào trong đó cho đất nước của chúng tôi cả. Trong mắt tôi, Đảng Cộng sản Trung Quốc rất thành công. Họ có nhiều quyền lực. Họ có thể đạt tới được nhiều điều. Chúng tôi ở Trung Quốc đã quen với một hoàng đế và một hệ thống độc đảng. Đảng Cộng sản ngày nay lo lắng cho người dân. Tôi hài lòng với họ. Họ là đảng phái chính trị có khả năng nhất và có nhiều quyền lực nhất của thế giới. Họ có thể thành công trong mọi việc."

Một nhà thiết kế trẻ tuổi ở Hàng Châu, anh Y., 28 tuổi, nhìn vấn đề mang tính phê phán nhiều hơn: "Không ai trong số những người lãnh đạo Đảng Cộng sản là được bầu lên cả. Tất cả họ đều được bổ nhiệm. Những người lãnh đạo ở trên bổ nhiệm những người ở cấp trung, những người cấp trung bổ nhiệm những người cấp dưới. Có một nhà thông thái nào đó có lần đã nói rằng Chủ nghĩa Xã hội là một sự thoái lui. Tôi cũng nhìn như vậy. Cội rễ của tất cả các vấn đề trong đất nước này là hệ thống độc đảng. Khi chỉ có một đảng cầm quyền thì có nghĩa là quyền lực tập trung ở trong tay của một số ít người, và những người này có thể hoạt động như họ muốn. Không có cả đối lập lẫn kiểm soát. Tức là những người có quyền lực cũng không cần giữ đúng nhiều luật lệ mới mà hiện giờ chúng tôi đã có."

Bà S., 38 tuổi, giám đốc, Vô Tích: "Dưới thời Mao Trạch Đông và sau đó dưới thời Đặng Tiểu Bình thì lời nói của họ là luật lệ. Thời đó đã qua rồi. Ngày nay, không có ai trong Đảng Cộng sản có lời nói mang nhiều uy quyền giống như vậy nữa. Tất cả chúng tôi đều biết rằng có những ý kiến rất khác nhau trong giới lãnh đạo chính trị. Nhưng các ý kiến khác nhau này được trao đổi ở phía sau những cánh cửa đóng kín. Như thế thì không còn có một cá nhân riêng lẻ quyết định nữa, mà là một nhóm lãnh tụ chính trị. Đó đã là một bước tiến lớn rồi."

Không chỉ ở nước ngoài, cả trong nước cũng có những người nào đó chỉ trích hệ thống độc đảng. Mặc dù vậy, tôi vẫn thấy là nó cũng có thể có lợi điểm. Chúng tôi ở Trung Quốc đơn giản là có quá nhiều người. Bất cứ điều gì sắp cần phải thực hiện – nếu như trước đó còn có

những cuộc thảo luận kéo dài giữa nhiều đảng, thì chúng tôi sẽ chẳng làm được gì cả. Với một đảng duy nhất, có thể một mình quyết định về một vấn đề, thì tất cả đều diễn ra nhanh chóng. Ví dụ như về các tác động của cuộc khủng hoảng tài chính tế giới, khi ngoại thương của chúng tôi giảm sút nặng vì không có đơn đặt hàng từ nước ngoài, và nạn thất nghiệp ở một vài vùng gần bờ biển đạt tới một mức đáng ngại. Lúc đó, chính phủ trung ương đã phản ứng ngay lập tức. Họ đã đầu tư ngay những số tiền khổng lồ vào trong các dự án hạ tầng cơ sở và qua đó đã tạo ra việc làm mới trong nội địa, nhiều cho tới mức các nhà máy công nghiệp ở các vùng ven biển bất thành linh lại loan báo thiếu lao động. Có những người nào đó phê phán điều này, họ nói rằng qua các dự án hạ tầng cơ sở này, đường giao thông được mở rộng một cách quá hấp tấp. Những gì mà các nước khác cần tới nhiều thập niên để thực hiện thì chúng tôi đã hoàn thành trong vòng vài năm. Tôi tự hỏi, có điều gì ở đó là không tốt. Một mạng lưới giao thông được xây dựng tốt là rất quan trọng cho đất nước của chúng tôi. Nó càng tốt chừng nào thì càng có lợi cho nền kinh tế của chúng tôi.

Đối với một đất nước rộng lớn như Trung Quốc thì hoạt động cương quyết của chính phủ trung ương tại những vấn đề cấp bách đóng một vai trò quan trọng. Chỉ hệ thống một đảng mới có thể lo cho an ninh và trật tự trong một tình huống khủng hoảng như vậy. Chúng ta hãy xét đến một ví dụ nữa, thị trường chứng khoán. Ở Trung Quốc, nếu như chứng khoán tăng quá nhanh thì chính phủ can thiệp và làm giảm bớt xuống. Họ có đủ quyền lực và phương tiện để mà làm việc đó, và khi họ quyết định tăng tổng sản phẩm nội địa lên ví dụ như tám phần trăm cho năm tới đây, thì rồi họ cũng có thể đạt tới điều đó. Tôi thấy như vậy thì không tệ đâu."

"Cả trong một hệ thống độc đảng cũng phải có khả năng kiểm soát"

Ông N., 55 tuổi, nhà xuất bản, Bắc Kinh: "Một hệ thống hai hay đa đảng đối với tôi không phải là giải pháp. Nó sẽ chẳng giúp ích được gì cho đất nước của chúng tôi. Đối với chúng tôi, sự ổn định là quan trọng nhất. Vì dân số của Trung Quốc lớn như vậy nên chúng tôi không được phép có bạo động. Bạo động dẫn tới lộn xộn, lộn xộn dẫn tới thảm họa. Người dân chúng tôi đã quen với sự cai trị từ trung ương. Lúc nào cũng đã như vậy rồi. Trước đây thì hoàng đế đứng đầu, ngày nay thì là giới tinh hoa lãnh đạo chính trị. Nhưng lãnh đạo trung ương cần một hệ thống kiểm soát mạnh. Cả trong một hệ thống độc đảng thì cũng phải có khả năng kiểm soát, tôi còn muốn nói rằng nó có tầm quan trọng sống còn nữa. Nó cần phải được tiến hành trên tất cả các bình diện. Không chỉ từ mặt của Đảng. Cả người dân cũng phải có khả năng sử dụng những phương tiện như báo chí để vạch trần những bất cập. Đảng Cộng sản nhất định phải cho phép điều đó. Họ phải học cách lắng nghe những ý kiến khác nhau, thảo luận và rồi đưa ra quyết định của họ.

Kinh tế đã phát triển tốt, nhưng xã hội và văn hóa không tiến cùng bước. Đối với tôi, đó là vấn đề lớn nhất trong công cuộc xây dựng một xã hội hài hòa và một nền văn hóa cao. Phát triển xã hội quan trọng hơn là phát triển kinh tế. Tăng trưởng năm hay tám phần trăm, điều đó đối với tôi không quan trọng. Nó cũng có thể nằm ở mức ba phần trăm. Như thế cũng đã đủ rồi và có thể giữ được qua nhiều năm. Nhưng xây dựng văn hóa và xã hội thì không thể chờ được. Các thành phố đã phát triển rất tốt rồi, nhưng những vùng nông thôn thì vẫn còn quá nghèo. Đối với những con người ở đó thì không có cuộc sống văn hóa. Ngày nay chỉ có các

thành phố lớn là có văn hóa. Sống ở Bắc Kinh là những nghệ sĩ trẻ tuổi có quê ở tỉnh và trong bất cứ trường hợp nào thì cũng không muốn trở về đó nữa. Có những người trong số họ sống ở rìa tận cùng của thành phố, phải đi hai giờ đồng hồ để vào được nội thành, và chia sẻ với bốn người khác một căn phòng mà họ chỉ trả tính ra là mười lăm euro một tháng cho nó. Họ chấp nhận tất cả những việc đó, vì Bắc Kinh mang lại cho họ cơ hội, cảm hứng và nhiều khả năng đa dạng, và chuyển trở về tỉnh đối với họ có nghĩa là chấm dứt những giấc mơ của họ. Chúng tôi nhất định cần phải hỗ trợ cho văn hóa nhiều hơn nữa. Phải chi những khoản tiền rộng rãi cho việc này. Chỉ một nền văn hóa khỏe mạnh mới có thể mang lại một sự phát triển tinh thần khỏe mạnh cho Trung Quốc được.

Sự bất bình trong nước là lớn. Đã có quá nhiều bất công xảy ra. Sự khác biệt giữa nghèo và giàu ẩn chứa một lực nổ khổng lồ. Khuyến khích và giúp đỡ những người yếu phải đứng thật cao trên danh sách liệt kê các nhiệm vụ của chúng tôi. Phải nhanh chóng bắt đầu công việc chăm sóc cho người nghèo. Xây dựng một xã hội hài hòa – vâng, đó mới thật sự là nhiệm vụ hàng đầu ở thời chúng tôi."

Đảng là sếp

Ông J., 55 tuổi, nhà thông tin học: "Tôi sống từ ba mươi năm nay ở Hoa Kỳ. Tôi đánh giá dân chủ rất cao, nhưng tôi nghĩ rằng nó không thích hợp cho một đất nước có nhiều dân cư như Trung Quốc. Trung Quốc phải phát triển hệ thống riêng của nó. Đối với tôi, Trung Quốc ngày nay giống như là một công ty lớn. Đảng là sếp. Sếp quyết định hướng đi. Nếu không có hệ thống độc đảng thì người ta không thể kiểm soát được những tác động của cuộc khủng hoảng tài chính toàn cầu nhanh như vậy được. Nhưng vì hệ thống nào cũng cần có một sự kiểm soát và người ta thì khó mà có thể tự kiểm soát được mình, nên tôi nghĩ là sẽ có lợi nhiều hơn cho Trung Quốc, nếu như người ta cho phép có tự do báo chí, để vạch trần bất công và những tình trạng bất cập."

"Một hệ thống đa đảng sẽ dẫn tới hỗn loạn"

Ông C., 51 tuổi, họa sĩ, Hàng Châu: "Dân chủ cần một nền tảng, một mức văn hóa nhất định, và điều đó thì vẫn còn chưa có ở phần lớn người dân của đất nước chúng tôi. Một hệ thống đa đảng sẽ dẫn tới hỗn loạn. Ở Trung Quốc chúng tôi cần nông dân, ở châu Âu là công dân. Trình độ học vấn của người dân còn quá thấp. Tất cả các vấn đề ngày nay ở Trung Quốc đều có liên quan tới trình độ học vấn còn thiếu thốn của người dân."

Trong những lần bầu cử trực tiếp ở làng quê của ông bà tôi đã xảy ra chuyện như sau: Khi đại diện của dòng họ Chương thắng được cả hai họ lớn là Lưu và Lí thì những người thất bại đã tẩy chay tất cả các quyết định của ông Chương, vì họ nhất định muốn ứng cử viên của mình thắng cử. Tuy là với ông Chương, ứng cử viên có khả năng nhất đã thắng cử, nhưng họ cứ mặc kệ việc đó. Họ vẫn tẩy chay ông. Người của họ lẽ ra phải thắng. Họ chỉ quan tâm tới điều đó. Làng này cho tới ngày nay vẫn còn lạc hậu vì người dân không thống nhất với nhau được.

Khi chúng ta nói về Trung Quốc thì đó là 1,3 tỉ người. Người ta có thể cầm quyền họ như thế nào? Theo ý của tôi thì chỉ có thể với một hệ thống độc đảng. Chúng tôi cần một người nào đó chỉ ra hướng đi. Người Trung Quốc chúng tôi là thế. Chúng tôi cần một bàn tay mạnh, lo lắng mọi việc.

Người Âu có thể khác. Ở châu Âu và ở Hoa Kỳ có một sự đồng thuận hoàn toàn khác hẳn. Người ta cũng nhìn thấy điều đó ở những người nước ngoài từ Phương Tây làm việc cho các công ty Trung Quốc ở đây tại Trung Quốc. Họ chấp nhận cấp trên của họ và dốc toàn bộ sức lực cho công việc của họ. Tất cả mọi người Trung Quốc đều muốn chính mình làm sếp. Họ không thích xếp mình dưới những người mà họ nghĩ rằng những người đó cũng không thể làm gì nhiều hơn là chính họ. Tại sao chính tôi lại không phải là sếp, những người đó hỏi. Ngay cả khi họ tới từ miền quê thì họ cũng vậy. Vừa mới có một chút tiền thì họ đã kinh doanh độc lập ngay.

Tôi quen với nhiều người trong giới quân đội Đài Loan đã về hưu, những người bây giờ đến với chúng tôi trên lục địa vào lúc tuổi già, để hưu trí ở đây. Trong số đó có một viên tướng. Ông nói, ông sẽ biến mất ngay lập tức khi Trung Quốc có dân chủ. Những gì mà dân chủ mang lại thì người ta đã có thể nhìn thấy được ở Đài Loan. Cho tới chừng nào mà chỉ có một đảng cầm quyền, tức là Quốc Dân Đảng, thì tất cả đều hài lòng. Bây giờ có hệ thống đa đảng và vì vậy mà cứ cãi nhau bất tận. Kinh tế và nhà nước đều xuống dốc ở Đài Loan.

Người Trung Quốc còn chưa đủ chín chắn cho một nền dân chủ. Chỉ khi tất cả đều đạt tới mức của người dân ở Bắc Kinh và Thượng Hải thì có thể đưa ra một nền dân chủ. Ngày nay, tất cả đều được phán xét theo thương mại. Tổng sản lượng quốc gia cao bao nhiêu, thu nhập cao bao nhiêu, giá bất động sản cao bao nhiêu? Kinh tế quyết định chính trị, tiền bạc quyết định suy nghĩ của con người."

Tám đảng bị lãng quên

Trong lúc hăng say thảo luận, nhiều người Trung Quốc quên rằng về mặt hình thức thì nước họ có một hệ thống đa đảng. Bên cạnh Đảng Cộng sản còn có tám đảng chính trị nữa, trong đó có một tổ chức kế thừa Quốc Dân Đảng cũng như một Trung Quốc Dân chủ Xúc tiến Hội. Những đảng này được gộp vào trong một mặt trận nhân dân dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản. Tức là họ không đối lập với Đảng Cộng sản đang cầm quyền mà cần phải giúp đỡ đảng này trong công việc của họ. Vì vậy mà cũng không có gì là lạ thường, khi có những người nào đó vừa là đảng viên của Đảng Cộng sản vừa là đảng viên của một trong các đảng kia,

Ông L., 52 tuổi, diễn viên, Bắc Kinh: "Bên cạnh Đảng Cộng sản còn có tám cái được gọi là đảng dân chủ nữa. Tôi thấy điều đó thú vị nên tôi đã hoạt động một thời gian trong một của những đảng đó. Cho tới khi chúng tôi bầu chọn một chủ tịch mới. Khi cuối cùng rồi chúng tôi chọn được ông ấy qua cách bỏ phiếu dân chủ, ông còn phải được Đảng Cộng sản xác nhận nữa. Lúc đó, tôi tự hỏi tại sao tôi lại hoạt động trong một đảng hạng hai như thế này, khi Đảng Cộng sản toàn trị mang quyền quyết định cuối cùng. Vì thế nên tôi lại ra khỏi đảng đó."

Bà G., 35 tuổi, nữ giảng viên đại học, Vô Tích: "Một người bạn khuyên tôi hãy gia nhập đảng Trí Công. Đảng viên của đảng này thường xuất phát từ những nghề nghiệp mang tính hàn lâm. Tôi sẽ quen biết những người quan trọng và qua đó có nhiều khả năng tốt hơn để lập nghiệp. Rất đáng tiếc là tư cách đảng viên vẫn còn chưa giúp tôi được gì nhiều, mặc dù hiện giờ tôi đã quen biết với một vài người quan trọng. Có lẽ tôi nên gia nhập Đảng Cộng sản thì tốt hơn."

"Chúng tôi thiếu một gen dân chủ"

Ông X., 48 tuổi, nhà báo, Bắc Kinh: "Khi tôi nhìn cách đối xử với nền dân chủ ở Đài Loan thì tôi chỉ còn có thể nói rằng người Trung Quốc chúng tôi dường như còn chưa chín chắn cho một hệ thống như vậy. Ai kiểm soát quyền lực? Tôi cần phải bầu ai? Ở đằng sau tất cả mọi điều có phải là tư bản hay không? Chúng tôi nói chung là còn có thể tin ai được nữa? Không có sự lựa chọn khác nào hay sao? Các đảng phái dân chủ ở Đài Loan cũng chuyên quyền. Người Trung Quốc chúng tôi thiếu sự hiểu biết cơ bản về dân chủ và khả năng chấp nhận những kết quả không được ưa thích. Chúng tôi thiếu một gen dân chủ. Ở Trung Quốc cho tới nay chỉ có hết hệ thống chuyên quyền này tới hệ thống chuyên quyền khác, từ vương quốc của hoàng đế tới sự thống trị của Đảng Cộng sản. Làm sao mà tinh thần cho một nền dân chủ có thể phát triển được? Người ta phải học và chấp nhận dân chủ. Nhưng ngày nay thì doanh nhân nhỏ nào cũng cư xử như một ông hoàng nhỏ trong công ty của ông ấy. Cho tới chừng nào mà người ta còn làm việc cho những người khác thì người ta chỉ mắng chửi sếp của mình mà thôi. Vừa mới kinh doanh độc lập thì người ta lại cư xử giống y như vậy. Con người là như thế đó. Lúc nào cũng ham mê quyền lực."

Ông Z., 35 tuổi, nhân viên bảo tàng, Thiên Tân: "Giả như ngày nay mà chúng tôi có thể bầu cử thì có lẽ là chẳng có ai đi bầu cả. Khi chúng tôi thật sự muốn có dân chủ thì chúng tôi sẽ lấy nó cho chúng tôi."

"Chúng tôi sống trong một hệ thống không rõ ràng một cách kỳ lạ"

Ông S., 33 tuổi, nhà thông tin học, Bắc Kinh: "Người ta nói về Chủ nghĩa Xã hội, nhưng nhìn đâu thì cũng chỉ thấy Chủ nghĩa Tư bản thôi. Ở chúng tôi thì còn tư bản hơn cả ở Phương Tây tư bản nữa. Hoàn toàn chưa rõ là tất cả cần phải phát triển theo hướng nào. Theo một nền kinh tế thị trường đặc sắc Trung Quốc? Thế tức là rồi chúng tôi cố hướng tới dân chủ? Hay là chúng tôi ở lại một nền độc tài? Nhiều người trẻ thích nhất là muốn áp dụng dân chủ ngay lập tức. Nhưng phần lớn trong độ tuổi của tôi, tức là những người trên ba mươi, không chia sẻ quan điểm đó. Một nền dân chủ chỉ có thể hoạt động khi nhà nước và xã hội có những cơ cấu vững chắc, và trước hết là phải xây dựng chúng đã. Cho tới ngày nay thì chỉ có lời nói của những người cầm quyền mới có giá trị thôi, và trong số họ thì hầu như chẳng có ai quan tâm tới các văn bản luật pháp. Nếu bây giờ chúng tôi áp dụng một hệ thống đa đảng thì tất cả chỉ tồi tệ hơn thôi. Ít nhất thì người ta không được phép quên rằng vẫn còn nhiều người cả ngày nay cũng chỉ có thể ăn vừa đủ no mà thôi, và ngoài ra thì nghèo khổ vô cùng. Dưới những điều kiện đó thì một hệ thống độc đảng có thể làm được nhiều việc hơn, vì có thể phản ứng nhanh hơn và hiệu quả hơn với các phát triển nguy hiểm. Việc đóng cửa các nhà máy quốc

doanh và tư nhân hóa nền kinh tế đã gây ra nhiều vấn đề lớn trong xã hội của chúng tôi. Hồ sâu giữa nghèo và giàu tạo ra nhiều lực nổ. Tôi tin chắc rằng những lần bạo động ở Tây Tạng và ở Tân Cương thật ra là có nguồn gốc từ kinh tế. Người có nhiều kinh nghiệm từ những vùng đất đã phát triển ở cạnh bờ biển hay ở nội địa đi tới những vùng lạc hậu ở phía Tây và đầu tư kiến thức và tiền vốn của họ ở đó. Tất nhiên là qua đó họ có nhiều cơ hội tốt hơn là người dân bản xứ, đặc biệt là những người thuộc các dân tộc thiểu số mà phần lớn họ thường thiếu tiếp xúc và thiếu quan hệ trên khắp nước. Chính phủ trung ương đã nhận ra mối nguy hiểm. Họ phải phản ứng nhanh. Nhưng họ chỉ có thể làm như vậy trong một hệ thống độc đảng.

Về những cái đầu củ cải Trung Quốc và về sự khó khăn của chuyển giao hệ thống chính trị

Ông C., 53 tuổi, nhà báo, Bắc Kinh: "Ngay Marx cũng đã nói rằng kinh tế kiểm soát chính trị. Các hệ thống chính trị thành hình và biến đổi với những đặc điểm về kinh tế của một nước. Theo như thế thì phương án và hệ thống cũng không thể được tiếp nhận. Quyết định bao giờ cũng là con người. Trung Quốc không thể cứ đơn giản sao chép lại nền dân chủ Phương Tây, vì xã hội và lối suy nghĩ trong Trung Quốc hoàn toàn khác hẳn với Phương Tây. Chúng ta cứ đơn giản là so sánh hai cái bàn, mỗi cái có hai mươi người ngồi và ăn. Ở một bàn là người Đức và ở bàn kia là người Trung Quốc. Rồi điều gì xảy ra? Ở bàn Đức, người ta nói chuyện rì rầm, ở bàn Trung Quốc toàn tiếng hò hét vui vẻ, cho tới mức người Đức xem người Trung Quốc là không có văn minh và người Trung Quốc xem người Đức là khô cứng.

Nước nào cũng có lịch sử và truyền thống riêng của nó, vì vậy mà con người cũng phản ứng khác nhau dựa trên những trải nghiệm lịch sử của họ. Khi ví dụ như chính khách ở Phương Tây rút lui khỏi chức vụ của họ hay về hưu thì họ cũng từ giã quyền lực chính trị. Ở Trung Quốc thì không như vậy. Ở chỗ chúng tôi thì các lãnh tụ chính trị ngay cả sau khi về hưu rồi cũng còn nắm lấy quyền lực và ngồi ở những vị trí cao. Họ cũng không ngần ngại can thiệp vào trong công việc của người kế nhiệm. Quyền lực và đặc quyền là một cái gì đó mà ở Trung Quốc người ta không thích từ bỏ.

Một đạo luật được chúng tôi tiếp nhận từ Hoa Kỳ hay Đức không bắt buộc phải có hiệu lực như ở nước xuất xứ. Nó biến đổi khác đi ở chúng tôi. Có thể nói là nó bị Hán hóa. Người ta cũng có thể diễn tả khác đi: Chúng tôi là những cái đầu củ cải Trung Quốc, ở ngoài thì xanh và ở bên trong thì hồng. Chúng không mọc trên đất của Phương Tây. Cũng giống như người ta muốn mang một cây quýt cho trái ngọt ở Quảng Đông đi trồng ở Bắc Trung Quốc. Ở đó nó chỉ cho trái chua và có thể còn chết nữa.

Người Đức thường hay than phiền, rằng chúng tôi ở đây, trong đất nước này, không có dân chủ, nhưng nói chung là họ có biết sẽ xảy ra điều gì khi người ta áp dụng nền dân chủ Đức vào Trung Quốc hay không? Tôi biết, những hệ thống như vậy không thể được áp dụng một cách đơn giản được, nhưng cứ cho là nó thành công đi, thì rồi còn có yên bình ở nơi chúng tôi nữa hay không? Tôi hoài nghi việc này. Một ví dụ là Iraq. Saddam đã từng nói rằng khi ông chết, nước Iraq sẽ rơi vào hỗn loạn. Như ngày nay có thể thấy được, dường như là ông đã đúng. Saddam chết rồi. Và nước Iraq ngày nay trong tương lai tới đây có được bình định, có

được một nền dân chủ như người Mỹ hy vọng hay không? Hay chúng ta hãy nhìn văn hóa mafia ở Ý. Những cấu trúc như thế cũng có ở Trung Quốc. Đặc biệt là ở tỉnh Phúc Kiến. Ở đó có những hội bí mật và cái được gọi là Xã hội Đen ở khắp mọi nơi.

Đảng ngày nay đã yếu hơn ngày xưa. Ở nhiều nơi, họ đã mất quyền kiểm soát rồi. Bánh lái thường hay trượt ra khỏi tay của họ. Nhiều người không còn nghe họ nữa, trước hết là các ngân hàng. Chính phủ trung ương chỉ còn có thể cố đưa ra một phương hướng và hy vọng rằng những người khác đi theo nó. Nhưng điều này chưa đủ.

Tôi lo sợ là sẽ có một thảm họa, khi người Cộng sản thật sự mất quyền lực của họ. Không có một sự lãnh đạo cương quyết thì tất cả các vấn đề sẽ lộ diện, những cái mà bây giờ còn có thể cực nhọc giữ cho chúng nằm ở dưới bề mặt: những vấn đề với các dân tộc thiểu số nào đó, với những cộng đồng tín ngưỡng, với cái nghèo và sự không hài lòng, với nhiều sự thanh toán với quá khứ và nạn nhân của các phong trào chính trị vẫn còn có. Tất cả những điều đó đều rất nguy hiểm và dễ nổ.

Bây giờ thì tình hình còn tương đối yên ổn, vì người nông dân còn đất của họ. Khi người trong các nhà máy ở miền Nam Trung Quốc bị cho thôi việc vì thiếu đơn đặt hàng, nhiều người sẽ trở về làng quê của họ. Khi họ không còn có khả năng đó nữa, vì gia đình họ đã mất quyền sử dụng đất, thì họ làm gì? Ở thành phố họ không có thu nhập, ở nông thôn cũng không. Có phải là những cuộc nông dân nổi dậy – như thường xuyên có trong lịch sử Trung Quốc – đã được lập sẵn rồi hay không? Một người nông dân tìm việc làm trong thành phố vào lúc ban đầu cảm thấy bình thường, rằng người dân thành phố sống tốt hơn là người ở nông thôn. Nhưng khi ông ấy đã làm việc bốn năm ở thành phố rồi thì thái độ đó thay đổi. Rồi ông thấy như vậy là không công bằng."

Còn một đoạn đường dài mới tới dân chủ

Ông J., 90 tuổi, cựu bộ trưởng, Bắc Kinh: "Chưa thể có một nền dân chủ ngay bây giờ được. Thời gian chưa chín mùi. Người ta làm sao mà có thể biến đổi từ một hệ thống độc đảng sang một hệ thống đa đảng? Điều đó rất khó khăn, vâng, hầu như là không thể. Mao đã gây ra không biết bao nhiêu là lỗi lầm. Mỗi một chiến dịch chính trị của ông đều có không biết bao nhiêu là nạn nhân và người chết. Mặc dù vậy, ông thuộc trong số những người thành lập Đảng Cộng sản và nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa của chúng tôi. Nhiều người thất vọng vì ông và việc làm của ông, và mặc dù vậy người ta không thể lấy bức ảnh của ông trên cổng Thiên An Môn ở Bắc Kinh xuống được. Ngay khi bức ảnh đó bị lấy xuống thì Đảng Cộng sản sẽ chấm dứt."

"Chúng tôi có những nỗi lo khác hơn là suy nghĩ về dân chủ"

Ông G., 37 tuổi, nhân viên tài chính của nhà nước, Thượng Hải: "Tôi sinh ra vào đầu những năm 1979. Ít lâu sau đó, chính sách cải cách và tăng trưởng kinh tế đã bắt đầu. Thế hệ của chúng tôi đã có thể trải nghiệm cận kề mức độ tiên bộ. Cuộc sống của chúng tôi tốt, trở nên tốt hơn và bây giờ thì rất tốt. Tôi rất hài lòng. Tuy vậy tôi vẫn sợ, vì không có cảm giác

an toàn. Một vài năm tới đây chúng tôi sẽ ra sao, thế hệ tới đây sẽ ra sao? Con cái của chúng tôi đều là con một, tất cả đều là những ông hoàng nhỏ. Họ đã được nuông chiều cho tới mức hầu như không thể tự lập được.

Tôi đã ở châu Âu nhiều lần. Con người ở đó sống yên bình hơn và an toàn hơn chúng tôi nhiều. Họ đi nghỉ mát, và vào cuối tuần thì họ không bị quấy rầy, trong khi ở đây thì chúng tôi lúc nào cũng làm việc, và thứ bảy và chủ nhật thì cũng nghĩ về việc làm và thế nào đi nữa thì cũng có thể liên lạc được qua điện thoại di động. Chúng tôi, những người sinh ra trong những năm 1970, luôn nghĩ lúc nào thì những người sinh trong những năm 1960 sẽ về hưu, để chúng tôi có thể thay thế họ. Tôi phải thừa nhận, rằng chúng tôi muốn có hắt người khác để thắng thế một cách hết sức ích kỷ. Nhưng tôi cũng biết rằng những người sinh trong thập niên 1980 cũng quan sát chúng tôi giống như thế."

"Chúng tôi đang sống trong chế độ phong kiến"

Ông D., 33 tuổi, nhà văn, Bắc Kinh: "Chúng tôi sống trong chế độ phong kiến, trong một xã hội gia trưởng. Cha mẹ quyết định con cái phải làm gì. Đứa con không thể lựa chọn cha mẹ của nó được. Nó được sinh ra đời mà không được hỏi ý kiến. Chính phủ của chúng tôi cũng đối xử y như thế với người dân của họ: Tôi quyết định tất cả, vì các anh không hiểu gì về các việc đó cả. Các anh phải tin tôi, tuân theo lời tôi và yêu mến tôi, vì tôi có ý tốt với các anh. Nhưng trong cuộc sống như thế nào thì trong chính trị cũng như thế đó: có cha mẹ xấu và cũng có chính phủ xấu. Tôi không bắt buộc phải yêu quý cha mẹ tôi, khi họ chèn ép tôi với sự giám hộ và dạy dỗ của họ. Chúng tôi không xin chính phủ này hãy quyết định thay cho chúng tôi. Họ có cảm giác phải quyết định cho chúng tôi. Chúng tôi còn chẳng bầu họ lên nữa. Nếu cần thì họ lại giương cao ngọn cờ có dòng chữ "vì nhân dân" lên cao. Khi tất cả đã nhìn thấy thì lá cờ lại được lôi xuống và đồng tiền được thu vào. Nhân viên nhà nước lợi dụng chúng tôi để đạt tới lợi ích riêng của họ. Tất cả đã suy thoái thành một cuộc kinh doanh lớn. Kiếm tiền được ở đâu là người ta là: xây nhà ở, dự án hạ tầng, xây cảng tàu và cảng hàng không. Những gì ch tới nay không mang lại tiền bạc thì được thương mại hóa nhanh chóng. Thuộc vào đó là đào tạo và chăm sóc y tế.

Các lãnh tụ chính trị của chúng tôi luôn luôn nói về sự ổn định của Trung Quốc. Nhưng ổn định là gì? Mặc cho đất nước này được tốt hay xấu, tất cả đều do chính phủ quyết định. Người dân không có quyền tham gia vào các hoạt động của chính quyền. Trước kia, các hoàng đế chỉ gửi quan lại của họ về tới huyện lỵ, bây giờ thì Đảng gửi người của họ về cho tới tận làng. Cán bộ làng có ảnh hưởng lớn. Họ là thế là những gì mà họ muốn. Các lãnh tụ chính trị đều ở trong Đảng. Quyền lực thuộc về Đảng. Họ quyết định tất cả. Quyền lực và tiền bạc thống trị đất nước của chúng tôi. Và không có ai nổi lên chống lại việc đó cả. Vì nổi dậy là việc nguy hiểm. Những người bất đồng chính kiến đang ngồi trong các trại tù của chúng tôi đã làm gì? Tôi cố tìm hiểu về việc đó trong Internet. Tất cả các trang tương ứng đều bị chặn. Khi một phong trào như phong trào Pháp Luân Công còn không thể lật đổ được chính phủ thì một vài người riêng lẻ có thể làm gì, ví dụ như những người đã ký tên dưới Hiến chương 08? Một trong những người sáng lập, Lưu Hiểu Ba, bây giờ đã nhận giải Nobel. Ông có thật sự nguy hiểm cho tới mức người ta phải mang ông vào tù nhiều năm hay không? Theo ý của tôi thì nguyên nhân sâu xa cuối cùng không phải là vì cá nhân ông, mà là vì giới trí thức nói chung.

Những người bất đồng chính kiến trong nhà tù chẳng khác gì những con tốt bị thí, để cho giới trí thức chúng tôi im miệng. Qua đó, Đảng đã đánh mất toàn bộ thiện cảm mà có những người nào đó cũng đã có cho họ. Họ không có khả năng học hỏi kinh nghiệm trong quá khứ. Họ luôn phạm phải cùng những lỗi lầm, bằng cách phản ứng cứng rắn không thích đáng với những người phê phán riêng lẻ và những người có suy nghĩ khác đi, và qua đó đã giúp cho họ nổi tiếng. Điều này đúng cho đức Đạt lai Lạt ma cũng như cho môn phái Pháp Luân Công và cho những nhà phê phán như Lưu Hiểu Ba. Chính Đảng đã làm cho họ nổi tiếng trên thế giới.

Thỉnh thoảng tôi có hơi ngạc nhiên một chút khi tôi nghĩ về đất nước của tôi. Vào ngày 1 tháng 10 năm 2009, chúng tôi đã kỷ niệm lần thứ sáu mươi ngày thành lập nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa. Tôi ngạc nhiên tự hỏi: Trung Hoa chỉ mới sáu mươi tuổi ư tức là trẻ hơn Hoa Kỳ? Đó là đất nước của tôi, quê hương của tôi ư? Cứ giống như là tôi không nhận ra người mẹ của chính tôi vậy và cũng không biết gì nhiều về cha tôi. Tôi là người Trung Quốc, vì tôi được sinh ra ở đây, tôi không thể có ảnh hưởng gì tới việc này. Tôi xuất thân từ mảnh đất này, tức là tôi là người Trung Quốc và cũng cảm nhận tôi là một người như thế.

Người Mỹ thích nói về 'country' của họ. Nói rằng người Mỹ chỉ có một lịch sử 200 năm là không đúng, vì con người tới đó từ khắp nơi và mang nền văn hóa và lịch sử của họ đi cùng. Trong đất nước mới, họ cố hiện thực giấc mơ về dân chủ và nhân quyền. Họ tin giấc mơ đó, và vì giấc mơ đó đẹp đến thế nên họ tin rằng họ phải xuất khẩu nó đi khắp nơi. Rất đáng tiếc là các chính phủ Mỹ đã không phục vụ cho giấc mơ đó, mà đại diện cho lợi ích của 'big business', và vì vậy và họ ru ngủ người của họ và bên cạnh đó tiến hành những cuộc chiến tranh của họ. Người dân nhận ra quá muộn, rằng hiện thực không tương ứng với giấc mơ của họ.

Người Trung Quốc chúng tôi thích nói về nước mẹ của chúng tôi và nhà nước của chúng tôi. Nước mẹ này thành hình từ lúc nào thì không ai biết chính xác cả. Có những người nào đó tin vào một nền văn hóa 5000 năm. Nước mẹ của chúng tôi và nền văn hóa của chúng tôi là do người dân của chúng tôi tạo thành. Nó là như thế, và mặc dù vậy thì những lời nói đó nghe có vẻ trống rỗng trong tai tôi. Vì trong Trung Quốc của ngày nay thì người dân không thể gây ảnh hưởng tới nhà nước, mặc dù các lãnh tụ chính trị của chúng tôi quả quyết điều ngược lại. Họ luôn nhấn mạnh rằng nhà nước dựa trên nhân dân. Nhưng tôi không nhìn như vậy. Ở giữa giới tinh hoa lãnh đạo chính trị và người dân có nhiều con hào sâu. Trung Quốc đối với tôi không phải là một nước Cộng hòa Nhân dân sáu mươi tuổi mà là một thực thể văn hóa 5000 năm.

Dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Trung Quốc

Được thành lập năm 1921, họ đã vượt qua được những lần truy lùng và chiến dịch tiêu diệt. Kẻ thù của họ suy tụt nữa thì đã tiêu diệt được họ, và tuy vậy, Đảng Cộng sản Trung Quốc đã chiến thắng. Không biết bao nhiêu là con người đã không còn có thể trải qua được lần chiến thắng của năm 1949: lần thành lập nước Cộng hòa Nhân dân Trung Quốc trên Quảng trường Thiên An Môn ở Bắc Kinh.

Cuộc cách mạng năm 1949 đã đi vào ngôn ngữ thường dùng của Trung Quốc như là "Giải Phóng". Nó nhận được sự đồng tình rộng lớn trong người dân.

Đã trở thành huyền thoại là kỷ luật của những người lính thuộc Quân đội Giải phóng Nhân dân, những người không kéo đi cướp bóc qua cả đất nước như những người lính của các quân đội khác. Từ khi có thể nhớ lại được, mỗi một người nông dân Trung Quốc đều biết rằng sẽ có tai họa đe dọa ngay khi quân lính tiến tới gần làng mạc của họ. Họ đã học cách tôn trọng người dân thường, không lấy vật gì của họ mà trả tiền cho những thứ mà họ cần.

Cũng trở thành huyền thoại như quân đội là các lãnh tụ của Đảng, bên cạnh Mao Trạch Đông, Chu Ân Lai và Chu Đức là nhiều người khác, những người mang trên người huyền thoại bất tử sau khi đã sống sót qua được cuộc Vạn Lý Trường Chinh. Tiểu sử của họ giống như những quyển tiểu thuyết hấp dẫn.

Khi Mao tuyên bố thành lập nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa trên Quảng trường Thiên An Môn, không ai nghi ngờ ông về tính chính danh của lãnh đạo. Ông đã thắng thế với chiến lược đúng đắn và đã dẫn Đảng đi đến chiến thắng. Mao trở thành biểu tượng của Đảng Cộng sản, trở thành biểu tượng của Trung Quốc mới, ông là người mang niềm hy vọng của cả một dân tộc.

Thế nhưng ba mươi năm đầu tiên dưới quyền của ông đã dẫn đất nước đi vào một cuộc khủng hoảng trầm trọng và đến bờ vực của sự đổ nát. Ba mươi năm thứ nhì của tăng trưởng kinh tế làm đảo lộn các mục đích và giá trị của Đảng. Không còn điều gì vẫn như nó cần phải là. Công bố của các nhân chứng đã tạo nên những vết xước trên thanh thế của những người đứng đầu Đảng và để cho những mối liên quan trong lịch sử xuất hiện dưới ánh sáng hoàn toàn khác.

Niềm tin của người Trung Quốc vào Đảng Cộng sản đã lung lay.

Cho tới nay vẫn còn chưa có một thanh toán chung với những lỗi lầm của Mao, đặc biệt là những sai lầm sau 1957. Sau khi ông chết, người kế nhiệm Hoa Quốc Phong đã cho xuất bản tập năm của Tuyển tập Mao Trạch Đông năm 1977, chứa đựng những ghi chép của ông từ 1949 cho tới 1957. Đồng thời, người ta cũng loan báo sẽ tiếp tục xuất bản các tập khác, nhưng sau ba mươi năm vẫn không có tập nào được xuất bản thêm. Có lẽ việc xuất bản các tư tưởng và suy nghĩ của ông, những cái đã dẫn tới cái tai họa của những năm 1960, chỉ gây hại thêm cho uy tín của ông mà thôi.

Đảng biết điều gì tốt cho nhân dân và Đảng bao giờ cũng đúng

Họ vẫn còn đầy quyền lực. Không một thế lực nào khác có thể đo sức với họ. Họ giữ đất nước thống nhất. Chỉ vì lý do này mà nhiều người Trung Quốc vẫn muốn tiếp tục nhìn thấy Đảng Cộng sản nắm quyền. Họ là sự bảo đảm cho một sự ổn định nhất định.

Những lời phê phán Đảng và phê phán các quan chức nhà chức vang lên từ khắp mọi miền của đất nước và từ tất cả các tầng lớp nhân dân. Mặc dù vậy, họ trước sau vẫn khăng khăng giữ lấy độc quyền diễn đạt ý kiến của người dân. Điều đó có nghĩa là: ai chống lại Đảng là chống lại nhân dân Trung Quốc, tức là chống lại Trung Quốc mới. Trước đây, con người cũng được nhồi nhét như thế trong các chiến dịch chính trị trong các thập niên 1950 và 1960. Cho tới nay cũng như vậy. Đảng biết điều gì tốt cho nhân dân. Họ hành động vì quyền lợi của người dân. Họ biết người dân muốn gì. Ý muốn của người dân và ý muốn của Đảng là một.

Cho tới ngày hôm nay, Đảng Cộng sản quyết định không chỉ chính trị và chính phủ. Các lãnh tụ của Đảng quyết định thành viên của chính phủ và chính sách của chính phủ. Nếu như thể hiện ra là sai lầm thì nó sẽ được sửa chữa. Hay người ta còn quyết định đổi cả hướng đi nữa, điều rồi đi cùng với một sự thay đổi trong giới lãnh đạo. Nhưng lúc nào cũng là Đảng, người quyết định đường hướng.

Đảng cũng kiểm soát cả quân đội, lực lượng không phải đứng dưới quyền của Quốc hội hay chính phủ mà là dưới quyền một ủy ban quân quản, cái lại do Đảng lãnh đạo. Qua đó, quân đội là một công cụ của Đảng, cái mà họ có thể sử dụng bất cứ lúc nào để giữ vững quyền thống trị của họ.

Ông G., 37 tuổi, nhân viên tài chính nhà nước, Thượng Hải: "Khi Đảng nói sự vật là trắng thì chúng trắng, họ nói sự vật đen thì chúng đen. Đảng lúc nào cũng đúng. Đơn giản như thế đấy. Nhân dân chẳng còn gì khác ngoài tin vào Đảng và hy vọng rằng họ giải quyết được các vấn đề."

Ông C., 51 tuổi, họa sĩ, Hàng Châu: "Nếu các lãnh tụ chính trị có khả năng và tốt, đất nước sẽ thịnh vượng và có an bình. Nếu họ bất tài và xấu, bất yên và hỗn loạn sẽ thống trị. Chúng tôi đã phải hết sức đau đớn trải qua điều này trong cuộc Cách mạng Văn hóa, và trong mắt của tôi thì không loại trừ những việc như thế có thể sẽ tái diễn."

Nói chống lại đường lối của Đảng thật sự hay chỉ bị cho là như thế thì trong thời của cuộc Cách mạng Văn hóa có thể đồng nghĩa với việc người ta bị tố cáo là phản cách mạng. Có những người nào đó đã trả giá cho điều đó bằng mạng sống. Ngày nay sẽ bị án tù nhiều năm.

Sau Mao, trong những năm sau này chỉ còn Đặng Tiểu Bình là có uy quyền để cho lời nói của mình trở thành luật lệ. Không một thành viên duy nhất của giới tinh hoa lãnh đạo đang cầm quyền ngày nay có thể ngang bằng được với Mao và Đặng theo phương diện này. Tuy vậy, điều này được phần lớn người Trung Quốc cảm nhận với một sự nhẹ nhõm. Vì qua đó, những con đường đi sai lầm có thể được sửa chữa dễ dàng hơn. Trước kia, Mao quyết định đường lối, và tất cả đi theo, ngay cả khi con đường đó đã dẫn tới một thảm họa. Thứ vị trong mối liên quan này là đánh giá của các nhà ngoại giao Mỹ, những điều được người ta biết tới vào cuối 2010 thông qua Wikileaks. Theo đó, Bộ Chính trị của Đảng bao giờ cũng quyết định trong tập thể, và điều đó không phải qua cách bỏ phiếu đơn giản, mà qua những cuộc thảo

luận và tìm đồng thuận kéo dài. Không một ai trong các chính khách đứng đầu ngày nay của Trung Quốc lại có nhiều quyền lực cho tới mức người đó có thể tự ý mình vượt qua những người khác.

Đảng là cái bàn đạp cho sự nghiệp

Đảng không muốn mất quyền lực của họ. Vì vậy mà nhiều chức vụ chỉ được giao cho đảng viên, cái lại có hậu quả là nhiều người trẻ tuổi gia nhập Đảng chỉ vì con đường sự nghiệp của họ mà thôi. Ngay từ lúc còn trong trường trung học, họ đã làm đơn xin gia nhập Đảng. Những con người như vậy hoàn toàn xa lạ với bất cứ một lý tưởng nào. Được khuyến khích bởi cha mẹ có nhiều tham vọng của họ, họ chỉ còn biết tới con đường thăng tiến của họ.

Ông C., 45 tuổi, giảng viên đại học, Quảng Châu: "Những người vào Đảng trước 1949 còn có lý tưởng. Sau 1949, phần lớn gia nhập đảng từ những lý do về sự nghiệp và để nắm lấy và sử dụng quyền lực lên những người khác và qua đó mà bảo đảm lợi thế cho mình."

"Hãy tin vào Đảng!"

Ở nước Đức thì người ta có thể sẽ gọi ông là một diễn viên hài. Ở Trung Quốc, già trẻ đều biết ông. Ông xuất hiện trong các chương trình và loạt phim truyền hình, các hài kịch ngắn được ưa thích của ông cũng được chuyển thể sang hoạt hình. Ông K. nổi tiếng, và mặc dù ông có nguy trang với kính râm và mũ lưỡi trai, ông bị nhận ra ở khắp mọi nơi. Cả trong các chuyến đi ra nước ngoài, những người Trung Quốc cũng nồng nhiệt xông đến ông. Ngay trên một con phà Bắc Âu ở Biển Baltic, nhân viên người trung Quốc trên tàu cũng nhận ra ông. Những người đồng hương hân hoan mời ông xuống dưới boong tàu dùng bữa trong bếp của họ, và đối với ông thì nhận lời mời của họ là một điều danh dự.

K. độ năm mươi tuổi. Thế hệ của ông đã nhận thức rõ được sự biến đổi của ba mươi năm vừa rồi. K. thuộc trong số những ngôi sao đã hưởng lợi rất nhiều từ một ngành công nghiệp giải trí đang bùng nổ. Thế nhưng khác với những gì mà người ta thường hay nghe được từ các ngôi sao, K. không có thái độ kiêu căng. Có thể nói là ông vẫn còn bình dị, giữ liên lạc với bạn bè cũ, không cư xử theo lối nhà giàu mới. Nếu như người ta bàn với ông về tình hình hiện tại trong đất nước thì có thể tin chắc rằng sẽ được nghe một bài diễn thuyết ngắn từ ông, vì K. là một đảng viên vẫn còn niềm tin.

"Trước đây ba mươi năm thì chúng tôi như thế nào, ngày nay chúng tôi như thế nào?", ông hỏi. "Có thể nhìn thấy rõ là tất cả chúng tôi đều có đời sống tốt hơn. Ai cũng phải thừa nhận điều đó. Các lãnh tụ của chúng tôi rất tài ba. Họ giải quyết dần dần tất cả các vấn đề. Người dân không cần phải suy nghĩ gì cả. Họ có thể tin tưởng rằng Đảng đi trên con đường đúng đắn. Người ta thường hay quả quyết rằng có tranh cãi và đấu tranh vì đường hướng trong giới lãnh đạo Đảng. Tầm bậy! Những người quả quyết như vậy có mặt trong lúc đó hay không?"

Không chỉ những thay đổi về kinh tế là ngạc nhiên. Cả về phương diện chính trị cũng đã có nhiều thay đổi tới mức khó tin." Trong lúc đó, ông chỉ đến các tác giả chúng tôi và có ý muốn nói tới Quan Ngụ Khiêm. "Cứ lấy những người như anh ra làm ví dụ, những người đã rời

Trung Quốc bất hợp pháp. Dưới hệ thống cũ của thời Mao thì anh đã bị bắn chết rồi, nếu như anh còn dám quay trở về. Nhưng bây giờ thì anh tự do, có thể tự do đi khắp nước và gặp bất cứ ai mà anh thích. Đó là anh nhờ vào Đảng ngày nay của chúng tôi.

Trước kia chúng ta có thể ngồi ăn uống và nói chuyện tự do về Đảng và chính trị như thế này không? Tất nhiên là không. Ngày nay người ta còn được phép phê phán cả các lãnh tụ Đảng nữa. Trước đây, nếu như chúng ta nói tự do như thế thì tất cả chúng ta đã bị kết án là hữu khuynh rồi.

Trước đây chúng tôi sống ra sao, ngày nay chúng tôi sống ra sao? Chỉ riêng thức ăn của chúng tôi thôi! Có bao nhiêu là thứ được chào bán ở chợ và trong cửa hàng. Ngày nay có quán ăn nhiều như cát ở biển, và mặc cho đắt hay rẻ, thức ăn vẫn ngon miệng ngay cả ở những quán hàng rong. Ngày trước anh có thể cư ngụ trong một khách sạn tốt như thế này không? Lúc đó chỉ có một vài khách sạn tốt ở các tỉnh lỵ. Ngày nay, người ta tìm thấy chúng ở mọi ngã tư đường. Tôi chỉ cần nghĩ về những chiếc ô tô mà tôi đã có chúng trong vòng những năm vừa qua thôi. Chiếc này tốt hơn chiếc kia. Và trong những năm còn trẻ, chưa bao giờ tôi mơ rằng một ngày nào đó tôi sẽ sống trong một căn nhà đẹp như ngày nay.

Tôi biết là có nhiều sự bất bình trong người dân. Tất cả mọi người đều chửi Đảng. Tôi luôn tự hỏi: Những người đó quan tâm đến chính trị làm gì kia chứ? Họ ăn tốt mặc tốt, sống trong những căn hộ ngày một to hơn và kiếm được nhiều tiền. Và tất cả là vì Đảng Cộng sản cầm quyền tốt đất nước này. Hãy tin tưởng vào Đảng, hãy tin họ! Họ biết cần phải làm gì, họ điều chỉnh các vấn đề từng bước một.

Tức là trong Trung Quốc không có dân chủ ư? Tầm bậy! Dưới sự lãnh đạo của Đảng có tám đảng dân chủ. Tất cả họ đều có thể trình bày ý kiến của họ với Đảng Cộng sản.

Trong đất nước này ai cũng có thể phát biểu ý kiến của người đó và viết thư. Tôi đã làm điều đó nhiều lần và lúc nào cũng nhận được trả lời sau một thời gian ngắn. Ví dụ như trước Thế Vận Hội tôi đã đưa ra nhiều đề nghị cho các vấn đề giao thông nghiêm trọng trong khu phố của chúng tôi, và quả thật là chúng đã được điều chỉnh ngay sau đó. Không phải là vì tôi là người nổi tiếng và tư thế của tôi là một tư thế khác. Người ta chú ý tới ý kiến của tôi, vì tôi là đảng viên Đảng Cộng sản và là thành viên của một ủy ban tư vấn chính trị. Trung Quốc có 1,3 tỉ người. Nếu như ai cũng trình bày ý kiến của mình thì chính phủ biết nghe ai đây? Điều này là không thể. Trung Quốc với tầm vóc của nó là có một không hai. Nó phải tự phát triển cho nó một hình thức nhà nước phù hợp, và hình thức này chắc hẳn là không tương ứng với hình thức của các nước Phương Tây đã phát triển cao và cũng không tương ứng với hình thức Đài Loan. Nếu giống như Đài Loan thì chúng tôi đã không bao giờ có được sự tiến bộ này.

Đừng lo nghĩ nữa! Anh chị có thể tin tưởng rằng Đảng của chúng tôi đang đi trên con đường đúng đắn."

Một dân tộc không tin vào các quan chức của họ

"Làm sao mà chúng tôi có thể tin tưởng vào các chính trị gia của chúng tôi được, khi những người này mang người thân và tiền bạc của họ ra nước ngoài?" một nữ họa sĩ ở Vô Tích hỏi.

Ông G., 74 tuổi, hưu trí, Tam Á: "Tất cả các quan chức của chúng tôi đều nói dối, từ cấp làng cho tới cấp huyện, từ cấp tỉnh cho tới tối cao. Khi trung ương đưa chỉ thị xuống dưới thì chúng được các đơn vị cấp dưới đọc trong các buổi họp kéo dài, và rồi sau đó tất cả đi vào quán ăn."

Bà Y., 62 tuổi, nữ doanh nhân, Thượng Hải: "Theo ý tôi thì nước chúng tôi thiếu tự do báo chí và tự do ngôn luận. Đảng nên cho phép có chúng. Tự do báo chí sẽ còn có ích cho cả họ nữa, vì rồi cuối cùng thì tất cả những người không hài lòng cũng được cất tiếng nói. Một nền báo chí tự do sẽ vạch trần những bất công và củng cố cho sự ổn định. Không ai kiểm soát Đảng cả, và họ cũng không thể tự kiểm soát được họ. Báo chí có thể nhận lấy nhiệm vụ này."

Ông Z., 55 tuổi, tổng biên tập báo, Bắc Kinh: "Đảng Cộng sản có văn hóa riêng của họ. Họ đã có quyền lực nhờ chiến tranh. Trong vòng các thập niên vừa qua, trong Đảng đã có nhiều cuộc đấu tranh. Trong thời gian cầm quyền của ông, Mao đã luôn cố giữ vững quyền lực và uy quyền của ông. Ai dám đặt câu hỏi về uy quyền của ông hay phê phán ông đều bị tiêu diệt. Ông không để cho ai tranh giành với ông. Văn hóa này ở trong Đảng vẫn còn cho tới ngày hôm nay. Cả Đảng Cộng sản của ngày hôm nay cũng không để cho người ta tranh giành quyền lực với họ. Không một ai dám thách thức đấu tranh với họ, ngoại trừ một vài trường hợp ngoại lệ ít ỏi, một vài người lý tưởng, đấu tranh cho những thay đổi triệt để nhưng biết rằng họ không thể thắng cuộc đấu tranh này được. Thật ra thì giới trí thức phải là lương tâm mang tính phê phán của một quốc gia. Nhưng giới trí thức Trung Quốc ngày nay cũng như nhiều người khác đã bị nhiễm tính tham lam tiền bạc. Những người không kiếm được tiền phản đối và yêu cầu dân chủ. Trong khi đó thì họ chỉ nghĩ riêng cho họ thôi. Vì khi họ vừa mới ngồi vào vị trí mong muốn và có thể đạt tới lợi ích cho họ thì họ không còn yêu cầu dân chủ nữa. Chính phủ vượt ve trước hết là giới hàn lâm ở các trường đại học. Nhiều giáo sư được tài trợ hào phóng cho các dự án nghiên cứu của họ. Thường thì không có kiểm tra chính xác là số tiền này được chi trả cho những gì. Tại sao các giáo sư phải chống lại đảng đã cho họ nhiều tiền như vậy chứ? Qua đó, chính phủ thực hiện một chính sách khéo léo, cái còn củng cố thêm cho họ nữa, vì sự thành công chứng tỏ là họ có lý. Ai được cung cấp tài chính tốt thì sẽ hài lòng và im miệng. Người ta còn muốn gì nữa chứ? Đáng tiếc là tính thành thật và ngay thẳng đã mất đi qua đó. Chúng tôi còn chẳng có thể bực tức những người đó nữa. Đó là kết quả của hàng chục năm đấu tranh giai cấp và phong trào chính trị. Nó đã làm thay đổi tâm tính. Thời đó, tất cả đều sống trong cái nghèo, và chỉ có rất ít người mới có cơ hội. Ngày nay thì tất cả đã thay đổi. Khi người ta có tiền thì sẽ có không biết bao nhiêu là khả năng."

Về tiếng xấu của quan chức

Một tài xế taxi ở Bắc Kinh: "Một trăm quan chức thì tham những hết cả trăm."

Những người nào đó tưởng tượng ngày làm việc của một quan chức ra sao

(Từ một diễn đàn Internet Trung Quốc)

Sáng sớm thức dậy tập Thái Cực Quyền
Buổi sáng đi họp và ngủ gà ngủ gật
Trưa đi ăn và ợ hơi
Chiều làm việc và kể chuyện tếu trong văn phòng
Tối làm việc ngoài giờ và chơi mạng chược
Sau mạng chược vui vẻ với gái
Nửa đêm về nhà và cãi nhau với con vợ già

Ông Y., 48 tuổi, khoa học gia, Thượng Hải: "Hiện nay ở Trung Quốc, có thể nói là các chức vụ được thừa kế. Các quan chức cao cấp dành những chức vụ có nhiều ảnh hưởng cho con cái của họ. Kinh tế và quan liêu liên kết chặt chẽ với nhau, họ mặc chung một cái quần, như chúng tôi hay nói như vậy trong tiếng Trung. Điều đó có nghĩa là nhân viên nhà nước cùng hoạt động mạnh trong thế giới kinh doanh. Ví dụ như khi người cha là nhân viên nhà nước thì con trai sẽ thành lập một công ty mà lĩnh vực hoạt động của nó gần với lĩnh vực của người cha. Ví dụ như xây đường hay xây cầu. Rồi người con trai nhờ vào quan hệ, thông tin và quyền hạn của người cha mà có thể kinh doanh hết sức thành đạt.

Ở Thượng Hải, tình hình còn tương đối minh bạch. Ảnh hưởng nước ngoài có tác động tốt ở đây. Nhưng khi về tỉnh thì sự việc khác hoàn toàn. Mỗi một người đứng đầu chính phủ địa phương đều muốn người ta đầu tư ở chỗ ông. Vì vậy mà họ khuyến dụ các nhà đầu tư từ nơi khác tới, hứa hẹn nhiều thứ và đối xử cứ như họ là những ông vua. Nhưng ngay sau khi anh đã đầu tư tiền rồi thì anh sẽ gặp khó khăn. Không còn ai quan tâm tới anh nữa. Anh có làm gì cũng vậy. Anh không đạt được điều gì cả, vì nhân viên nhà nước và giới doanh nhân thông đồng với nhau. Có một lời nói cho điều đó: ban ngày cửa mở, ban đêm thì cửa đóng. Nhân viên nhà nước mở rộng cửa vào ban ngày, và giới doanh nhân địa phương nhanh chóng đóng nó lại vào ban đêm. Người ta không giữ đúng bất cứ điều gì đã hứa cả. Không phải chỉ đối với các nhà đầu tư từ nước ngoài mà cả với các nhà đầu tư trong nước nữa. Hệ quả là gì? Người Trung Quốc ngày nay, trong hoạt động kinh doanh hay trong cuộc sống hàng ngày cũng vậy, luôn luôn có một cảm giác bất an. Có lỗi là các nhân viên nhà nước, những người này thiếu trình độ và không có khả năng. Họ chỉ nghĩ cho họ thôi. Các quyết định của họ phục vụ trước hết là cho các lợi ích của họ.

Điều làm cho tôi tức giận là thiếu sự kiểm soát nhân viên nhà nước. Họ được tin cậy trao cho những chức vụ quan trọng, mặc dù nhiều người trong số họ thiếu đẳng cấp, kiến thức và khả năng. Là sếp, họ là một vấn đề lớn cho chúng tôi. Họ có nhiệm vụ lãnh đạo chúng tôi, như lại ngăn trở công việc của chúng tôi qua tính ích kỷ, thiếu hiểu biết và thiếu khả năng của họ. Người dân không có quyền thẩm tra và kiểm soát. Thanh thoả cũng có những người hết sức tệ hại trong số đó. Họ nói dối, được giáo dục kém và lại còn tham nhũng nữa. Khi những người như thế nắm được quyền lực thì họ có thể làm bất cứ điều gì họ muốn. Nhưng người ta không thể bãi nhiệm họ được. Họ được Đảng bổ nhiệm, chúng tôi không thể làm gì chống lại họ được. Điều này làm cho nhiều người không hài lòng. Nhìn như vậy thì hệ thống phong kiến vẫn còn nguyên vẹn. Những người này còn hưởng nhiều lợi thế khác nữa, ví dụ như

được chăm sóc y tế tốt hơn rất nhiều. Người dân bình thường hay lâm vào tình cảnh khó khăn lớn khi họ bệnh nặng, vì hệ thống chăm sóc y tế vẫn còn chưa được tốt. Nhân viên nhà nước ngược lại có chăm sóc y tế tốt nhất. Khi họ ốm thì họ được phục vụ với những điều kiện tốt nhất."

Những nỗi lo âu của quan chức cấp trung

(Từ một diễn đàn Internet Trung Quốc)

"Nếu tôi phê phán cấp trên thì tôi khó lòng mà bảo vệ được vị trí của tôi.

Nếu tôi phê phán đồng nghiệp cùng cấp của tôi thì tôi khó lòng mà giữ được quan hệ tốt với anh ấy.

Nếu tôi phê phán quan chức cấp dưới của tôi, tôi sẽ nhận được ít thiện cảm.

Nếu tôi tự phê phán tôi, tôi sẽ làm cho tôi mất vui.

Ôi, cuộc sống quá khó khăn."

Ông Z., 55 tuổi, tổng biên tập báo, Bắc Kinh: "Người dân ở Trung Quốc mong chờ chính phủ giải quyết tất cả các vấn đề trong thời gian ngắn nhất. Cũng như Mao đã có lần nói: 'Mười nghìn năm dài quá. Chúng ta phải thực hiện mọi việc một sớm một chiều.' Điều đó là sai. Các sự việc phải phát triển dần dần. Trong vòng hai mươi, ba mươi năm vừa qua, Đảng và chính phủ đã cố đẩy mạnh sự phát triển. Ngày nay, họ nhận ra rằng ngày càng có nhiều vấn đề xuất hiện với vận tốc nhanh đó. Giá bất động sản tăng như đã phát rồ. Chính phủ cố gắng kìm hãm sự phát triển này. Nhưng đã quá muộn rồi. Các ngân hàng Trung Quốc phạm cùng những lỗi lầm như các ngân hàng ở Hoa Kỳ. Họ cho vay tùy thích. Nhưng tới một lúc nào đó thì người ta không còn có thể trả lại những khoản vay đó nữa. Lúc trước, các nhà đầu tư thỉnh thoảng có thể vay được 100 phần trăm cho các dự án của họ, và đó là chỉ vì họ có quan hệ rất tốt với chính phủ và quan chức. Một lĩnh vực tuyệt vời cho hối lộ và tham nhũng. Theo các quy định của ngày nay, khuôn khổ cho vay tuy không được vượt quá năm mươi phần trăm, nhưng tiền mà các ngân hàng cho vay là tiền tiết kiệm của người dân. Ngay khi giá giảm xuống, các nhà đầu tư tuyên bố phá sản và không thể trả tiền lại được là chúng tôi sẽ có những vấn đề khổng lồ.

Nhưng các quan chức có liên qua tới không hề nghĩ về việc đó. Các khả năng làm giàu riêng cho bản thân mình quá hấp dẫn. Ví dụ như khi chỉ được phép xây một ngôi nhà mười tầng trên một mảnh đất nào đó thì những nhà đầu tư hối lộ các quan chức có thẩm quyền trong quy hoạch đô thị. Rồi với một tờ giấy phép tương ứng, người ta có thể xây một ngôi nhà hai mươi tới ba mươi tầng, và tất cả đều hài lòng. Viên quan chức nhận được nhiều tiền cho lời chấp thuận của mình, nhờ bán nhà mà các nhà đầu tư thu được gấp đôi đến gấp ba số tiền được dự định vào lúc ban đầu. Những hình thức tham nhũng như vậy rất phổ biến, mặc cho trung ương đã cảnh báo nhiều lần. Về mặt chính thức, người ta điều tra chống mọi hình thức hối lộ, nhưng không phải hình thức nào cũng có thể điều tra được. Bây giờ có những người nào đó tự hỏi, thật ra thì chính phủ của chúng tôi đại diện cho quyền lợi của nhân dân hay cho quyền lợi của các nhà đầu tư. Vì thế mà có một câu nói được lan truyền rộng rãi: Chính phủ phục vụ cho kinh tế, ngân hàng, các nhà đầu tư nhưng không phục vụ cho nhân dân. Đảng

không đại diện cho quyền lợi của nhân dân mà cho quyền lợi của tư bản. Ngày nay có nhiều nhà đầu tư và doanh nhân, những người đã thu được nhiều tiền và công ty của họ đã đạt tới một độ lớn nhất định, chỉ còn hoạt động đúng theo luật pháp. Họ khoe khoang với những dự án văn hóa mà họ hỗ trợ, và với những hoạt động từ thiện hào phóng. Chẳng có gì để ngạc nhiên cả. Túi họ đầy ròi. Bây giờ thì các nhà đầu tư và doanh nhân trẻ nổi bước đang bẻ cong pháp luật với tham nhũng và hối lộ và đang kiếm được nhiều tiền. Trong xã hội Trung Quốc, chúng tôi gọi hiện tượng này là 'thương gia với cái nút đỏ' (theo các quan lại ngày xưa của hoàng đế, mang mũ với những cái nút có màu khác nhau tùy theo phẩm bậc), có nghĩa là các thương gia cùng làm với các quan chức. Những điều như vậy đe dọa tương lai của chúng tôi.

Trước đây, đút lót được xem là tội phạm. Ngày nay thì người ta thán phục những người kiếm được nhiều tiền. Chẳng mấy ai quan tâm tới việc họ kiếm được tiền bằng cách nào. Cả tài khéo léo biết cách đút lót quan chức và lãnh tụ chính trị của họ cũng được thán phục. Bây giờ thì người ta không còn có thể đút lót trực tiếp bằng tiền và quà tặng nữa. Người ta phải tìm những khả năng khác để vượt ve những người đó, bằng cách ví dụ như chi trả cho các chuyến đi du lịch của họ hay cho họ sử dụng nhà mà họ có thể ở mãi mãi ở trong đó. Nhiều quan chức sống trong những căn nhà đẹp ở những nơi có địa thế thượng hạng và vì vậy mà bị người ta ganh tỵ. Nhưng không ai hỏi họ đã làm như thế nào để có và tiền ở đâu mà ra. Tất cả đều bị đảo lộn cả rồi. Mới đây có một vụ như thế xảy ra trong nhà xuất bản của tôi. Một cô nhân viên mới, một cô gái mới hai mươi tuổi, vào làm việc trong công ty của tôi. Có ai đó hỏi cô có cần giúp đỡ tìm nhà ở hay không, vì cô quê ở miền Nam. Cô không cần sự giúp đỡ. Cô có một căn hộ 170 mét vuông ở địa thế tốt nhất ngay giữa Bắc Kinh, tức hoàn toàn không thể nào mà chi trả được đối với một nhân viên bình thường trong nhà xuất bản của chúng tôi. Tất cả đều ganh tỵ với cô, nhưng không một ai hỏi cô làm sao mà có được và tiền từ đâu ra, vì ngày nay điều đó không còn đóng vai trò nào nữa. Mặc dù vậy, tôi vẫn quan tâm tới. Tôi muốn biết cô nhân viên mới của tôi từ đâu mà có nhiều tiền như vậy. Cuối cùng, có người biết được rằng cha cô đã mua căn hộ đó cho cô. Nhưng cha cô không phải là một doanh nhân giàu có mà chỉ đứng đầu một làng nhỏ ở tỉnh Giang Tô. Sếp một làng nhỏ có thể mua được một căn hộ lớn như thế ở Bắc Kinh ư? Không có tham nhũng thì không thể có điều đó được. Một thành ngữ cũ ngày nay lại có thể nghe được ở khắp mọi nơi: Chỉ người nghèo mới bị khinh khi, quan chức tham lam thì không.

Cùng với những giá trị, cách nhìn cũng đã thay đổi. Sự thành thật không còn có giá trị nữa. Chỉ còn tính tham lam thôi."

Ai lo cho tôi ...

(Từ một diễn đàn Internet Trung Quốc)

Sếp phòng nhân sự: Ai quan tâm tới tôi thì tôi cũng quan tâm tới người đó. (Người ta lo cho người đó một chức vụ tốt hơn.)

Sếp phòng nội chính: Ai không quan tâm tới tôi thì tôi sẽ quan tâm tới người đó. (Người ta sẽ gây khó khăn cho người đó.)

Sếp phòng tuyên truyền: Ai quan tâm tới tôi thì tôi sẽ quan tâm tới mặt tốt của người đó. Ai không quan tâm tới tôi thì tôi sẽ quan tâm tới mặt xấu của người đó.

Bí thư đảng bộ: Ai quan tâm tới tôi thì sếp nhân sự sẽ quan tâm tới người đó. Ai không quan tâm tới tôi thì sếp nội chính sẽ quan tâm tới người đó.

Không thể chờ đợi cảnh sát giúp đỡ

Ông W., 67 tuổi, đã về hưu, Tô Châu: "Tầng trệt trong ngôi nhà cao mười tầng của chúng tôi đã được sửa chữa từ nhiều tháng nay. Lúc trước ở đó có nhiều cửa hàng. Bây giờ thì người ta giật sập tất cả các bức tường, để xây một nhà hàng liên tục. Vì tầng hầm cũng được tích hợp vào trong nhà hàng nên người ta còn giật cả nền nhà lên và tạo nhiều lối vào rộng. Nhà hàng tương lai cần phải được ốp bằng gỗ khắc công phu, những cái đều được làm toàn bộ trong tầng trệt. Từ năm tháng nay, người ta liên tục khoan, đập và cưa. Buổi sáng bắt đầu lúc bảy, tám giờ, cho tới chiều sáu giờ, thường tới tám, chín giờ. Vào cuối tuần cấm không được xây dựng ồn ào trong những ngôi nhà là hộ ở. Nhưng vì những người thợ đó là các công nhân di trú thông thường nên họ sống ngay tại nơi đang xây. Họ rất muốn làm việc không nghỉ. Họ không quan tâm tới sự yên tĩnh nghỉ ngơi, vì họ được trả tiền theo dự án, không phải theo thời gian. Tức là họ xong càng sớm chừng nào thì họ có thể kéo sang công trường xây dựng kế tiếp nhanh chừng đó. Vì vậy mà họ cũng làm việc vào cuối tuần, cũng từ sáng cho tới tối. Chúng tôi đã phàn nàn nhiều lần ở các người thợ và cũng đã gọi điện cho cảnh sát và cơ quan quận. Còn có cả những người đại diện ở đó tới và xem xét vụ việc này. Nhưng vô ích. Tại sao? Láng giềng ai cũng biết rằng doanh nhân đó, người cho xây ngôi nhà này vào lúc ban đầu và sở hữu những tầng ở dưới, có quan hệ rất tốt với cảnh sát. Người ta đã nhiều lần nhìn thấy ông ở trong các nhà hàng sang trọng với người của cảnh sát. Cũng có phản đối từ các ngôi nhà láng giềng, vì tiếng ồn vang sang đến tận nhà của họ. Tất nhiên là người ta có thể kiện và còn có thể thắng kiện nữa. Nhưng cả những người thợ lẫn doanh nhân đều không quan tâm tới điều đó. Rồi người ta còn phải kiện để xin cảnh sát thi hành nữa. Rồi điều đó có thể có tác dụng. Nhưng mà rồi người ta có một vấn đề khác: người ta thường nghe được rằng các doanh nhân như vậy giải quyết vụ việc theo kiểu riêng của họ. Người ta bị hành hung khi đang trên đường về nhà, hay có người lên vào hộ ở và đập phá tất cả mọi thứ. Người ta cho rằng doanh nhân đó thông đồng với Xã hội Đen, việc cũng không tạo thêm can đảm để kiện ông ấy. Người dân trong nhà chúng tôi đã nhẫn nhục và cam chịu tiếng ồn. Nhưng sự tức giận vẫn còn đó, và rồi nó bùng nổ ra tại những dịp khác, không nhất định phải có liên quan gì tới việc xây dựng sửa chữa này cả."

Về tham nhũng và lạm quyền

Tham nhũng và lạm quyền là hai điều quen thuộc từ xưa trong lịch sử Trung Quốc. Chúng đã góp phần làm suy tàn các triều đại và tăng tốc việc chấm dứt nền cộng hòa thứ nhất dưới thời Tưởng Giới Thạch. Ngày nay, chúng đe dọa đất nước này thêm một lần nữa. Trong các thăm dò ý kiến, tham nhũng được hơn tám mươi phần trăm người được hỏi cho là vấn đề lớn nhất của Trung Quốc.

Cái đáng sợ của tham nhũng ngày nay là quy mô. Nó đã bao trùm lên tất cả các lĩnh vực của cuộc sống hàng ngày. Đối với nhiều người, nó đã trở thành bình thường, và tuy vậy tất cả đều phàn nàn về nó. "Tham nhũng là dầu bôi trơn xã hội của chúng tôi", một doanh nhân ở Tứ Xuyên nói. "Không có nó thì nhiều việc sẽ không chạy. Nó bôi trơn quan hệ giữa các con người, những quan hệ giữa người dân và cơ quan nhà nước, giữa doanh nghiệp và chính phủ. Tất cả đều biết rằng tham nhũng đang làm cho xã hội của chúng ta lâm bệnh. Nhưng rất đáng tiếc là Đảng và chính phủ không có khả năng kìm hãm được nó. Có lẽ chỉ có truyền thông tự do mới có thể làm được việc đó."

Tham nhũng làm cho những con đường đi trở nên bằng phẳng và ngắn đi. Cái mạng lưới của những mối quan hệ cá nhân rất quan trọng cho Trung Quốc thường tạo điều kiện cho nó. Ranh giới giữa tham nhũng và giúp đỡ bạn bè thường là không rõ ràng.

Phần lớn người Trung Quốc kiên kết tham nhũng với các cải cách kinh tế. Qua đó mà nó mới có khả năng, vì dưới thời Mao thì không có nó, điều này không hoàn toàn đúng.

"Tất cả đều phê phán tham nhũng", một sinh viên ở Bắc Kinh nói với chúng tôi. "Nhưng Chủ nghĩa Tư bản có hoạt động được mà không có tham nhũng hay không? Không phải là chính hệ thống tư bản mới gây ra tham nhũng hay sao? Làm sao mà giới quan chức có thể đứng yên nhìn những người doanh nhân ngày một giàu lên và chính họ thì không được gì. Chỉ là một việc tất nhiên thôi, khi họ muốn nhét đầy túi."

Còn có cả những người cũng thấy mặt tốt của tham nhũng nữa, như một phụ nữ làm phim đã về hưu ở Thượng Hải: "Nhiều người phàn nàn về tham nhũng trong đất nước của chúng tôi. Nhưng tôi cũng thấy nó có một lợi thế. Vận tốc mà nền kinh tế của chúng tôi đang phát triển như thế này là chỉ nhờ vào tham nhũng mới có. Cứ lấy ví dụ là việc nộp đơn xin tại các cơ quan nhà nước đi. Để có được một con dấu cho phép xây dựng, trước đây người ta có thể phải chờ tới hai năm. Hối lộ một ít thì người ta sẽ có con dấu đó ngay lập tức."

Đối với nhiều người thì cưỡng lại tham nhũng khó hơn là cùng làm. Khi trong một nhóm quan chức tất cả đều nhận hối lộ ngoại trừ một người thì người không nhận hối lộ đó sẽ trở thành vấn đề cho những người khác. Nếu tất cả đều cùng làm thì sẽ dễ dàng hơn. Vì vậy mà nó cứ thế mãi. Vì khi tất cả mọi người phải đặt bài của mình xuống bàn thì ai cũng có cái gì đó muốn che dấu.

Cá lớn và cá bé

Một doanh nhân Trung Quốc với quốc tịch Đức sống với vợ và con ở Hamburg, nhưng bay ít nhất hai tháng một lần về Trung Quốc vì công việc kinh doanh. Vì vậy mà ông xin một "thị

thực nhập cảnh nhiều lần" có hạn một năm. Lẽ ra, một giấy phép cư trú vô thời hạn, một loại giống như "thẻ xanh", cho thành phố là quê hương của ông ở Trung Quốc thì thuận tiện hơn cho ông. Như thế thì ông có thể nhập và xuất cảnh tùy thích mà không cần thị thực. "Cha tôi đã hỏi thăm kỹ càng và đã tiếp xúc với nhiều người trong các cơ quan nhà nước tương ứng. 'Không có vấn đề gì đâu', cuối cùng ông nói với tôi và đưa cho tôi một tờ đơn. Ông đưa kèm với nó một danh sách tên những người mà tôi cần phải mời đi ăn hay tặng tiền bạc cho họ. Điều này là thông thường và không thể tránh khỏi được, ông nói. 'Nếu không thì tại sao họ lại phải cấp cho con một giấy phép cư trú cơ chứ?' Đối với ông thì hết sức là logic, rằng người ta phải trả tiền cho cái quyền mà thật ra là người ta có. Ông đã quen với việc đó, nhưng tôi thì không còn như thế nữa, và vì vậy mà tôi cũng không thích thú với những quy cách vậy. Đơn giản là tôi không thích. Vì thế mà tôi thích cứ tiếp tục vào nước bằng thị thực nhập cảnh."

Trong một thành phố cỡ trung bình ở tỉnh Chiết Giang, một người phụ nữ trẻ muốn kết hôn và tìm một căn hộ ở thích hợp từ nhiều tuần nay. Một doanh nhân trong ngành xây dựng nghe được, người thường có việc phải gặp cô, vì cô là nhân viên của cơ quan xây dựng. Ngay sau đó, ông nói với cô rằng tình cờ còn có một căn hộ giá rẻ ở một trong số những ngôi nhà do ông mới xây. Nó hoàn toàn tương xứng với sự tưởng tượng của người phụ nữ trẻ đó, ngoại trừ giá. Nó nằm ở khoảng 5000 nhân dân tệ cho một mét vuông. Cô được mua căn hộ với nửa giá. Sao vậy? Cô ngạc nhiên. Do con số cung quá nhiều ở địa phương nên giá tạm thời giảm xuống. Thế là cô mua ngay lập tức. Vẫn còn trong ngày hôm đó, nữ đồng nghiệp của cô nghe được việc đó và tiếp xúc ngay lập tức với người chủ công ty xây dựng đó. Ông cũng tình cờ mà có thể chào mời cô một căn hộ với cùng những điều kiện như vậy. Tốt cho người chủ xây dựng, là chỉ có hai nữ nhân viên đó trong phòng, vì ngay sau đó, giá chính thức cho một mét vuông lại nằm ở 5000 nhân dân tệ. Liệu cả hai người phụ nữ trẻ đó có lần nào sẽ từ chối không cấp giấy phép cho người chủ xây dựng đó không? Hẳn là không.

Một bác sĩ y học truyền thống làm việc trong một bệnh viện quân đội ở tỉnh Giang Tây. Vì vậy mà ông sống với gia đình trong khu phố dành riêng cho người nhà của quân nhân. Ông rất được kính trọng. Bệnh nhân thường vẫn còn tới gặp ông vào lúc chiều tối, để được tư vấn, đặc biệt là những người cao cấp. Vợ của ông rất thích tiếp xúc và thân mật với tất cả mọi người. Trong diễn tiến của những cuộc cải cách, dần dần rồi mọi loại doanh nghiệp cũng lại được cho phép. Cả những việc thật ra là bị cấm, ví dụ như bán dâm, lại trở nên có thể nhờ hồi lộ. Ngày nay có hàng trăm ngàn phụ nữ trẻ tuổi làm việc trong ngành nghề này. Là yếu tố kinh tế, mại dâm hiện giờ quá quan trọng để mà người ta hành động thật sự chống lại nó. Có thể nhìn thấy nó ở khắp mọi nơi, nó không cần phải tự dấu nó nữa như ngày trước, khi chính sách cải cách mới bắt đầu.

Người vợ của ông bác sĩ quan sát thấy có một vài kinh doanh bất hợp pháp diễn ra trong giới quân đội và kiếm được nhiều tiền với mại dâm. Sau đó, bà thuê một vài phòng trong một ngôi nhà khách của quân đội, quyến dụ một vài cô gái từ tỉnh kế cận và tiến hành kinh doanh rất thành công. Tất cả đều hưởng lợi từ đó: ban quản lý ngôi nhà, được bồi trơn tương xứng, cũng như nhân viên ở quầy tiếp tân, môi giới cho những người đàn ông thích thú với việc đó. Không ai quấy rầy người phụ nữ và công việc kinh doanh bất hợp pháp của bà. Quan hệ chặt chẽ của bà với quân đội bảo vệ bà trước những cuộc bố ráp và theo dõi. Vì vậy mà các cô gái cũng rất thích làm việc cho bà. Lầu xanh của bà được cho là an toàn. Việc cảnh sát tiến hành

lục soát trong một ngôi nhà khách của quân đội được xem là không có thể. Tức là cũng không sợ bị bắt. Hiện giờ, người phụ nữ đó đã về hưu với một cái đệm tiền thật dễ chịu.

Bất cứ ai có liên quan tới gắn kết điện, khí đốt hay nước đều là người khá giả. Có quán ăn nhanh nào, nhà hàng nào, khách sạn nào mà có thể không cần đến những thứ đó chứ? Và các đường ống được lắp đặt càng nhanh thì càng tốt cho kinh doanh. Một nhân viên của ủy ban hành chính thành phố, người chịu trách nhiệm gắn kết điện trong một khu phố, nêu ra cho chúng tôi một vài nhà hàng và quán mát xa chân mà chúng tôi có thể để cho người ta phục vụ không mất tiền dưới tên của ông. Ông không thể sử dụng hết tất cả những chiếu cố mà khách hàng của ông cho ông, vì đơn giản là ông không có thời gian. Người đàn ông đáng thương đó sở hữu nhiều căn hộ và nhà ở mà ông phải quan tâm tới chúng bên cạnh công việc phải hao tổn nhiều công sức của ông.

Ông K., 50 tuổi, nhà sưu tập, Thiên Tân: "Tôi biết nhiều nhân viên trong các cơ quan nhà nước của chúng tôi có con học đại học ở Anh quốc. Ai cũng biết học đại học ở Anh quốc tốn kém cho tới chừng nào. Tôi tự hỏi họ chi tiền cho việc đó bằng cách nào. Từ tiền lương chính thức thì nhiều lắm là họ có thể chi trả cho phòng ở và một ít tiền ăn. Tức là tiền mà họ dùng để gửi con cái ra nước ngoài từ đâu tới?"

Như thế chính ông cũng biết câu trả lời, ông K. thuật lại cho chúng tôi ít lâu sau đó về sự cộng tác của ông với cảnh sát. "Tôi mua lại từ họ những vật thể văn hóa bị tịch thu. Mới đây là một viên đá quý rất có giá trị. Chính thức thì viên đá đó có giá là 50.000 nhân dân tệ. Đối với tất cả các chuyên gia thì đó là một mức đánh giá hết sức thấp. Tôi mua viên đá quý đó với giá chính thức, nhưng trả 250.000 nhân dân tệ. 50.000 nhân dân tệ cho nhà nước, 200.000 nhân dân tệ vào túi của các nhân viên có liên quan tới, và tất cả đều hài lòng. Tôi cũng vậy, vì 250.000 nhân dân tệ là vẫn còn rẻ. Trên thị trường tự do, tôi sẽ nhận được nhiều tiền hơn rất nhiều."

Thế giới đảo lộn đối với ông Z., 55 tuổi, tổng biên tập ở Bắc Kinh: "Người ta không thể khẳng định rằng không có cố gắng chống lại tham nhũng. Vì tham nhũng mà nhiều người đã bị lôi vào tù. Một vài người còn bị xử tử hình nữa. Nhưng tử hình giúp được gì khi toàn bộ lối suy nghĩ đã thay đổi? Con người bây giờ không còn sợ những hành động tham nhũng nữa, vì giá trị đã thay đổi rồi. Ngày trước, người lính còn không được phép lấy một quả táo của nông dân. Kỷ luật của Quân đội Giải phóng Nhân dân thật là gương mẫu. Ngày nay thì là việc bình thường, khi người ta tặng cho nhân viên nhà nước cái gì đó."

Một người bạn kể cho chúng tôi nghe về một ngôi làng ở vùng ngoại ô đẹp nhất gần Hàng Châu. Hoàng đế Càn Long (1711 – 1799) đã từng đến thăm nơi đó và đã ca ngợi nó rất nhiều. Người đứng đầu làng là một người đàn ông già, thật ra là đã phải về hưu từ lâu rồi. Mặc dù vậy người dân vẫn giữ ông lại như là người trưởng làng, không phải vì ông có nhiều khả năng, mà là vì túi của ông đã đầy rồi. Nhờ vào chức vụ của mình mà ông đã có thể làm giàu trên lưng những người dân làng khác, và đã hài lòng với sự giàu có của mình. Nếu bây giờ có một trưởng làng mới thì cuộc chơi hối lộ sẽ lại bắt đầu lại từ đầu. Mỗi một quan chức mới đều dùng chức vụ của mình để thu vào túi riêng của mình trước đã.

"Chúng tôi làm cho đất nước của chúng tôi suy tàn, khi tham nhũng tiếp tục lan tràn đi với vận tốc này", một doanh nhân 65 tuổi ở Hongkong nói, nhưng vẫn tích cực tham gia vào cuộc

chơi. Ông bán nguyên liệu. "Khi tôi bán cho các đối tác kinh doanh Trung Quốc của tôi một đơn vị với giá một trăm dollar Hongkong thì có người nói: hãy ghi gấp đôi vào hóa đơn. Họ trả cho tôi toàn bộ số tiền rồi tôi chuyển số chênh lệch đó vào tài khoản của họ ở nước ngoài hay tới một người họ hàng ở Canada, Úc hay châu Âu. Có người để cho trả tiền mặt và rồi mang nó sang Macau, là điểm rửa được ưa thích nhất trong vùng cho tiền nóng. Ở đó, người ta vào một trong những sòng bạc, đổi một con số lớn tiền nóng thành chip và đánh bạc một ít, có lẽ là thua một ít. Rồi người ta lại đổi chip thành tiền và có thể nói một cách thành thật rằng tiền này có được từ sòng bạc.

Một khả năng khác để rửa tiền là mua trang sức tại các thương hiệu hạng sang quốc tế. Một người quen của tôi đi vào chi nhánh ở Hongkong của một thương hiệu nữ trang hạng sang nổi tiếng với một va ly to đầy tiền và nói rằng ông muốn hoán chuyển thật nhanh toàn bộ số tiền này sang nữ trang. Thế là họ đóng cửa hàng để đếm tiền. Rồi người bạn tôi ra nước ngoài với số nữ trang đã mua được, và lại đổi nó ở tại một chi nhánh đã được thông báo trước của thương hiệu nữ trang đó, chịu mất hai mươi phần trăm. Đó là một vụ kinh doanh có lợi cho cả đôi bên. Người quen của tôi có tiền của ông ở nước ngoài và người bán nữ trang thu về được hai mươi phần trăm."

Thỉnh thoảng, người nước ngoài sa vào trong các vụ tham nhũng và không nhận ra. Họ được mời sang Trung Quốc, để quảng bá cho việc thực hiện những dự án lớn. Những người khách nước ngoài như vậy rất thích đến, vì người ta chi trả mọi thứ cho họ và có thể là họ còn nhận được cả công tác phí và tiền thù lao cho một diễn văn nữa. Ví dụ như ở Tứ Xuyên, quan chức địa phương muốn các cơ quan tỉnh thông qua việc xây cải tạo một ngôi làng mà chất lượng xây dựng vẫn còn được bảo toàn tốt thành một trung tâm du lịch với hạ tầng cơ sở rộng khắp. Để làm được việc đó, họ tổ chức một hội nghị chuyên đề mà họ mời chuyên gia nước ngoài trong các lĩnh vực bảo vệ di tích và hồi phục phố cũ tới. Các chuyên gia đến, vì cuối cùng thì họ được trả tiền cho chuyến bay và nơi cư ngụ. Phần lớn còn chuẩn bị trước hết sức tốt và trình bày bài nghị luận của họ bằng tiếng Ý, tiếng Anh và trong những thứ tiếng khác, nhưng lại ngạc nhiên là không có ai thông dịch cả. Mãi tới lúc đó họ mới nhận ra rằng họ chỉ là những nhân vật phụ mà thôi. Các cơ quan nhà nước cần phải được gây ấn tượng qua sự quan tâm từ nước ngoài, để họ cấp các giấy phép cần thiết cho cơ quan địa phương và những nhà đầu tư. Không phải là để bảo vệ di tích, mà là vì cuộc kinh doanh lớn.

Quan chức nhận hối lộ

Ông F., 54 tuổi, họa sĩ, Thiên Tân: "Tất cả mọi người đều biết rằng người Trung Quốc chúng tôi rất thích ăn uống. Càng đắt tiền và sang trọng thì càng tốt. Đặc biệt là giới quan chức, những người lúc trả tiền chỉ cần ký tên vì họ ăn uống bằng tiền nhà nước. Cũng vì vậy mà tất cả mọi người đều muốn trở thành quan chức, vì có nhiều lợi điểm hứa hẹn. Họ nhận được nhà giá rẻ, ăn uống thượng hạng và ngoài ra còn có nhiều tiền hối lộ nữa. Vào thời hoàng đế đã thế rồi. Nếu một thành viên gia đình nhận được một chức vụ thì cả gia tộc được hồi phục. Ngày nay, con số quan chức ngày một lớn hơn."

Trong cùng quy mô mà những cuộc phản đối chống cán bộ Đảng tham nhũng tăng lên, niềm tin tưởng của người dân vào Đảng Cộng sản và khả năng không chế tham nhũng đang

tràn lan của họ cũng giảm xuống. "Người ta không thể phủ nhận hoàn toàn, rằng họ cũng có cố gắng để xóa bỏ những tình trạng bất cập. Nhưng họ không động đến cội rễ của vấn đề nên họ cũng không thành công cho lắm trong những cố gắng giải quyết của họ", ông S., giám đốc ở Tam Á, nói.

Bực tức và thịnh nộ về những sự bất công bằng, lạm quyền và tham nhũng xì hơi ra hàng ngày trong các diễn đàn trên Internet. Không ai tỏ ra mình lạc quan, còn hơn thế, nhiều người bình luận còn phỏng đoán rằng phần lớn các thế lực trong Đảng còn không muốn ngăn chặn tham nhũng nữa. Vì qua đó, các quan chức nhà nước hưởng lợi vượt trội từ tăng trưởng kinh tế. Có những nhà kinh tế học tin rằng chính tham nhũng đã mở đường cho nền kinh tế thị trường. Khẩu hiệu của Đặng Tiểu Bình "Hãy để cho một vài người giàu lên trước đã" phải được diễn giải hoàn toàn khác đi trong mối liên quan này: nhiều phần của giới tinh hoa chính trị và quan liêu, những người thấy rằng cái cách đã cướp đi các lợi thế của họ, chỉ không phản kháng nữa khi họ nhận ra rằng họ và gia đình họ thật ra là những người thắng cuộc.

"Tham nhũng vượt lên trên mọi sự tưởng tượng", một nhân viên nhà nước đã về hưu ở Bắc Kinh nói. Người ta hầu như không dám tin vào các con số nữa: chín mươi phần trăm các cơ quan địa phương được cho là đã bị nhiễm tham nhũng.

Các hình thức hối lộ rất đa dạng và không có một giới hạn nào cho những ý tưởng cả: Mua giàn máy công nghiệp với giá đắt và đút túi khoảng chênh lệch, những cái cũng có thể là phân nửa của tổng số tiền, chỉ là một khả năng.

Ví dụ điển hình cho tham nhũng là đầu cơ đất. Đất đai thuộc nhà nước hay làng ở nông thôn. Các quan chức quyết định ai được phép sử dụng nó. Họ bán quyền sử dụng lại cho các nhà đầu tư, và ai trong đất nước này cũng đều biết rằng họ thu được rất nhiều tiền trong lúc đó. Khéo léo nhất là khi viên quan chức đó bán tổng bán tháo những quyền sử dụng đó với giá rẻ cho công ty của một người họ hàng, người vay tiền ngân hàng để mua và sau này bán lại quyền sử dụng với giá cao gấp nhiều lần. Trước kia, người ta còn có thể cho rằng quyền sử dụng một miếng đất sẽ đổi chủ nhiều lần trước đi bắt đầu được xây dựng, và tất nhiên là tất cả đều kiếm được tiền từ việc đó, cả các quan chức lẫn công chứng viên, những người phải xác nhận các giấy phép và văn kiện tại mỗi lần đổi chủ. Áp dụng hình thức đấu giá có nhiệm vụ cần phải ngăn chặn tham nhũng trong lúc bán quyền sử dụng đất, điều không phải lúc nào cũng thành công. Những người cùng đấu giá bị bắt buộc phải rút lui, phần vì bị đe dọa, phần bị người khác ra giá cao hơn. Tư nhân không thắng được các công ty nhà nước, khi các công ty này quan tâm tới cùng mảnh đất. Vì các công ty nhà nước có thể vay tiền tốt hơn nên họ có thể đưa ra những giá cao hơn là các doanh nghiệp tư nhân. Việc thường hay xảy ra là sau khi đấu giá công khai, kế hoạch xây dựng chính thức được thay đổi đi. Nếu như trước đây chỉ cho phép xây bốn đến năm tầng thì nhờ hối lộ mà thành hình một ngôi nhà cao mười lăm tới hai mươi tầng.

Thời vàng son là lúc các nhà máy quốc doanh được tư hữu hóa. Việc này diễn ra không có giới công chúng nên trong lúc biến đổi đã có những cơ hội tốt nhất cho tham nhũng. Cán bộ trước đây trở thành giám đốc hay trở thành lực lượng lãnh đạo của các nhà máy tư nhân mới. Thịnh thoàng, đó là người họ hàng hay người tin cậy của các quan chức chính phủ,

những người được người ta bán rẻ cho các nhà máy đó hay còn chuyển giao không mất tiền cho họ nữa.

Khi nhà nước đặt hàng, các cán bộ quyết định cộng tác chung với những nhà máy nào. Khi các giám đốc và đại diện cơ quan nhà nước thống nhất, cả hai bên đều hưởng lợi. Cán bộ trong các cơ quan nhà nước địa phương thông thường làm việc chung rất tốt với các doanh nghiệp tư nhân. Khó có thể chứng minh là họ có điều gì đó bất thường. Có lợi nhuận nhiều là các dự án hạ tầng. Người ta biết đến nhiều trường hợp mà con cái của các quan chức tỉnh trở thành triệu phú nhân dân tệ chỉ trong vòng có vài năm. Nhà nước trả tiền xây đường cao tốc ví dụ như 120 triệu nhân dân tệ cho mỗi một kilômét, phí tổn thật chỉ nằm ở khoảng 70 triệu. 50 triệu đi vào túi của những người nào đó.

Một di sản từ thời xưa là việc mua chức tước. Vào thời nay, nó còn phổ biến rộng rãi hơn nữa. Nó liên tục từ ở trên xuống phía dưới và có trong tất cả các lĩnh vực, kể cả tư pháp, cảnh sát và công tố. Ví dụ như một thị trưởng sẽ giao quyền lãnh đạo các cơ quan dưới quyền ông cho những người tin cậy khi nhận được những khoản tiền tương ứng. Những người này lại bán các vị trí của bậc dưới. Người ta cho rằng phải tốn ít nhất là 30 triệu nhân dân tệ cho vị trí thị trưởng của một thành phố nổi tiếng ở miền Nam Trung Quốc. Người này không tự có số tiền đó, ông để cho các doanh nhân tài trợ, những người rồi sau này sẽ nhận được nhiều ưu đãi từ phía ông ấy,

Cộng đồng Internet lưu tâm thường thích thú loan báo, các quan chức tham nhũng có bao nhiêu người đàn bà quanh mình. Người ta cho rằng thị trưởng của một thành phố nổi tiếng trong Tứ Xuyên có nhiều vợ bé trong độ tuổi từ mười sáu cho tới hai mươi. Bí thư của một quận trong Phúc Kiến tổ chức tiệc tùng với hai mươi hai tình nhân của ông ấy mà trong lúc đó, người đẹp nhất được chọn ra và được thưởng 300.000 nhân dân tệ.

Những biện pháp đối phó

Lời yêu cầu xuất phát từ giới chính phủ cao cấp nhất, rằng thu nhập hàng năm và tiền tiết kiệm của tất cả các lãnh tụ Đảng và quan chức phải được công khai hóa, vì có thể cho rằng trên chín mươi phần trăm cán bộ có nhiều tiền hơn là họ có thể có với tiền lương của họ. Cho tới nay, lời yêu cầu này luôn bị từ chối.

Có những quan chức nào đó phòng xa gửi người thân của họ ra nước ngoài, để có thể nhanh chóng đào thoát khi có nguy hiểm bị phát hiện phạm tội. Vì vậy mà Đảng và Hội đồng Nhà nước đã đưa ra một quy định mới trong tháng 7 năm 2010 mà theo đó phải kiểm tra các thành viên của Đảng và chính phủ có vợ con đã di cư khi họ nộp đơn xin hộ chiếu ra nước ngoài. Trong tương lai, trước đi thăng chức, người ta sẽ muốn kiểm tra xem liệu người thân của ứng viên đó đã di cư ra nước ngoài hay chưa. Khi người thân sống trong những nước mà nhân viên nhà nước có liên quan tới trong lúc làm việc thì người này phải báo cáo điều đó cho cấp trên của mình,

Trung ương Đảng nhìn những quy định mới như là một biện pháp quan trọng trong cuộc đấu tranh chống tham nhũng. Liệu nó có tác dụng hay không thì còn phải chờ xem.

Tình hình nghiêm trọng cho tới đâu, điều này được Chủ tịch nước Hồ Cẩm Đào nói rõ thêm lần nữa trong tháng Giêng năm 2011, khi ông yêu cầu có những bước đi kiên định để ngăn chặn tham nhũng trong một cuộc họp của Ủy ban Nội chính Trung ương.

Sự thông đồng nguy hiểm của quan liêu, tư bản và tội phạm có tổ chức

"Quan chức tham nhũng, doanh nhân vô lương tâm và băng đảng tội phạm – ba thế lực này ngày nay cộng tác mật thiết với nhau. Trong thời gian này, đó là cái nguy hiểm nhất trong xã hội của chúng tôi." Ông J., 90 tuổi, cựu bộ trưởng ở Bắc Kinh, nhớ lại: "Tham nhũng và kinh tế cấu kết bắt đầu nghiêm trọng vào đầu những năm 1990. Đảng Cộng sản đã bỏ lỡ việc tiến hành những biện pháp để chống lại. Vì vậy mà nó có thể lan rộng ra với một vận tốc mà ngày nay không còn có thể kìm hãm được nó nữa. Các lãnh đạo Đảng của ngày hôm nay không tài. Họ có ngăn chặn cái đang diễn ra, nhưng điều đó là khó khăn. Giống như đó là một khối u ung thư đang lan ra trong cơ thể. Nếu như người ta không nhận nó ra kịp lúc và cắt bỏ nó đi thì rồi nó dần dần chiếm hữu cả cơ thể và mang lại cái chết. Ngày nay chúng tôi trong Trung Quốc cần một người can đảm nắm lấy những mâu thuẫn và vấn đề đó và giải quyết chúng với một bàn tay kiên quyết. Trong số các lãnh tụ Đảng của ngày hôm nay, hầu như không có ai dám phê phán công việc của những người khác. Chỉ khen ngợi hay im lặng. Qua đó, họ làm cho tình hình càng tồi tệ thêm. Cho tới nay chỉ có một người chống lại: Bạc Hy Lai ở Trùng Khánh."

Bạc Hy Lai, bí thư của thành phố Trùng Khánh trực thuộc trung ương đã khởi đầu cuộc đấu tranh chống tham nhũng và tội phạm có tổ chức trong thành phố của ông. Bạc Hy Lai không phải là một người nào đó, mà là cựu bộ trưởng Bộ Thương mại và ngoài ra còn là con trai của Bạc Nhất Ba (1908 – 2007), người thuộc trong số các chính trị gia hàng đầu của Trung Quốc. Năm 2009, ông cho bắt hàng trăm người, bị buộc đã phạm những tội như bài bạc bất hợp pháp, mại dâm và buôn ma túy. Trong số những người bị bắt, bên cạnh thành viên của các băng nhóm giống như mafia còn có nhiều nhân viên của các cơ quan cảnh sát, những người cũng tham gia cất lực vào trong những vụ kinh doanh đen này, trong số đó là nguyên phó sếp cảnh sát. Nhiều án tù nhiều năm và án tử hình được tuyên bố. Sau đó, một làn sóng run sợ lan qua tất cả các tỉnh, liệu ví dụ nghiêm khắc của Bạc Hy Lai bây giờ có trở thành gương mẫu để noi theo hay không. Hiện giờ thì sự lo âu đó đã lắng xuống một chút. Thay vì vậy, người ta nói xấu Bạc rằng với việc làm đó, ông chỉ muốn khoa trương bản thân cho những chức vụ nhà nước cao hơn mà thôi. Thế nào đi nữa thì bây giờ ông cũng có nhiều kẻ thù.

Không phải ai cũng tham nhũng

Ông W., 49 tuổi, doanh nhân từ Hongkong: "Chống lại tham nhũng không khó. Người ta phải tự mình bắt đầu và đừng luôn luôn yêu cầu những người khác."

Từ ba năm nay, người đàn ông này lãnh đạo chi nhánh của một tập đoàn lớn ở Hongkong trong tỉnh Giang Tô. "Tôi chưa từng nhận tiền hối lộ bao giờ, lúc nào cũng từ chối dứt khoát, ngay cả khi người ta muốn thuyết phục tôi rằng điều đó ở đây là thông thường. Ở Hongkong, trong những năm 1970 có một chiến dịch chống tham nhũng có quy mô rộng lớn và rất có tác

động. Tôi nghĩ một điều tương tự như vậy cũng là cần thiết ở đây. Thế nào đi chăng nữa thì tôi cũng không nhận thứ gì cả và tôi cũng không đưa cho gì cả. Cách ứng xử này là nguyên tắc trong xí nghiệp của chúng tôi, và xem đấy, cũng có thể hoạt động được mà không cần như vậy. Kinh nghiệm đã cho thấy như thế. Tôi còn muốn khẳng định rằng các đối tác kinh doanh của tôi đánh giá rất cao cách ứng xử này ở tôi và vì vậy mà trung thành với tôi.

Về tự do ngôn luận

Trong một chế độ độc tài, người ta được phép nghĩ mà không nói.

Trong một nền dân chủ, người ta được phép nói mà không nghĩ.

Ở Trung Quốc, người ta được phép nghĩ và nói mà không viết.

Những người già ở Trung Quốc nhìn lại nhiều thập niên biến động chính trị, Có những người nào đó tự gọi đùa mình là "nhà thể thao": ở mỗi một biến động, họ phải tham gia như là nạn nhân, vì họ hoặc là xuất thân sai gia đình hay đã phát biểu ý kiến sai thời điểm. Ví dụ như một người thầy dạy nhảy vào cuối những năm 1950 đã cảnh cáo một nữ sinh viên, đừng luôn dẫm lên chân của người bạn nhảy như vậy. Việc đó đáng xấu hổ cho tới đâu, điều này thì đến cả Mao cũng đã phải trải qua, khi ông đã dẫm lên chân của một người phụ nữ nước ngoài mới trước đó. Vào ngày hôm sau, người thầy giáo bị bắt và biến mất nhiều năm vào cảnh bị đày đi biệt xứ như là một người phản cách mạng.

"Tôi chưa từng bao giờ thay đổi ý kiến của tôi", một khoa học gia, 79 tuổi, ở Bắc Kinh nói, người thuộc trong số những "nhà thể thao" già, "chỉ Đảng là đã thay đổi ý kiến đối với tôi tùy theo đường lối chính trị. Lúc thì tôi được cho là đáng kính trọng, lúc thì là xấu."

Người Trung Quốc trẻ tuổi lớn lên mà không có những phong trào chính trị. Họ chỉ biết cuộc Cách mạng Văn hóa qua lời thuật lại. Nhiều người hầu như không thể tin được những gì mà ông bà và cha mẹ họ đã phải chịu đựng. Tuy là vậy, điều này cũng không được đề cập tới, trong trường học lẫn trong truyền thông. Họ lớn lên trong một bầu không khí mà ở trong đó họ cảm thấy có tự do, nắm lấy những cơ hội của họ và tạo dựng cuộc sống theo ý muốn riêng của họ.

"Đặng Tiểu Bình đã giải phóng tư tưởng của chúng tôi", người ta luôn nghe được như vậy. Người Trung Quốc ngày nay có thể làm hay không làm những gì mà họ muốn, ngoại trừ một việc: họ không được phép công khai hoài nghi yêu cầu nắm lấy quyền lực của Đảng.

Quá nhiều và quá ít tự do

"Chúng tôi đã phải chịu đựng nhiều trong thời của những chiến dịch chính trị", một người phụ nữ hưu trí tám mươi tuổi ở Vô Tích nói. "Dưới thời Mao không có tự do. Không cho ai hết. Ngày nay thì ai cũng được phép nói ý kiến của mình mà không bị chụp mũ là phản cách mạng hay kẻ thù giai cấp. Thời gian đã thay đổi rồi. Chính sách cải cách và mở cửa là tốt. Nó đã giải phóng chúng tôi. Tôi thấy rằng hiện giờ chúng tôi có quá nhiều tự do. Hầu như có thể nói là vô chính phủ. Quy định và luật lệ thì có, nhưng không có ai tuân theo cả. Ai cũng làm những gì người đó muốn. Thật là lộn xộn."

"Chúng tôi trong Trung Quốc có một hiện tượng thú vị: ở nơi cần có tự do thì không có, và ở nơi mà thật ra không ai cần thì lại có quá nhiều", một thương gia 38 tuổi ở Bắc Kinh nói. "Ví dụ như cần có tự do báo chí và tự do ngôn luận. Chúng tôi cần có quyền tự do phê phán xã hội và chính phủ. Nhưng tự do này không có. Ngược lại, trong giao thông đường phố của chúng tôi thì chúng tôi có được mọi sự tự do của thế giới. Tất cả đều được dung thứ, mặc dù nhiều việc thật ra là không được phép. Cũng như bán dâm. Người ta bắt gặp nó ở mỗi góc

đường. Trong khi đó thì thật ra là nó bị cấm. Những gì mang lại tiền thì được dung thứ. Ý kiến chỉ mang lại sự bực mình. Tức là người ta không dung thứ cho nó."

Ông X., 48 tuổi, cán bộ, Thượng Hải: "Giá trị cao nhất của một con người là sự tự do. Ngày nay, nhiều người trong Trung Quốc đấu tranh cho tự do, tuy vậy, có rất ít người biết rằng tự do của tôi cũng phải là tự do của anh và tự do cá nhân vì vậy mà có ranh giới của nó."

Ông H., 51 tuổi, chủ nhà hàng, Thiên Tân: "Có những người nào đó nhằm lẫn giữa tự do với phi luật lệ. Ai cũng làm những gì mà mình thích. Một láng giềng trong khu nhà liền nhau của chúng tôi cho rằng ông phải lấy một chỗ đỗ xe cố định cho ô tô của ông. Ông ấy cứ đơn giản đặt một vài cây cột lên trên diện tích đỗ xe công cộng trước nhà của mình, gắn dây xích và viết lên trên một tấm bảng, rằng đây là chỗ đỗ xe của ông. Người láng giềng ngay bên cạnh ông, cũng sở hữu một chiếc ô tô, không hài lòng với việc đó, và vì chuyện này mà cãi nhau với ông kia, và vì họ không thể thống nhất với nhau được nên cuối cùng ông ấy kiện ra tòa. Ông thắng kiện. Nhưng người kia không quan tâm tới việc đó. Ông ấy cứ để nơi đỗ xe "của ông" như cũ. Người láng giềng lẽ ra lại phải kiện để cảnh sát tới và cưỡng bức dẹp bỏ cột với dây xích. Rồi thì tòa phải gửi cảnh sát đến để hủy bỏ dây xích. Nhưng mà rồi thì người láng giềng đó có một kẻ thù, người có thể nhét thứ gì đó vào trong ổ khóa hay ống bô xe của ông. Vì thế mà phần lớn người ta chẳng hề kiện cáo gì trong những trường hợp như vậy."

Về cách đối xử khó khăn với những tiếng nói phê phán

Đảng Cộng sản không thích những phê bình từ bên ngoài. Ai chống lại họ là chống lại Trung Quốc và chống lại ý muốn của nhân dân. Vì theo sự tự hiểu của họ, Đảng – và chỉ họ – đại diện cho ý muốn của nhân dân. Phần lớn đều lâm vào tình trạng không tốt khi phê phán Đảng. Ngay cả khi những lời phê phán đó chỉ được đưa ra sau khi có một lời yêu cầu cầu rõ ràng, như trong thời của phong trào chính trị "Trăm hoa đua nở", khi nguyên tổng bí thư Đảng Mao Trạch Đông yêu cầu người dân đánh giá việc làm của Đảng Cộng sản.

Đảng Cộng sản cũng không thích phê phán trong nội bộ. Với bảy mươi triệu đảng viên của ngày nay, đó không phải là một khối đồng nhất, mà là bảy mươi triệu cá nhân mà trong số đó có rất ít người đủ can đảm để tuyên bố công khai ý kiến của họ – nếu như nó khác với đường lối chính thức. Nếu không thì việc khai trừ Đảng cũng có thể được tuyên bố công khai y như vậy, như vào đầu năm 1987, khi nhà báo Lưu Tấn Nhận, nhà văn Vương Nhã Vọng và khoa học gia Phương Lệ Chi bị khai trừ ra khỏi Đảng.

Bà J., 47 tuổi, nhân viên trong một đài truyền hình, Thượng Hải: "Khi có nhiều ý kiến khác nhau trong Đảng, thì phần nhiều là phe cánh tả thắng thế, nếu nhìn theo quan điểm chính trị. Ai nói quá nhiều về cải cách chính trị sẽ bị những người khác hỏi: Thật ra thì anh muốn gì? Ở phía sau câu hỏi đó đã có một câu hỏi khác vang lên: Anh chống lại chúng tôi, anh chống lại Đảng ư? Rồi người ta nhanh chóng nổi da gà. Và vì sự việc như thế nên người ta thích im lặng hơn."

"Nhìn về mặt chính trị thì chúng tôi đã trải qua thời tốt đẹp nhất trong những năm 1980", ông Q., 53 tuổi, luật sư ở Bắc Kinh nói. "Dưới sự lãnh đạo của Hồ Diệu Bang, những người vô tội được phục hồi, nhà báo và nhà văn được phép nói những lời phê phán Đảng của họ một

cách tương đối tự do. Từ những sự kiện của ngày 4 tháng 6 năm 1989, chỉ còn kinh tế là được phép phát triển tự do. Nhìn về mặt chính trị thì người ta đã siết chặt hơn. Lúc bắt đầu nắm lấy quyền lực, Đặng Tiểu Bình còn có thể phê phán cuộc Cách mạng Văn hóa. Sau này, chúng tôi ngày càng hiếm nghe được những tiếng nói như vậy."

Trong chế độ phong kiến người ta còn tiến bộ hơn

Ông S., 55 tuổi, Thanh Đảo: "Thời hoàng đế, các nhà cố vấn cho hoàng đế được khuyến khích hãy tranh luận về các vấn đề cần phải giải quyết ngay trước mặt của người cai trị, để người này có thể tạo cho mình một ý kiến riêng và cuối cùng là có thể đưa ra một quyết định. Ngoại trừ một vài trường hợp ngoại lệ ít ỏi, các hoàng đế đều không trừng phạt các cố vấn, ngay cả khi những người này phê phán. Ngày nay, chúng ta gọi thời hoàng đế là phong kiến. Ngược với các hoàng đế ngày xưa, các nhà cai trị hiện đại ngày nay của chúng tôi không muốn nghe những ý kiến trái ngược nhau. Còn ngược lại là đảng khác: họ nói cho chúng ta nghe những gì chúng ta cần phải suy nghĩ. Thế tức là trong thời phong kiến người ta còn tiến bộ hơn."

Truyền thông là cột sống của Đảng

Ai cũng biết tầm quan trọng của truyền thông đại chúng. Trong một hệ thống độc đảng thì chúng có thể dễ dàng được định hướng. Chính phủ đưa ra những yêu cầu mà giới truyền thông phải tuân theo. Đảng Cộng sản Trung Quốc cũng biết tầm quan trọng của giới truyền thông. Vì vậy mà họ viết trong Hiến Pháp rằng chúng phải phục vụ cho nhân dân và Chủ nghĩa Xã hội, và rằng nhà nước có trách nhiệm phát triển các hoạt động văn hóa của người dân. Điều đó có nghĩa là Đảng yêu cầu quyền lãnh đạo toàn bộ lĩnh vực truyền thông. Do sợ mất quyền lực mà họ không muốn từ bỏ quyền này.

Một nữ nhân viên nhà nước trẻ tuổi ở Hàng Châu tường thuật lại: "Trong các khóa đào tạo mở rộng của chúng tôi, thỉnh thoảng chúng tôi được nghe những bài diễn thuyết của các vị thỉnh giảng từng là nhà báo. Họ được các công ty và cơ quan nhà nước mời đến thuyết trình. Một người đến chỗ chúng tôi và nói rằng: tại các chương trình tin tức của đài truyền hình thì ngoại trừ giờ giấc ra chúng tôi đều phải đặt dấu hỏi lên tất cả mọi điều."

Những điều cơ bản về tin tức từ đài truyền hình trung ương của Trung Quốc

(Từ một diễn đàn Internet Trung Quốc)

Một hội nghị lúc nào cũng tuyệt vời,
 Kết quả lúc nào cũng thành công,
 Diễn văn của cấp cao bao giờ cũng quan trọng,
 Nghị quyết bao giờ cũng được chấp nhận,
 Tiếng vỗ tay lúc nào cũng hân hoan,

Sự đồng ý bao giờ cũng to lớn,
 Các lãnh tụ chính trị bao giờ cũng lo âu,
 Các vấn đề bao giờ cũng được giải quyết,
 Các kế hoạch bao giờ cũng được hoàn thành nhiều hơn,
 Các thành công bao giờ cũng vĩ đại,
 Các dự đoán bao giờ cũng được vượt qua,
 Một cuộc tiếp đón bao giờ cũng rất thân mật,
 Quan hệ giữa hai nước bao giờ cũng thân thiện,
 Các thương lượng bao giờ cũng làm cho hài lòng.

Ông C., 53 tuổi, doanh nhân, Thành Đô: "Người ta nên cho phép báo chí có nhiều tự do hơn. Trong ba mươi năm vừa rồi, với cuộc tăng trưởng kinh tế đã có nhiều thành công thật khó tin. Người dân thật ra là hài lòng. Mọi người đều sống tốt hơn là trước đây. Chính phủ lo sợ điều gì chứ? Lẽ ra họ có thể sử dụng truyền thông để chống tham nhũng. Chính các quan chức tham nhũng không sợ gì hơn là truyền thông. Lúc trước, tôi nghĩ rằng Internet có thể tiếp nhận nhiệm vụ này, nhưng cả ở đó cũng bị kiểm soát và bị ngăn chặn quá nhiều. Người ta phải thật là khéo léo mới tránh được các kiểm soát đó. Vì vậy mà Internet không có hiệu ứng mà tôi đã hy vọng ở nó vào lúc ban đầu."

Bà H., 35 tuổi, tổng biên tập và cùng xuất bản một tờ báo kinh tế, Thượng Hải: "Ở nước ngoài lúc nào người ta cũng nói rằng truyền thông của chúng tôi không có tự do mà do nhà nước định hướng. Điều đó không hoàn toàn đúng, vì cả truyền thông Trung Quốc cũng đang trên đường đi tới tự nhân hóa từ lâu. Hiện giờ, chúng tuân theo các quy luật của thị trường và giải phóng mình dần dần ra khỏi sự kiểm soát của nhà nước. Trong khuôn khổ của chính sách cải cách, người ta cũng làm việc cho một cuộc cải cách truyền thông, và đã có nhiều thử nghiệm khác nhau được thực hiện trong các thành phố khác nhau. Tất nhiên là người ta không được phép kỳ vọng quá nhiều vào một lần. Tất cả đều diễn ra một cách chậm chạp. Nhưng ít ra thì chúng tôi cũng tiến về phía trước. Thế nào đi nữa thì tôi cũng nhìn thấy hy vọng."

Thời hiện nay mang lại cho giới trẻ chúng tôi rất nhiều cơ hội. Tất cả các khả năng có thể đều mở ra đối với tôi. Tôi có thể phát triển mình như tôi muốn.

Tôi sở hữu bốn mươi chín phần trăm tờ báo của tôi và năm mươi một phần trăm thuộc về nhà nước. Lợi nhuận cũng được chia tương ứng như thế. Các quy định thật rõ ràng. Tôi có thể làm những gì mà tôi muốn, không ai nói xen vào cả. Tôi quyết định một mình về nội dung, tác giả và nhân viên. Trong khi đó thì tôi còn không phải là đảng viên Đảng Cộng sản nữa. Chúng tôi biết rằng chúng tôi phải hoạt động vì lợi ích của đất nước. Thuộc vào trong đó cũng là biểu lộ sự phê phán xã hội của chúng tôi. Phê phán này phải mang tính xây dựng và không được phép đặt câu hỏi về sự lãnh đạo của Đảng.

Tôi có thể tiếp xúc với các doanh nghiệp và truyền thông nước ngoài theo sự cân nhắc riêng, điều này thời trước là không thể nghĩ đến được. Đã không có được sự tự do này. Ngày nay có nó, và tôi tự do phát triển các dự án của tôi. Tất nhiên là tôi không được phép vi phạm các luật lệ của chúng tôi. Tôi cũng không làm điều đó. Tôi là người yêu nước. Khi tôi ra nước

ngoài, tôi tự hiểu mình là một sứ giả của đất nước tôi. Tôi muốn giới thiệu đất nước tôi cho tốt.

Báo của tôi không có tiền tài trợ. Nó phụ thuộc vào thu nhập quảng cáo. Tôi nhận được quảng cáo nhiều chừng nào thì tôi và đội ngũ của tôi thu nhập tốt hơn chừng đó. Độc giả của tôi cần phải yêu báo của tôi. Tôi đấu tranh cho điều đó và cố làm hết sức mình. Tôi cố gắng cùng với đội ngũ của tôi làm việc có hiệu quả và có lợi nhuận. Nhờ chúng tôi mà đã có những sản phẩm trong nước và ngoài nước nào đó đã trở nên nổi tiếng trên thị trường Trung Quốc. Tôi tận hưởng thành công này. Tôi rất thích thú với công việc làm của tôi nhưng tôi cũng đầu tư rất nhiều sức lực và thời gian vào trong tờ báo của tôi. Mặc dù vậy, tôi vẫn cởi mở với những thách thức mới. Tôi tin là tôi sẽ làm được nhiều việc. Tôi không biết tới sợ hãi. Tôi can đảm hơn phần lớn những người khác. Có thể là do tôi lớn lên ở bên bà của tôi ở miền quê, không có quy định và luật lệ. Bạn bè của tôi là những đứa bé trong làng và tôi đã chơi đùa với chúng cả ngày và đã nghịch phá nhiều thứ. Tôi chưa bao giờ có vấn đề trong trường học. Tôi học tương đối tốt, vì tôi hiểu nhanh và có trí nhớ tốt. Bà tôi chưa bao giờ phải lo về bài tập ở nhà của tôi. Khi tôi đến Thượng Hải để học đại học, tôi không chú ý tới đèn giao thông và chạy ngang qua tất cả các con đường, nhưng thông thường ở nông thôn. Các sinh viên khác tí nữa thì đã ngất xỉu khi họ nhìn tôi như thế, và đầu tiên là đã dạy cho tôi những quy tắc cần thiết nhất để bám đảm sống sót được trong một thành phố lớn như Thượng Hải.

Tôi quen thuộc với cuộc sống ở miền quê, vì cuối cùng thì tôi cũng đã lớn lên ở đó. Vì vậy mà tình trạng ở đó khiến cho tôi lo lắng. Người dân ở làng quê thường bị lừa gạt, khi vấn đề là về đất đai của họ và nhà cửa của họ. Họ không biết tới những quyền lợi của họ, và vì vậy mà họ cũng không tiếp cận được tới những khoản tiền thuộc về họ. Nhưng họ cũng không biết họ có thể chống cự lại một cách có hiệu quả như thế nào. Tôi muốn làm điều gì đó tốt theo hướng này. Tôi là một tín đồ Kitô giáo và nhiều người mà tôi làm việc với họ cũng vậy. Chúng tôi đã thành lập một hội từ thiện giúp đỡ những đứa bé bị ốm đau ở nông thôn. Chúng tôi cũng có kế hoạch cho các hoạt động tiếp theo nữa."

Về các tác giả tự do và biên tập viên dè dặt

Ông W., 45 tuổi, khoa học gia, Thượng Hải: "Ở chúng tôi, nhà văn có thể viết những gì họ muốn. Không có giới hạn cho họ. Không ai nói với họ là anh không được phép viết điều này hay điều kia. Kiểm duyệt chỉ bắt đầu ở các nhà xuất bản, trong đầu của các biên tập viên. Cây kéo nằm ở đó. Nếu như họ cho qua điều gì đó thì sau này có thể nó sẽ mang lại cho họ nhiều sự bực mình và còn có thể mất cả chức vụ lẫn sự nghiệp nữa. Trong lúc đó thì họ thường không biết tất cả những gì sẽ mang lại rắc rối. Vì không có nơi nào ghi lại những gì được phép và những gì thì không. Rắc rối chỉ có khi có ai đó tức giận vì một điều gì đó. Từ sự không chắc chắn này, các biên tập viên muốn an toàn và thường gạch bỏ cả những đoạn có vấn đề, ngay khi chúng chẳng hề có liên quan gì tới chính trị hiện tại. Mới đây, tường thuật của một người Phương Tây đi du lịch Trung Quốc, người đã tới thăm Trung Quốc trước đây trên một trăm năm, tức là còn vào thời hoàng đế, đã được dịch ra tiếng Trung và được đưa cho một nhà xuất bản để phát hành. Biên tập viên chịu trách nhiệm đã bỏ phần đối xử dã man với các tội phạm. Ông cho rằng một vài người đọc sẽ tức giận vì với mô tả đó, một hình ảnh quá xấu về người Trung Quốc đã được truyền tải đi."

Nhà văn và học giả người Trung Quốc thường cảm thấy mình mang một trách nhiệm về chính trị xã hội. Văn học Trung Quốc hiện đại trải qua thời kỳ vàng son của nó trong những năm 1920 và 1930. Thời đó, thành phố là trung tâm của giới tiên phong trong văn học Trung Quốc và đồng thời cũng là trung tâm báo chí và xuất bản lớn nhất của Trung Quốc. Tạo khả năng cho điều này là tình trạng lúc đó ở Thượng Hải. Một vài khu phố đứng dưới sự quản lý của người Pháp, người Anh và người Mỹ. Ở đó, những người trí thức phê phán an toàn trước sự truy nã của những người cầm quyền thuộc giới quân đội và chính phủ Tưởng Giới Thạch. Nhà văn và học giả có thể phê phán các tình trạng bất cập trong xã hội và chính trị mà không bị ngăn cản. Trong những năm sau này, không bao giờ có được một sự tập trung và đa dạng về sáng tạo văn học như thời đó ở Thượng Hải. Từ năm 1949, các nhà văn chịu một áp lực chính trị lớn. Với công việc làm của họ, họ cần phải phục vụ cho tư tưởng hệ chính thức. Ai không đáp ứng điều đó, hay còn phê phán cả chính trị hiện hành, sẽ gặp nhiều khó khăn. Trong thời của cuộc Cách mạng Văn hóa, tình hình chính trị đã khiến cho các hoạt động văn học trở thành hầu như không thể.

Bắt đầu từ khi Chủ nghĩa Mao chấm dứt, các điều kiện cho giới nhà văn đã được cải thiện. So với Internet và các truyền thông đại chúng phát thanh và truyền hình, văn học hiện giờ bị kiểm duyệt ít hơn, vì nó chỉ tới được với tương đối ít người.

Phê phán được dung thứ, cho tới chừng nào mà nó không lay động tới nền tảng của hệ thống xã hội và hoài nghi tính chính danh của Đảng. Một số đề tài nhất định từ quá khứ mới đây là những sự việc không được phép nói tới, ví dụ như sự kiện trên Quảng trường Thiên An Môn ở Bắc Kinh trong tháng 6 năm 1989. Ai không chú ý tới những điều đó thì không có cơ hội được xuất bản, và nếu như được phép thì cũng chỉ ở ngoài Trung Quốc. Nhiều tác giả xuất bản các tác phẩm của mình ở Đài Loan hay Hongkong. Rồi cũng có thể có chúng ở trong nước Cộng hòa Nhân dân dưới dạng những bản in lậu tại những quầy sách nhỏ hay những người bán sách lưu động. Những người bán sách như vậy xuất hiện đặc biệt vào buổi tối ở những ngã tư trong các khu phố dân cư. Có lần chúng tôi tới thăm một cựu đại sứ Trung Quốc trong căn hộ của ông ở Bắc Kinh. Trong câu chuyện, một hồi ký của một cựu lãnh tụ Đảng cao cấp nhưng rồi bị tước quyền lực được nhắc tới. Nó vừa mới được xuất bản ở Hongkong, nhưng không được phép phát hành trong nước Cộng hòa Nhân dân. Ông cựu đại sứ đã đọc nó. "Thế nào được cơ chứ?", chúng tôi ngạc nhiên hỏi. Ông mỉm cười tinh nghịch và chỉ ra cửa sổ. "Trước cổng vào khu nhà ở của chúng tôi có một cửa hàng bán sách nhỏ. Nếu anh chị hỏi mua quyển sách ở đó thì anh chị sẽ có một bản in lậu của nó, được sản xuất ở Trung Quốc. Người chủ tiệm sẽ hóa phép lôi ra cho anh chị từ ở dưới quầy tất cả những quyển sách lật đố mà hiện giờ người ta đang nói tới, và những gì mà ông không có sẵn thì ông sẽ có cho anh chị trong vài ngày tới."

Nhiều cố gắng đã được thực hiện để đề cập tới những vấn đề xuất hiện ở khắp mọi nơi như tham nhũng, kinh tế thân hữu và lạm quyền trong giới quan chức và chính phủ trong nhiều loạt phim truyền hình dài. Với thành công khác nhau. Gặp ít rắc rối nhất là những loạt phim đặt vấn đề vào trong một bối cảnh lịch sử khác. Được đặc biệt ưa thích là những loạt phim về các quan chức hiêm độc và cương trực thời nhà Thanh (1644 – 1911) mà trong đó có những thứ được khéo léo nói bóng gió tới nhiều tình cảnh ngày nay. Liệu tất cả các khán giả cũng có hiểu được điều đó hay không thì là việc khác.

Nổi bật trong truyền hình Trung Quốc là rất nhiều chương trình ca nhạc và show. Được hỏi lý do, người ta nói đùa với chúng tôi: "Vì không có gì thú vị trong những thứ mà giới truyền thông đại chúng được phép nói tới cả."

Tôi rất tức giận

Ông P., 50 tuổi, biên tập viên, Thượng Hải: "Chúng tôi sống trong một đất nước không có những sự tự do mà con người cần cho cuộc sống, tức là tự do suy nghĩ, tự do ngôn luận và tự do báo chí, tự do trong giảng dạy và nghiên cứu. Tất nhiên là chúng tôi vui mừng có được một tự do lớn hơn là vào thời cuộc Cách mạng Văn hóa. Nhưng Cách mạng Văn hóa không nên là thước đo khi nói về tự do của chúng tôi."

Lãnh tụ chính trị của chúng tôi, các quan chức và cán bộ đóng kịch rất tài. Cả người dân cũng đóng kịch nữa. Ở cấp trên như thế nào thì những người ở phía dưới cũng như vậy. Tất cả chúng tôi đều bận rộn với Thái Cực Quyền.

Cha vợ tôi đã làm việc trong chính quyền thành phố. Khi tôi hỏi ông sau khi ông về hưu, liệu ông có thể tóm gọn trải nghiệm nghề nghiệp của ông hay không, ông trả lời: "Nếu con mới vào làm trong một cơ quan thì hãy tìm trong sổ các cán bộ một người đang thăng tiến nhanh chóng, và bám sát gót của ông ta. Rồi ông ta sẽ kéo con lên cao cùng."

Một trong số những người quen của tôi là quan chức được gửi tới một tỉnh ở xa. Khi ông trở về sau một vài năm, ông kể cho tôi nghe về cái vũng lầy tham nhũng đen ở đó. Vì ông không làm cùng nên các đồng nghiệp gây khó khăn cho ông. Ông nói, ông không thể cưỡng lại được lâu hơn nữa, nếu như vẫn cứ ở đó. Áp lực từ phía những đồng nghiệp tham nhũng đơn giản là không thể chịu đựng được nữa.

Đất nước tươi đẹp của chúng tôi bị tàn phá. Ai là con của các lãnh đạo chính trị ngày nay của chúng tôi? Họ là những người tư sản, xen vào kinh tế và làm giàu không hề biết ngưng.

Nhà văn nổi tiếng Lỗ Tấn đã mô tả người Trung Quốc chúng tôi rất tốt trong các tác phẩm của ông ấy. Phần lớn người trẻ tuổi ngày nay không hiểu ông muốn nói gì qua đó. Ông nhìn chúng tôi như những người nô lệ. Ông nói, mỗi một dân tộc phải tự chịu trách nhiệm cho chính phủ của dân tộc đó. Trong *Nhật ký người điên của ông*, ông mô tả một gian phòng bằng sắt mà trong đó con người đang ở trong một giấc ngủ sâu và không nhận ra rằng họ đang chết. Mãi khi người ta đánh thức họ dậy, họ mới nhận ra cái chết đang tới gần. Tuy vậy, rồi họ cũng có được cơ hội đập tan cái gian phòng bằng sắt đó ra. Tôi ngưỡng mộ Lỗ Tấn. Lời của ông mang lại cho tôi sức lực để chịu đựng được tất cả những gì mà chúng tôi đang trải qua ngày nay. Lỗ Tấn muốn nói đến sự cứu vớt tổ quốc của chúng tôi. Chỉ khi người ta làm cho con người thay đổi lối suy nghĩ, người ta mới có thể giải phóng họ ra khỏi những sự đau khổ của họ. Không có cách điều trị và loại thuốc chữa bệnh nào giúp được cả, mà chỉ là sức mạnh của từ ngữ. Chỉ có từ ngữ là có thể làm thay đổi cách suy nghĩ. Chỉ như thế mới có hy vọng.

Nhưng ngày nay thì người ta kiểm tra tất cả các sách được tung ra trên thị trường. Vì thế mà trên thị trường chỉ là những quyển sách mà Đảng có thể sống chung với nó. Nhân dịp kỷ niệm sáu mươi năm ngày thành lập nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa người ta đã viết

nhiều sách về lịch sử của đất nước chúng tôi. Nhưng vì không có nhiều người kiểm duyệt nên người ta không thể chống đỡ nổi với làn sóng bản thảo đó, do vậy mà nhiều sách đã không thể được xuất bản. Phát hành nó sau đó không còn có ý nghĩa nữa, vì vậy mà các bản thảo đã biến mất vào trong ngăn kéo. Các tác giả đã hoài công làm việc.

Nhiệm vụ của một nhà văn là gì? Một nhà văn cần phải là tấm gương phản chiếu của xã hội. Ông ấy mang trách nhiệm cho xã hội và cộng đồng. Nhưng rất đáng tiếc là các nhà văn của chúng tôi trong Trung Quốc đã không làm tròn nhiệm vụ của họ. Họ tránh phê phán xã hội. Họ viết vì tiền. Họ có một cây kéo ở trong đầu, và đẳng cấp của họ không cao cho lắm. Có những tác giả nào đó không được phép xuất bản trong Trung Quốc. Mặc dù vậy họ vẫn được phép sống trong nước. Những người khác được phép xuất bản trong Trung Quốc nhưng không được phép sống trong nước. Đáng như thế là đảng gì, một đảng mà dám cấm những người gây phiền phức, không được họ ưa thích, trở về quê hương của họ. Đất nước này không phải của Đảng, ngay cả khi chính họ tin là như thế.

Thỉnh thoảng tôi tự hỏi điều gì đã xảy ra với chúng tôi, giới trí thức Trung Quốc? Tại sao chúng tôi không phê phán những tình trạng tồi tệ đó? Phần lớn đều yếu ớt, mềm yếu và bị cuộc sống tốt đẹp cám dỗ. Họ xun xoe với chính phủ của chúng tôi, Trung Quốc giàu và mạnh, mặc dù điều đó hoàn toàn không đúng sự thật. Anh chị hãy nhìn đất nước này đi! Nông dân của chúng tôi ra sao? Mức sống của họ có thể so sánh được với người nông dân Đức hay không? Có nhiều người nghèo trong Trung Quốc, nông dân thất nghiệp và những người tốt nghiệp đại học thất nghiệp. Thông thường thì giới trí thức Trung Quốc luôn luôn có thiện cảm với người nghèo, người yếu hơn và người bị đàn áp. Ngày nay, họ im lặng. Họ không viết về việc đó. Tuy vậy, thật sự ra thì cũng vô nghĩa khi viết về việc đó, vì thế nào đi nữa thì cũng không được xuất bản.

Khi tôi nghĩ về những việc đó, tôi rất tức giận. Tôi thật không thể chịu đựng những người ngu ngốc đó được nữa. Tôi cũng khinh bỉ tất cả những đồng nghiệp nào thăng tiến chỉ nhờ vào nịnh bợ và thiếu chất lượng. Là người lãnh đạo, họ tuyệt đối thiếu đẳng cấp và tuy vậy vẫn có quyền lực để đưa ra những quyết định có ảnh hưởng lớn tới nhà xuất bản của chúng tôi.

Tôi thường viết để giải tỏa nỗi bức tức trong lòng. Không có cách nào khác để mà chịu đựng được tất cả những điều đó. Nhưng việc đó sẽ mang lại được gì cho đất nước của tôi? Không mang lại điều gì cả, vì không ai ở đây sẽ có thể đọc được nó. Vì vậy mà tôi gửi nó đi qua thư điện tử tới bạn bè và người quen tin tưởng của tôi. Họ biết tôi nghĩ như thế nào và chính họ cũng suy nghĩ tương tự như vậy."

Một Giải Nobel Hòa bình không được hoan nghênh

Trong Trung Quốc chỉ có ít người biết tới ông, ngoài Trung Quốc thì ai cũng nói về ông: Lưu Hiểu Ba. Ai là người đàn ông đó, người Trung Quốc đầu tiên nhận giải Nobel Hòa bình?

Lưu, sinh năm 1955 ở tỉnh Cát Lâm trong miền Đông Bắc của Trung Quốc, học đại học về văn học, bảo vệ tiến sĩ năm 1988 ở Đại học Sư phạm Bắc Kinh và rồi nhận lời mời sang trường Đại học Oslo và các trường đại học khác ở Hoa Kỳ. Năm 1989, ông tham gia cuộc

phản đối của sinh viên trên Quảng trường Thiên An Môn, việc mà ông đã phải vào tù gần hai năm vì nó. Cuối những năm 1990, ông phải vào trại cải tạo ba năm. Sau đó, ông sống và làm việc như là một nhà văn tự do ở Bắc Kinh. Từ 2003, ông là chủ tịch của chi hội PEN Trung Quốc. Nhưng trước hết là ông thuộc trong số các tác giả của "Hiến chương 08", một tuyên ngôn được công bố trong Internet vào tháng 12 năm 2008. Hiến chương yêu cầu, ngoài những điều khác, cải cách chính trị và dân chủ hóa với bầu cử tự do, cấu trúc liên bang và một nền tư pháp độc lập. Tháng 12 năm 2009, Lưu như là một trong số các tác giả chính của tuyên ngôn này đã bị tuyên án mười một năm tù vì chống phá nhà nước. Ủy ban ở Oslo, với việc trao giải Nobel Hòa bình, đã đánh giá cao cuộc đấu tranh vì nhân quyền trong Trung Quốc của ông.

"Bạn nghĩ gì về việc trao giải Nobel Hòa bình cho Lưu Hiểu Ba", chúng tôi hỏi một cô bạn, 48 tuổi. Cô là nhà xây dựng chiến lược tiếp thị trong một nhà máy công nghiệp lớn. Cô bạn của chúng tôi lần đầu tiên nghe tên Lưu Hiểu Ba qua các tin tức về lần quyết định của ủy ban giải Nobel. Cô không biết ông là ai, ông đã viết những gì và ông sống ở đâu. Cô cũng chưa từng bao giờ nghe gì về "Hiến chương 08". Chỉ là một cách tránh né? Hẳn là không. Trong Trung Quốc, chỉ một giới trí thức nhỏ là biết tới Lưu Hiểu Ba. Ai muốn biết nhiều hơn nữa về ông, người đó không tìm được gì nhiều trong các truyền thông Trung Quốc. Tên của ông cũng như "Hiến chương 08" đứng ở hàng đầu trong danh sách xóa bỏ của các nhà kiểm soát.

Một người đàn ông, người bị họ giam giữ trong tù mười một năm vì chống phá nhà nước và bị gọi là tội phạm hình sự, nhận giải Nobel Hòa bình? Đối với giới lãnh đạo Trung Quốc, quyết định của Oslo là một lần mất thể diện to lớn.

Thừa nhận lỗi lầm không thuộc vào trong các thể mạnh của người Trung Quốc, người Nhật và những người châu Á khác. Họ thích che giấu, im lặng hơn, hay nói quanh cho tới chừng nào mà không còn ai quan tâm tới việc đó nữa. Người Nhật không nói về những sai phạm của họ trong Đế chế, người Quốc gia và Cộng sản Trung Quốc không nói về những sai phạm từ thời chính phủ của họ. Cho tới ngày hôm nay, các chính trị gia Trung Quốc vẫn còn không dám công khai phê phán những lỗi lầm của Mao Trạch Đông, mặc dù con số lớn của những lần phục hồi cho những người đã từng bị gọi là phản cách mạng và kẻ thù giai cấp thì cũng giống như một lời thừa nhận chính sách sai lầm. Hàng chục năm trời, kinh tế thị trường bị lên án là tư bản chủ nghĩa. Với chính sách cải cách của Đặng Tiểu Bình, nó đã thay thế cho nền kinh tế kế hoạch. Nếu như Đặng không cho phép cuộc chuyển đổi đó và gọi nó là kinh tế thị trường xã hội chủ nghĩa thì các lãnh tụ ngày nay đã không tuyên bố tin tưởng đi theo nó. Thường thì người ta công khai bám chặt vào các phương án của những người có uy quyền cũ, ngay cả khi thực tế đã đi theo một đường lối khác từ lâu rồi.

Mặc cho phần đóng góp to lớn của mình vào trong sự phát triển của nền kinh tế Trung Quốc, Đặng Tiểu Bình chưa từng bao giờ biểu lộ tính thích thử nghiệm trong cải cách chính trị. Ông khăng khăng giữ lấy "Bốn nguyên tắc" của ông và yêu cầu Đảng Cộng sản phải có quyền lãnh đạo. Ông tước quyền lực của Hồ Diệu Bang và Triệu Tử Dương, là những người theo ông và là những người thân cận, vì họ đại diện cho một đường lối chính trị ôn hòa. Cho tới ngày nay, Đảng Cộng sản vẫn không xa rời yêu cầu lãnh đạo tuyệt đối của họ. Toàn bộ các chính sách, tất cả các luật lệ và nguyên tắc đều được những người lãnh đạo Đảng quyết định. Khi Đảng quyết định không tiến hành cải cách chính trị thì chúng cũng không được nói tới.

Đã có nhiều vấn đề tồn đọng lại trong vòng ba mươi năm vừa qua. Mặc dù vậy, các nhà lãnh đạo Đảng yêu cầu hãy nhìn tới phía trước và để cho các thế hệ kế tiếp giải quyết những vấn đề nào đó. Đặng Tiểu Bình đặt ra yêu cầu đó; các lãnh đạo ngày nay nhắc lại nó. Với phương cách này, các mâu thuẫn và xung đột trong xã hội chỉ tiếp tục trầm trọng thêm. Nhốt Lư Hiểu Ba vào tù là một sự tiếp tục của những gì đã có thể quan sát thấy từ cuối những năm 1970 tại các yêu cầu dân chủ hóa và đã tìm thấy đỉnh cao của nó năm 1989. Tưởng nhớ về những sự kiện của ngày 4 tháng Sáu năm 1989 lơ lửng ở trên Trung Quốc như một bóng ma. Các lãnh đạo Đảng ngày nay muốn con người hãy quên các sự kiện đó. Nhưng tất cả đều biết rằng đó là điều không thể. Phong trào Bốn Tháng Năm của 1919 cách đây đã gần một trăm năm rồi, và tuy vậy nó vẫn còn ở trong đầu của người dân cho tới ngày hôm nay. Giới lãnh đạo Đảng phải rút ra kết luận từ trải nghiệm của mình, nếu như họ muốn đóng chương này lại và mở ra một trang mới trong lịch sử Trung Quốc.

Lần trao giải Nobel Hòa bình cho Lư Hiểu Ba đã tạo ra một cuộc thảo luận trong giới trí thức Trung Quốc. "Có việc gì với Đảng của chúng ta thế?", có những người nào đó tự hỏi. Tại sao lúc nào Đảng cũng phạm phải cùng một sai lầm, bằng cách biểu lộ sự tức giận, trong khi họ có thể giành được rất nhiều sự thiện cảm bằng sự rộng lượng. Những người khác hoàn toàn không hiểu được sự kích động đó. Mười một năm nhìn theo cách nào đó thì đã là một sự tiến bộ rồi, họ nói. Dưới thời Mao thì người đàn ông đó đã chết lâu rồi.

Bà Z., 42 tuổi, nhà kinh tế học nhà máy, Hợp Phì: "Chính trị gia và truyền thông châu Âu lại thích thú vì có thể đâm đạp lên Trung Quốc như thế. Giải Nobel Hòa bình được trao tặng cho những cống hiến đặc biệt trong hoạt động vì hòa bình. Lư Hiểu Ba có liên quan gì tới hòa bình? Quyết định tôn vinh ông với giải Nobel Hòa bình chỉ cho thấy rằng ai chống lại Chủ nghĩa Cộng sản thì ở Phương Tây được xem như là một nhà hoạt động cho hòa bình. Nếu một trường hợp như trường hợp của Lư Hiểu Ba xảy ra trong một đất nước nhỏ bé không quan trọng thì chẳng có ai quan tâm tới ông cả. Nhưng vì đây là Trung Quốc, đất nước cộng sản rộng lớn duy nhất, nên người ta dùng cơ hội này để thóa mạ và bôi đen chính phủ của nó."

Ông G., 80 tuổi, hưu trí, Bắc Kinh: "Người Trung Quốc chúng tôi luôn nhấn mạnh rằng những người khách không được phép can thiệp vào công việc nội bộ của chúng tôi. Nhưng cộng đồng thế giới ngày càng nhích lại gần nhau hơn, và quy mô của toàn cầu hóa ngày càng lớn hơn, nên yêu cầu không can thiệp không còn phù hợp với thời của chúng ta nữa. Như là thành viên có trách nhiệm của cộng đồng thế giới, cả chúng tôi cũng phải quan tâm tới những nước khác và tùy theo tình hình mà can thiệp vào công việc nội bộ của họ. Chúng tôi có thích hay không cũng vậy: Lư Hiểu Ba có liên quan tới tất cả mọi người."

Ông L., 63 tuổi, biên tập viên, Thượng Hải: "Khi Hiến chương 08 xuất hiện, nó được bạn bè của tôi thảo luận rất sôi động. Tôi tự phát muốn ký tên, nhưng một trong những người bạn của tôi, người quen biết tốt với giới an ninh, đã cảnh báo tôi. Đừng ký vào, anh nói, chỉ gây phiền toái thôi. Ngày nay, tôi mừng là tôi đã không ký tên."

Bà M., 49 tuổi, bác sĩ, Quảng Châu: "Đảng Cộng sản Trung Quốc rất biết cách tạo ảnh hưởng. Với những luận điểm của mình, Lư Hiểu Ba không thể thật sự làm cho ai hân hoan cả. Sẽ không có ai nói về ông nếu như chính phủ không mang ông ra xử và nhốt ông vào tù. Trường hợp Lư Hiểu Ba cho chúng tôi giới trí thức thấy rằng trước sau gì thì ngậm miệng lại

cũng tốt hơn. Tuyên bố ý kiến công khai là nguy hiểm. Ngay cả trong số những đảng viên rất muốn làm điều gì đó cho đất nước của chúng tôi thì dần dần rồi cũng nhận ra rằng tốt hơn là cứ để cho Đảng hư dần. Nếu có ai đó không tin tưởng anh tới mức như thế thì người đó vô phương cứu chữa rồi."

Ông L., 48 tuổi, thầy đồ, Thiên Tân: "Tất cả những người Trung Quốc có suy nghĩ đều biết rằng một hệ thống dân chủ là tốt cho đất nước của chúng tôi, nhưng tất cả cũng đều biết rằng Trung Quốc không thể dân chủ một sớm một chiều. Không thể nhập khẩu một nền dân chủ được, nó chỉ có thể được dành lấy trong một quá trình dài lâu và cực nhọc. Chúng tôi có thể học tập kinh nghiệm của Phương Tây, nhưng chúng tôi không thể tiếp nhận một hệ thống đã xây sẵn. Khi mọi người đều biết điều đó thì rồi chính phủ của chúng tôi có vấn đề với việc gì? Vì trong đất nước này không có một nơi nào để mà có thể thảo luận về việc đó nên các tác giả chẳng còn có cách nào khác hơn là đưa Hiến chương 08 lên Internet để thảo luận. Lưu Hiểu Ba và các tác giả khác chẳng làm gì khác ngoài việc đưa ra những đề nghị cho chính phủ. Đó là một việc tốt. Người ta cần nên bình tĩnh mà nhìn nó một cách tích cực. Tại sao lại có sự tức giận đó từ phía chính phủ của chúng tôi?"

Bà C., 40 tuổi, giảng sư, Bắc Kinh: "Một người cai trị tốt làm việc vì lợi ích của nhân dân, bởi vì nhân dân là nhà nước. Những người lãnh đạo ngày nay hoạt động không vì lợi ích của nhân dân mà vì lợi ích cho Đảng của họ. Họ muốn bảo vệ sự thống trị của Đảng họ và qua đó là quyền lợi riêng của họ. Ở Trung Quốc, không phải luật lệ thống trị mà là lời nói của những người lãnh đạo Đảng."

Giới công chúng phê phán trong Internet của Trung Quốc

Đối với chính phủ, đó không phải là vì quyền được tự do ngôn luận hay là vì tự do thông tin và tự do báo chí, khi họ mở cửa để cho truy cập vào World Wide Web, mà là vì sự kết nối với nền kinh tế thế giới. Các phương tiện thông tin số thuộc vào trong các tiên đề mà không có chúng thì nền kinh tế Trung Quốc không bao giờ đã có thể bay cao được như trong những năm vừa qua. Thời đó, không một người nào trong chính quyền nghĩ rằng qua đó mà một giới công chúng phê phán mới đã thành hình: giới công chúng trong Internet. Trao đổi thông tin trực tiếp trở thành việc có thể cho hàng triệu người. Ngày nay, cứ ba người Trung Quốc là có một người có khả năng truy cập vào Internet, khoảng 420 triệu người.

Các khả năng mà Internet mang lại đã được sử dụng ở mức độ rộng lớn trong tất cả các lứa tuổi và tầng lớp xã hội. Đối với những người ra đời trong những năm 1980 và nhất là những người trong những năm 1990, sử dụng những phương tiện truyền thông đại chúng được hỗ trợ bởi Internet là một việc tự nhiên. Cả những người thuộc lứa tuổi trung niên cũng lên mạng, và khi chúng tôi đến thăm một nhà dưỡng lão ở Bắc Kinh, chúng tôi nhìn thấy các cụ cao tuổi đang ngồi hàng giờ liền trước chiếc máy tính xách tay của họ.

Đối với người Trung Quốc, Internet đã trở thành phương tiện truyền thông quan trọng nhất. Báo chí và truyền hình rơi lại phía sau, vì so với tin tức của truyền thông đại chúng phụ thuộc vào chính phủ, sự tin tưởng vào độ trung thực của tin tức trên mạng lớn hơn rất nhiều. Về mặt tiêu khiển, hiện giờ Internet đã có nhiều khả năng cho các lứa tuổi khác nhau hơn là truyền hình và sản phẩm in ấn. Giới trẻ thích thú với những trò chơi trực tuyến, nhạc và phim từ trong Internet, người tiêu dùng dựa trên các diễn đàn cung cấp thông tin về chất lượng và sử dụng sản phẩm, nhiều người già tìm thấy các tường thuật mang tính phê bình từ những năm đầu tiên của nước Cộng hòa Nhân dân, trong khi còn khó khăn không thể tưởng được, nếu như muốn tìm hiểu về động cơ của các cá nhân lãnh đạo chính trị, Đảng và quân đội. Có những điều gì đây là thật, những cái khác chỉ là phỏng đoán.

Gây ấn tượng cho tất cả là vận tốc lan truyền đi của các tin tức trong Internet. Trong khi người ta vẫn còn bàn thảo trong các trụ sở trung tâm của báo chí, phát thanh và truyền hình, rằng liệu có tường thuật về thảm họa, xì căng đan và tai nạn hay không, và như thế nào, thì cộng đồng trên mạng đã biết tin tức từ lâu. Ngày nay, cuộc đấu tranh chống chuyên quyền của cán bộ, tham nhũng và các bất công khác trong xã hội đang diễn ra trong Internet.

Người ta không những đánh giá cao khả năng của Internet, truyền thông tin nhanh chóng, mà trước hết là việc có thể phê phán nặc danh. Thu hút đối với người dùng và đáng sợ cho chính phủ là việc chỉ cần một cái bấm chuột thôi, là đã có thể đến được với hàng trăm nghìn người. Các đề tài về chính trị, kinh tế và xã hội được thảo luận, các vấn đề bảo vệ môi trường và thất nghiệp được tranh luận. Tường thuật của nhân chứng về tai nạn và thảm họa được truyền đi, cũng như thông tin về tham nhũng và kinh tế thân hữu. Những người bất đồng chính kiến với chính phủ lên tiếng, có thể thảo luận về nhân quyền và dân chủ. Các xì căng đan, như về sửa nhiễm độc, không còn có thể được che dấu một cách đơn giản nữa. Thông tin gây bất an trên con đường này có thể gây ra bạo loạn. Internet tạo từ những đối thủ yếu ớt của quyền lực nhà nước và từ những tiếng nói riêng lẻ thành một thế lực đáng gờm, bởi vì người ta có thể liên kết lại với nhau trên mạng. Ví dụ như một tiếng hét căm phẫn đã vang lên trong

cộng đồng trên mạng, khi người ta ra lệnh bắt giam một nữ nhà báo vì cô đã tường thuật về những việc bất thường và mua bán tay trong tại một nhà máy công nghiệp trong tỉnh Chiết Giang. Nhà máy đó nói về một sự bồi nhọ và yêu cầu khởi tố. Cuối cùng, áp lực của giới công khai nổi giận trong Internet, đang theo dõi vụ việc qua blog của nữ nhà báo, lớn tới mức cơ quan nhà nước phải hủy bỏ lệnh bắt giam.

Giới công khai trong Internet hiện đã đạt đến một quyền lực mà cũng có thể bắt buộc chính phủ phải nhượng bộ. Cơ quan nhà nước làm mọi việc để kiểm soát các mạng lưới. Nhưng người ta chỉ có thể gây thêm khó khăn cho việc truy cập chứ không thể ngăn chặn nó. Người dùng có những mạng lưới riêng, họ chuyển tiếp tin tức và lời bình của họ qua danh sách thư điện tử. Cơ quan nhà nước sử dụng một hệ thống tinh vi, có nhiệm vụ ngăn chặn làn sóng của những ý kiến khác đi và những thông tin – theo ý họ là – nguy hiểm. Các biện pháp của họ bắt đầu từ những bộ lọc tự động qua việc xây tường lửa cho đến hàng đoàn những người kiểm tra, xóa những lời bình luận đối nghịch với chính phủ trong các diễn đàn và viết những lời bình thân thiện với chính phủ.

Các trang mạng với những đề tài nhạy cảm ví dụ như về các sự kiện quanh ngày 4 tháng 6 năm 1989 hay về đạo Pháp Luân Công đang bị cấm đều bị chặn hay bị đóng cửa. Ngược lại, việc phong tỏa các trang tin quốc tế đã bị bãi bỏ. Qua đó, các trang mạng với tin tức bằng tiếng nước ngoài có thể được truy cập, ngay cả khi chúng nói về các đề tài nhạy cảm.

Nơi cơ quan nhà nước đến đầu tiên để thực hiện các biện pháp kiểm soát là các nhà hoạt động cung cấp trang mạng. Họ nhận các chỉ thị tỉ mỉ về việc họ phải làm gì với nội dung, liệu họ có tiếp nhận các thông báo chính thức, các đề tài từ trang nhất hay ví dụ như khóa các chức năng bình luận tại những sự kiện nhất định hay không. Và họ phải tự kiểm duyệt.

Ông G., 27 tuổi, chuyên viên quảng cáo, Vũ Hán: "Trang mạng của một nhật báo Anh đăng tải một bài viết phê phán về một tai nạn hầm mỏ ở Trung Quốc. Một người Trung Quốc trẻ tuổi đọc được bài đó, dịch ra tiếng Trung và đưa lên mạng. Chỉ vài phút sau, bài viết bị xóa mất. Người thanh niên này phản đối và khiến cho người ta lưu ý đến việc bị xóa đi. Anh đã mất một ngày rưỡi cho bản dịch. Xóa bài viết mà chẳng nói gì thì thật là bất công. Sau đó, một trong những người kiểm duyệt lên tiếng: nếu tôi không xóa bài viết của anh thì ngày mai chính phủ sẽ xóa trang mạng của chúng tôi."

Một blogger quen biết với chúng tôi đưa lên mạng một bài viết phê bình về chính phủ. Các nhà kiểm duyệt của trang mạng đó phản ứng với thông báo rằng rất đáng tiếc là phải xóa bài viết đó đi. Blogger này đoán được lý do: trong tựa đề cũng như trong bài viết, ông đã nêu tên Mao Trạch Đông ra trong một mối liên quan có mang tính phê phán. Sau đó, ông chỉnh sửa lại tựa đề và bài viết bằng cách xóa tên Mao đi. Nội dung phê phán thì vẫn còn. Thế là bài viết không bị xóa.

Những người dùng khôn khéo truyền bá qua thư điện tử hay truyền miệng các khả năng và cách thức để người ta vẫn có thể truy cập vào được các trang mạng bị chặn và tránh được kiểm duyệt. Ai có đủ tiền thì có thể nối kết máy tính của mình trực tiếp với Internet qua đường truyền được mã hóa nhờ công nghệ mới nhất.

Hiện giờ Trung Quốc có cộng đồng blog lớn nhất thế giới. Ngày nay, blog là hình thức được ưa chuộng để phát biểu ý kiến công khai. Chủ nhà báo, luật sư, nhà văn và khoa học gia có blog riêng của họ. Người ta cho rằng hơn nửa người dùng Internet trong thành thị đọc hay viết blog. Con số truy cập gây ấn tượng. Tuy blog cũng bị chặn khi bàn về các đề tài nhạy cảm, nhưng kiểm duyệt thường tụt lại phía sau so với sự phát triển. Việc cố gắng kiểm soát chỉ càng kích thích người dùng tìm đường để đánh lừa những người kiểm duyệt, bằng cách họ phát tán các bài viết trên blog nhanh hơn là kiểm duyệt có thể lấy chúng ra khỏi mạng. Những khái niệm nhạy cảm cũng được viết theo lối phiên âm chứ không theo tiếng Trung, để có thể lọt lưới kiểm soát.

"Dân chủ ư? Chúng tôi đã có Internet rồi"

Bà C., 32 tuổi, đại diện văn học, Bắc Kinh: "Hệ thống độc đảng và thiếu dân chủ không phải là vấn đề đối với chúng tôi. Chúng tôi đã có Internet rồi."

Tôi đã sống nhiều năm ở châu Âu và ở Hoa Kỳ, và nhận thấy rằng người Trung Hoa trẻ tuổi dùng Internet như là phương tiện trao đổi thông tin tích cực hơn nhiều so với giới trẻ ở Phương Tây.

Có hai thái cực trong xã hội của chúng tôi: ở một mặt là chính phủ, mặt kia là Internet. Trong những năm vừa qua, Internet đã trở nên mạnh mẽ vô cùng, tốt cũng như xấu. Nhiều người dùng tin rằng họ không phải chịu trách nhiệm cho những gì mà họ phát biểu ở đó. Họ kích động con người, nói không có logic, và mặc dù vậy người ta vẫn tin họ. Người ta không tin vào chính phủ, chính phủ nói gì cũng vậy, ngay cả khi đó là sự thật. Người ta đã mất lòng tin rồi.

Ngày nay, người ta có thể phê phán các lãnh tụ chính trị ở trên mạng. Lời phê phán càng thô bỉ và càng khó tin thì càng tốt. Đảng không sợ những lời phê phán quá lộ liễu như vậy, vì người đọc hoài nghi chúng. Chính phủ sợ nhất là các trang mạng của giới trí thức, vì những trang này thường lập luận có cơ sở khách quan. Người ta rất thích đóng cửa những trang như thế.

Nhiều người có nhiệm vụ tìm những bài viết phê phán chính phủ và xóa chúng đi. Họ nhận được năm mươi cent cho công việc xóa một bài viết. Vì thế mà chúng tôi gọi họ là Đảng 50 cent. Họ không chỉ xóa các bài viết. Họ cũng gây bất an bằng cách dựng lên những lời khẳng định quá lớn, để rồi người ta không còn biết cái gì là thật, cái gì không thật nữa. Qua đó, họ cố tình làm cho Internet mất đi giá trị của nó. Họ cũng tấn công người khác với giọng điệu tro tráo và đưa ra những khẳng định không thật về những người nổi tiếng. Cách diễn đạt của họ khiến cho người ta nhớ đến cách ăn nói của thời Cách mạng Văn hóa. Cả điều đó cũng đẩy những người nào đó rời xa Internet."

Internet như là người mở đường cho dân chủ hóa

Ông C., 52 tuổi, nghệ nhân thủ công, Thượng Hải: "Nhiều người trẻ tuổi tin rằng Internet có thể thay thế được nền dân chủ. Thật là thơ ngây! Trong Internet, ai cũng có thể phê phán và chửi rủa, và phần lớn đều là nặc danh. Vì thế mà không ai nghĩ rằng mình phải chịu trách nhiệm cho những gì đã nói ra. Đó không phải là dân chủ, đó là hỗn loạn và có hại cho một

nền dân chủ trong tương lai. Vì khi người ta lẫn lộn giữa Internet và dân chủ thì rồi sau này họ cũng sẽ không tin vào một hình thức chính phủ dân chủ, vì họ biết rằng dối trá và lừa đảo trong Internet là có thể, và thêm vào đó lại còn phổ biến nữa.

Mặt khác, các cán bộ lãnh đạo của chúng tôi trước sau gì thì cũng không ưa chuộng dân chủ. Họ chỉ muốn giữ vững quyền lực của họ thôi. Đứng trong trung tâm của quyền lực là một đặc quyền mà họ sẽ không bao giờ tự nguyện từ bỏ nó. Mặc kệ cho trong Internet có chửi bới và phàn nàn như thế nào đi nữa. Những người đó vẫn ở trên cao, họ mặc kệ phê phán và cầu nhàu.

Đi tới dân chủ là một con đường dài và cực nhọc. Các dân tộc khác đã cần nhiều thế kỷ mới có nó được. Tôi cho rằng áp dụng nó ở chúng tôi trong thời gian sắp tới đây là điều không thể."

Từ người vô danh trở thành số hai của thế giới

Năm 2010, tạp chí Time đã đưa anh vào danh sách của 100 người có ảnh hưởng nhiều nhất trên thế giới: Hàn Hàn từ Thượng Hải. Một sự phóng đại? Hoàn toàn không phải thế. Anh đứng hạng nhì qua bỏ phiếu trong Internet.

Hàn Hàn với hơn 400 triệu lượt truy cập vào trang mạng của mình là một trong những blogger thành công nhất Trung Quốc. Đặc biệt giới tinh hoa trẻ tuổi ở thành thị đều biết đến con người chống đối này. Đối với những người nào đó, anh là một thần tượng, vì anh nói ra những gì mà nhiều người chỉ dám nghĩ đến.

Hàn Hàn sinh năm 1982, tức thuộc cái được gọi là thế hệ sau tám mươi, những người biết đến ba mươi năm đầu tiên của nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa với nhiều phong trào chính trị thảm họa của nó chỉ từ lời thuật lại của cha mẹ họ – nếu nói chung là có.

Anh không thích trường học. Anh căm ghét việc phải học thuộc lòng, bỏ học và vì vậy mà cũng không đủ tiêu chuẩn để được nhận vào một trường đại học. Anh chỉ muốn làm những nghề nghiệp ngòai, vì anh muốn không bao giờ phải đứng nữa, như thường xảy ra trong trường khi thầy giáo phạt anh phải đứng vào trong một góc nhà vì hay chống đối. Vì vậy mà anh trở thành nhà văn và người lái xe đua. Đặc biệt nghề nghiệp thứ nhất đã có những thành công to lớn. Mặc dù thầy giáo cho anh điểm xấu trong giờ văn, anh đoạt giải nhất trong một cuộc thi viết văn trên khắp nước. Cha anh đã giới thiệu cho anh những tác phẩm của các tác giả Trung Quốc nổi tiếng. Với 18 tuổi, anh xuất bản quyển tiểu thuyết đầu tiên của mình, một câu chuyện trào phúng về hệ thống giáo dục Trung Quốc. Sách bán được hơn hai triệu bản, vì trong đó Hàn Hàn đã đánh trúng tâm lý của thế hệ anh.

Cũng như nhiều người của thế hệ sau 80, Hàn Hàn sử dụng Internet một cách hết sức tự nhiên. Từ năm 2006, anh bình luận trên trang mạng của mình về cuộc sống hàng ngày ở Trung Quốc. Ngay trước Triển lãm Thế giới 2010, khi cả phân nửa Thượng Hải bức xúc về các công trường xây dựng đường phố ở giờ phút cuối cùng và về sự cản trở giao thông cực lớn do các công trường đó gây ra, Hàn Hàn đưa ra một lời giải thích hết sức dễ hiểu: nếu như người ta tiến hành bảo trì các con đường đó một năm trước đây thì cho đến Expo chúng cũng sẽ lại hư hỏng trở lại. Anh cũng bàn đến các đề tài nhạy cảm như tham nhũng, kiểm duyệt,

chuyên quyền của nhân viên nhà nước và tàn phá môi trường. Nhiều người cũng làm điều đó, nhưng điểm đặc biệt của Hàn Hàn là lời chế giễu bén nhọn của anh và tính hài hước không tra chuốt của anh. Vì vậy mà hiện giờ anh không những được giới trẻ thần phục mà với những lời nói sắc nhọn của mình cũng đã chiếm được cảm tình của những người lớn tuổi hơn. Có những người nào đó đã nhìn thấy ở anh một Lỗ Tấn thứ hai, nhà văn Trung Quốc nổi tiếng nhất của thời hiện đại.

Sự nổi tiếng của anh bảo vệ anh trước những người kiểm duyệt, những người hẳn phải đau đầu vì sự chế giễu của anh. Khó có thể tấn công được Hàn Hàn. Tuy là anh gọi thẳng tên các sự việc, thế nhưng anh lại không công khai phê phán. Anh thích kêu gọi tình yêu nước nhiều hơn, với nhiều tính khôi hài. Có những lời bình luận nào đó của anh được chuyển đi tiếp như là những lời nhận xét dí dỏm, những lời bình luận khác đã nhanh chóng bị những người kiểm duyệt xóa ngay sau khi xuất hiện. Hàn Hàn không để cho những việc đó tạo ấn tượng. Khi anh có kế hoạch cho một tờ tạp chí về tiểu luận, thơ và ý kiến, và cơ quan nhà nước đã không cấp cho anh giấy phép xuất bản, anh đã nhanh chóng chuyển sang xuất bản riêng lẻ dưới dạng sách mà việc xuất bản nó không còn có thể bị ngăn chặn được nữa.

Trung Quốc đi về đâu?

Thành công của ba mươi năm chính sách cải cách và mở cửa đã làm cho không những nước ngoài mà còn cả người Trung Quốc ngạc nhiên nữa. Đặng Tiểu Bình đã đưa cho họ sự tự do phát triển về kinh tế, và người ta đã sử dụng khả năng đó. Nhưng bây giờ thì tiếp tục như thế nào?

Ông T., 34 tuổi, kỹ sư, Bắc Kinh: "Tôi cảm nhận sự không chắc chắn về tương lai của chúng tôi như là một vấn đề lớn. Không ai biết đất nước của chúng tôi sẽ phát triển theo đường hướng nào. Tuy là chúng tôi có thể hài lòng với cuộc sống hiện nay của chúng tôi. Nhưng xin đừng quên rằng: Tất cả người Trung Quốc chúng tôi đều có một cái đầu riêng. Chúng tôi muốn có kế hoạch cho tương lai của chúng tôi, chúng tôi muốn biết chúng tôi sẽ gặp những gì, đặc biệt là chúng tôi, những người trẻ hơn, những người vừa mới quá ba mươi tuổi. Có thể nói là chúng tôi đứng giữa các thế hệ: đứng trên chúng tôi là cha mẹ của chúng tôi, dưới chúng tôi là con cái của chúng tôi. Chúng tôi gánh vác trách nhiệm. Chúng tôi phải lo cho cả người già lẫn người trẻ. Vì vậy mà chỉ là điều tất nhiên khi chúng tôi quan tâm tới sự ổn định và muốn biết rằng những gì sẽ chờ đợi chúng tôi trong tương lai. Sẽ có cải cách chính trị không? Hệ thống chính trị của Trung Quốc sẽ thay đổi hay không? Nhưng chính phủ và Đảng chỉ nhìn tới tình hình hiện tại và không có thời gian để nghĩ về tương lai."

Các cải cách kinh tế là một thành công. Nền kinh tế của chúng tôi đã phát triển một cách gương mẫu. Điều này được cả thế giới công nhận. Trung Quốc đã có thêm ảnh hưởng trên trường quốc tế. Đất nước của chúng tôi lại có tiếng nói. Cùng với nền kinh tế, các điều kiện sống của chúng tôi cũng đã tốt lên thấy rõ. Và mặc dù vậy, chúng tôi vẫn quan tâm tới câu hỏi: Trung Quốc đi về đâu? Không ai biết điều đó. Ngay Đảng và chính phủ cũng không biết. Họ không có kế hoạch lẫn viễn tưởng. Điều này tất nhiên là gây lo sợ ở nước ngoài. Trung Quốc, gã khổng lồ đó, là không thể đánh giá được. Trong khi đó thì chúng tôi có đủ người có học thức, có thể giúp đỡ những người đang cầm quyền bằng cách tư vấn không tư lợi. Nhưng các lãnh tụ của chúng tôi thì chỉ nghĩ về mình thôi. Họ sợ mất quyền lực và muốn tự quyết định lấy tất cả. Nhưng làm sao mà họ có thể quyết định một mình và dẫn đất nước chúng tôi đi theo một đường hướng đúng đắn được? Làm sao mà họ có thể mang lại cho chúng tôi một tương lai tốt đẹp khi họ không cho chúng tôi cùng suy nghĩ? Chúng tôi buộc phải bất động về tư tưởng. Điều này gây nên một sự bất an lớn và nguy hiểm cho đất nước của chúng tôi. Giống như chúng tôi đang sống ở lúc tranh tối tranh sáng, chỉ là chúng tôi tự hỏi, liệu đó là một bình minh hay là hoàng hôn."

Sau những thành công về kinh tế, nhiều người đang chờ đợi cuối cùng rồi cũng có cải cách chính trị, những cái dẫn tới ít giám hộ hơn và có quyền cùng quyết định nhiều hơn. Nhưng các lãnh tụ Đảng đang ngăn ngừa. Cải cách chính trị có thể gây nguy hại tới cho yêu cầu nắm quyền lực của họ, và vì vậy mà họ lại còn siết chặt dây cương hơn và trở nên không khoan nhượng trước bất cứ một sự phê phán nào. Đặng Tiểu Bình chỉ dựa trên sự phát triển kinh tế và đã yêu cầu hãy để cho quá khứ yên và nhìn tới phía trước. Người Trung Quốc đã làm như vậy. Họ đã đấu tranh cho một cuộc sống tốt đẹp hơn, và thành công đã để cho họ trở nên tự tin hơn và có yêu cầu cao hơn. Nhiều người yêu cầu có một nếp văn hóa trong chính trị, cái cho phép họ tham gia vào trong giải pháp cho những câu hỏi và vấn đề của xã hội, và cả vào

trong thảo luận về quá khứ nữa. Từ chối sự tự do chính trị này đã dẫn tới một mâu thuẫn và tới một cuộc khủng hoảng niềm tin giữa Đảng và nhân dân.

Về tính chính danh của quyền lực

Ông W. gần ba mươi tuổi khi ông sang Đức như là nhân viên của một công ty liên doanh Đức – Trung Quốc. Chỉ không lâu sau đó, ông trở thành nhà kinh doanh độc lập và thành lập công ty riêng của mình. Ông kinh doanh hết sức thành công hai mươi năm liền. Bây giờ ông đã trở về Trung Quốc cùng với gia đình. Ông mua một ngôi biệt thự ở một vùng ngoại ô sang trọng của Bắc Kinh và để cho những nhà cung cấp trang thiết bị nội thất sang trọng của Đức tư vấn cho đồ đạc trong nhà. Kết quả: sự sang trọng kín đáo của miền Bắc Đức đi cùng với ý thích những gì đắt tiền nhất.

Ông W. hài lòng với cuộc đời của ông. Mục đích của ông là về hưu lúc năm mươi tuổi, để rồi chỉ còn làm những gì mà ông thích. Bây giờ thì ông có thể bắt đầu với việc mà trong giới bạn bè của ông thì không có gì là bất thường cả. Ở đó có nhiều ví dụ cho việc kinh doanh thành công như vậy.

Gia đình thích trở về Bắc Kinh. Đó là quê của họ, họ hàng và bạn bè thân thuộc sống ở đó. Mặc dù vậy, gia đình không hoàn toàn từ bỏ nước Đức. Những người Trung Quốc nào có khả năng đều muốn cho chắc ăn và đều giữ lại một nơi cư trú ở nước ngoài.

"Đối với tôi, hệ thống chính trị là vấn đề lớn nhất trong đất nước này", ông W. nói. "Chính phủ của chúng tôi biết rất rõ, rằng họ phải thay đổi hệ thống chính trị. Họ chỉ không biết là họ cần phải làm điều đó như thế nào mà vẫn giữ được sự ổn định và trật tự của xã hội, và vẫn không bị mất quyền lực. Một hệ thống chỉ hoạt động được cho tới chừng nào mà những người cầm quyền được người dân chấp nhận. Tôi nghĩ là có thể trở nên gay go vào khoảng năm 2020. Thời trước, Đặng Tiểu Bình đã được chấp nhận như là lãnh tụ. Ông đã tìm ra được con đường đúng đắn. Ai cũng nhìn thấy thành công của ông. Sau cái chết của ông, một vài người đã lo ngại sẽ có những cuộc nổi dậy trong nước hay tranh giành quyền lực ở Bắc Kinh. Nhưng điều đó đã không xảy ra vì Giang Trạch Dân được Đặng bổ nhiệm, và mặc dù Giang tương đối không có gì đặc sắc cả, và người ta không biết họ phải nghĩ về ông ta như thế nào, ông vẫn còn có tính chính danh bởi Đặng Tiểu Bình. Cũng y như vậy với Hồ Cẩm Đào. Ông cũng được Đặng Tiểu Bình quyết định và vì vậy mà có tính chính danh. Nhưng điều gì xảy ra sau nhiệm kỳ thứ hai của ông ấy? Người ta có hỏi con người mới đó rằng điều gì cho phép ông nắm lấy quyền lực? Ngay từ ngày nay là đã có những vùng đất riêng lẻ không còn tuân theo trung ương nữa. Thêm vào đó, con cái của các lãnh tụ Cộng sản cũ, "Đảng của các hoàng tử", cũng chen lấn tới quyền lực. Trong đó cũng có một vài người cũng có khả năng, nhưng điều đó không giúp ích được gì nhiều cho họ, vì người dân không thích họ, vì họ nghĩ rằng các "hoàng tử" đó chỉ nhờ vào quan hệ của họ mà có được quyền lực. Rồi thì là ai? Ai có được tính chính danh? Theo ý tôi thì đó là một vấn đề lớn."

Một ý kiến phổ biến khác là Đảng Cộng sản phản ứng không khoan dung với phê bình và cố gắng kìm hãm nó ngay lập tức bởi vì họ đang ở trong thế yếu.

Ông G., 53, luật sư, Bắc Kinh: "Các lãnh đạo Đảng ngày nay cứ đùn đẩy vấn đề cải cách chính trị vào tương lai, vì họ không có khả năng giải quyết nó. Họ quá yếu. Mãi thế hệ lãnh đạo Đảng tới đây mới có thể có khả năng. Vì cho tới chừng đó thì áp lực sẽ cao cho tới mức mà họ phải hành động."

Áp lực xuất phát từ những vấn đề ngày càng chồng chất lên nhau, những vấn đề mà người dân phàn nàn về chúng. Đứng ở vị trí đầu tiên là tham nhũng, cái đã trở thành một hiện tượng phổ biến rộng khắp, giống như một khối u đã lan ra khắp một thân thể. Người ta cần một loại thuốc mạnh để chữa lành cho cơ thể. Trong quá khứ, một loại thuốc như vậy bao gồm bạo loạn và nổi dậy. Nhưng kinh nghiệm cho thấy rằng những người đã đạt tới một mức sống cao, sở hữu một căn hộ riêng và một chiếc ô tô, không còn tham gia tích cực nữa. Họ có quá nhiều thứ để mất. Có khả năng nhiều hơn là họ theo truyền thống Trung Quốc cũ, chờ một lãnh tụ chính trị khôn khéo, giải quyết các vấn đề cho họ. Theo cách nhìn này thì tư tưởng hoàng đế xưa cũ vẫn còn bắt rễ sâu xa.

Ông Q., 82 tuổi, đảng viên lão thành, Thượng Hải: "Hoặc là chính phủ trung ương giải quyết thành công các vấn đề lớn nhất trong những năm tới đây và đặc biệt là khống chế được tham nhũng, hoặc là mười năm tới chúng tôi sẽ trải qua một cuộc cách mạng mới. Nhưng cuộc cách mạng này sẽ diễn ra mà không đổ máu, và nó cũng không do người nông dân tiến hành như năm 1949, mà là từ cư dân thành thị."

Giới lãnh đạo chính trị ngày nay cố làm sống lại các tư tưởng của Khổng Tử và cố gắn chặt chúng vào trong xã hội. Đặc biệt cần phải được duy trì là các đức tính cũ tuân lời, kiên nhẫn và cần kiệm. Các hoàng đế đã cai trị hơn hai ngàn năm theo hệ thống thứ bậc cũ này, cái yêu cầu người cấp dưới đúng những đức tính đó, nhưng trước hết là tuân lời. Người ta có cần phải làm sống lại hệ thống xưa cũ này không? Nhiều người chống lại điều này, vì các vấn đề hiện đại của xã hội Trung Quốc hầu như không thể được giải quyết với chúng.

Những người hưởng lợi trên trung bình từ những cuộc cải cách kinh tế muốn giữ nguyên hiện trạng. Họ muốn có sự ổn định và không muốn có thí nghiệm tiếp theo với những cải cách nhiều rủi ro. Nhưng vẫn có đủ người trẻ tuổi, những người chưa đạt được gì nhiều và bòn chôn gọi to đòi thay đổi. Họ phê phán trong Internet các mặt trái của những cuộc cải cách kinh tế, phát hiện ra những vụ tham nhũng và phê phán công khai những điều bất công. Hoạt động của họ ngay bây giờ đã mang lại những kết quả tốt rồi. Có những nhân viên tham nhũng nào đó đã rơi vào trong tầm ngắm của cộng đồng Internet tinh táo và đã bị bắt. Vì vậy mà nhiều người trong Trung Quốc hiện giờ đã xem Internet như là một hình thức cơ quan kiểm soát và là bước đầu tiên đi tới một sự cùng tham gia dân chủ.

Trong Internet, phát biểu phê phán của các nhân vật có nhiều ảnh hưởng cũng lan truyền đi ngày càng nhiều hơn, ví dụ như phê phán của cựu thành viên Bộ Chính trị Bành Chân. Ngày nay cũng như trước đây, câu hỏi đã được ông đặt ra vào thời trước vẫn kích động những cuộc thảo luận gay gắt: Ai có quyền lực nhiều hơn, luật lệ hay là Đảng? Cả những phát biểu được lan truyền đi trong Internet của Ngô Quang Chính, cựu bí thư của Ủy ban Nội chính Trung ương, cũng gây xôn xao. Ông nhắc lại yêu cầu của một vài đảng viên, hãy công khai tài sản của các quan chức. Cho tới nay, yêu cầu này không được chấp nhận, vì tài sản của các quan

chức tất cả đều nhiều hơn là có thể có được với tiền lương của họ. Thế tức là tất cả những tài sản đó từ đâu tới? Cho tới chừng nào mà câu hỏi này không được trả lời thì đất nước không thể khỏe mạnh trở lại được.

"Nếu như tôi có con thì tôi sẽ lo lắng"

Ông K., 42 tuổi, giám đốc, Bắc Kinh: "Ba mươi năm chính sách cải cách đã làm thay đổi đất nước chúng tôi một cách ngoạn mục. Nhưng đó chủ yếu là cải cách kinh tế. Tất nhiên, nhìn theo hướng chính trị thì chúng tôi cũng có tiến bộ. Chúng tôi có thể nhìn thấy điều đó hàng ngày. Nhưng những tiến bộ này quá nhỏ để mà có thể nói về một cải cách. Về phương diện này thì Đảng hành động quá ngần ngại vì họ lo lắng cho quyền lực của họ. Dưới sự thống trị của họ đã có quá nhiều việc tồi tệ xảy ra, những điều mà ngày nay họ không còn thích nói đến nữa và là những điều mà họ thích nhất là không muốn cho chúng đã xảy ra. Nhưng tới một lúc nào đó thì những việc này cũng sẽ hiện ra, và người ta sẽ phải nói về chúng. Mãi tới lúc đó thì tôi mới hài lòng, Theo ý tôi thì chúng tôi phải đi về hướng dân chủ và hệ thống đa đảng.

Nói chung, trong hệ thống độc đảng Trung Quốc của chúng tôi thì không có sự kiểm soát đảng cầm quyền. Điều đó là đúng và đồng thời cũng sai. Kiểm soát trực tiếp và phê phán Đảng công khai là những điều cấm kỵ, và người ta không nên yêu cầu dân chủ, hệ thống đa đảng và nhân quyền quá to tiếng. Mặc dù vậy, kể từ khi có Internet, người dân có thể thực hiện được một sự kiểm soát nào đó. Ví dụ như có một nhân viên nhà nước ở Nam Kinh đã phát biểu trong một cuộc phỏng vấn về tình trạng của bất động sản. Ông sẽ lo sao cho giá sử dụng đất và giá hộ ở không giảm xuống. Nếu như có những thế lực nào đó cố gắng giảm giá thì ông sẽ biết cách ngăn chặn điều đó. Trong cộng đồng Internet có một tiếng hét căm phẫn, vì người ta rất tức giận về giá quá cao của bất động sản. Tất cả đều thống nhất, rằng người đàn ông này không đại diện cho quyền lợi của công chúng, mà chỉ cho quyền lợi của người giàu và chính quyền địa phương. Người ta có thể buộc cho ông điều đó không? Tất nhiên là không, vì có quá nhiều những nhân viên nhà nước như vậy. Nhìn cho kỹ thì người ta phát hiện ra rằng trong lúc phỏng vấn, nhân viên này đeo một cái đồng hồ Rolex và hút thuốc lá Nam King đắt tiền. Một bao có giá 1000 nhân dân tệ, và vì người đàn ông này hút hết điếu này tới điếu khác nên có thể nhanh chóng thấy rõ rằng từ tiền lương của mình thì ông ấy không thể nào chi trả chỉ riêng cho việc hút thuốc lá của ông được, nói chi tới có tiền mua một cái đồng hồ Rolex đắt tiền. Người đàn ông này bị chú ý tới, và càng có nhiều thông tin về ông ấy thì tình hình càng tệ hại hơn cho ông. Cuối cùng ông phải từ chức. Hiện giờ, những cuộc săn lùng như vậy đã trở thành môn thể thao cho nhiều người dùng trên mạng.

Ở chúng tôi thì không phải là giới truyền thông thực hiện một sự kiểm soát nào đó như ở Phương Tây, mà đó là Internet. Điều này khiến cho chính phủ chúng tôi lo âu, và họ cố gắng đè nén sự phê phán, bằng cách viện cớ cố gắng ngăn chặn khiêu dâm. Họ đã có thể ghi nhận nhiều thành công đáng kể. Trước đây tôi có thể gọi những trang mạng nhất định nào đó mà trên đó còn có những bài viết thật sự là rất hay. Bây giờ thì không thể nữa. Tất cả đều đã bị chặn. Những gì có hại thật sự đến uy tín của Đảng đều bị chặn. Tất nhiên là có khả năng để vượt qua, bằng cách ví dụ người Trung Quốc ở ngoài nước xây một trang mạng ở nước ngoài. Nhưng rồi thì không thể truy cập nó được từ trong Trung Quốc. Điều này khiến cho tôi rất không hài lòng, vì một chính sách như vậy kìm hãm cải cách và phát triển. Từ nhiều thập niên

nay, Đảng cố giữ cho người dân ngu muội. Họ thích nhất là khi người dân hoàn toàn không suy nghĩ nữa. Nhưng những cố gắng như vậy thỉnh thoảng lại có tác dụng ngược lại. Phần lớn người dân trong Bắc Kinh đều ủng hộ có dân chủ nhiều hơn, mở cửa nhiều hơn và tự do nhiều hơn. Rất đáng tiếc là về phương diện này thì chỉ tiến lên rất chậm.

Đảng hoạch định và quyết định tất cả. Mới đây, một loại thuế nhất định vừa được ban hành. Điều này chỉ được công bố một cách đơn giản, không có thảo luận trước đó trong Quốc Hội. Người dân phải chấp nhận điều đó. Chúng tôi không còn cách nào khác, vì không được phép quên: chính phủ thuộc về Đảng, Trung Quốc cũng thuộc về Đảng. Người ta phải nghe lời Đảng. Tuy vậy, điều này lại được diễn đạt có hơi quá. Vì khi có một ý kiến nhất định xuất hiện, được mọi người ủng hộ, thì Đảng phải đáp lại. Như đã xảy ra mới đây thôi, khi một nữ nhà báo điều tra bị truy nã qua lệnh bắt giam. Sự phẫn nộ của người dân lớn tới mức lệnh bắt giam này đã được thu hồi lại.

Tôi không bao giờ muốn trở thành đảng viên. Con đường công danh của tôi trong nhà máy cũng tiến triển thuận lợi mà không cần phải là đảng viên. Nhưng rồi người ta đến với tôi và nói rằng: Anh có tài, anh làm việc tốt nhất trong hãng, tại sao anh lại không gia nhập? Tôi nói, tôi không có thời gian để lo về các thủ tục hình thức. Họ nói, chúng tôi làm cho anh. Thế là tôi nói vâng. Bây giờ thì tôi ở trong Đảng và ngay lập tức đã có một bước nhảy vọt thật lớn trên con đường công danh,

Tức là tôi cũng có thể hài lòng với tình cảnh cá nhân của tôi. Khi tôi nghĩ về cha mẹ tôi, những người đã phải chịu đựng chính sách chính trị cực đoan hàng chục năm trời và đã lãng phí mất những năm tốt đẹp nhất của họ, thì tôi chỉ có thể chúc mừng tôi vì đã sinh ra vào cuối những năm 60. Tôi không còn biết gì nhiều về các chiến dịch chính trị nữa. Ngày nay tôi có thu nhập tốt, sở hữu một căn hộ rộng 170 m² và lái một chiếc ô tô nhanh. Mới trước đây hai mươi năm thì tôi thật không thể tưởng tượng ra được là sẽ có lần tự lái ô tô và có thể sống trong một căn hộ lớn như thế, không có cha mẹ hay cha mẹ vợ mà chỉ riêng với vợ tôi thôi. Khi ý nghĩ mua một chiếc ô tô cho mình đến với tôi lần đầu tiên, tôi cảm thấy chóng mặt vì hồi hộp. Ngày nay thì việc sở hữu một căn hộ và một chiếc ô tô cá nhân không còn gì là đặc biệt nữa. Kinh tế đang bùng nổ. Tôi còn muốn gì nữa chứ? May là tôi không có con. Cảm ơn trời! Nếu như tôi có con thì tôi sẽ lo lắng cho chúng. Tôi cho rằng thế hệ kế tiếp sẽ không có được một tương lai tốt đẹp đâu. Chỉ riêng việc phân bố tài sản không công bằng, vực sâu giữa nghèo và giàu, ô nhiễm môi trường và lão hóa dân số sẽ dẫn đến những vấn đề lớn. Tuy vậy, tôi không tin vào một cuộc cách mạng mới. Thời của những cuộc cách mạng đã qua rồi. Đảng và chính phủ có đủ quyền lực để nhanh chóng kiềm chế những cuộc bạo động trong nước và ngăn chặn không có chúng lan truyền đi. Khả năng duy nhất của chúng tôi, để cùng tham gia xây dựng trong quá trình cải tạo, là liên tục gây áp lực từ bên trong và từ bên ngoài, để ép buộc Đảng phải đi tới những cải cách khác nữa. Có đủ việc cần phải làm. Ví dụ như con cái của các lãnh tụ cao cấp trong Đảng, "Đảng của các hoàng tử", có ảnh hưởng lớn tới mức các nhà phê phán nói rằng họ đã phân chia đất nước này ra cho họ. Những người nào đó kiểm soát các lĩnh vực cung cấp năng lượng, những người khác quyết định về các hệ thống giao thông hay nhiều phần của thị trường bất động sản. Những việc như thế là không được phép có, và mặc dù vậy, chúng là hiện thực trong đất nước của chúng tôi. Cũng có thể là điều này cũng thuộc trong nền kinh tế thị trường đặc sắc Trung Quốc."

Ở châu Âu, sự dân chủ hóa tiến triển với niềm tự tin tăng lên của người dân thành thị. Mao Trạch Đông đã đi vào lịch sử như là một nhà cách mạng thành công, vì ông đã nhận ra rằng khác với ở Nga, một cuộc lật đổ trong xã hội chỉ có thể xuất phát từ người dân ở thôn quê. Những người nông dân, thời đó chiếm hơn tám mươi phần trăm dân số, đã giúp cho phong trào cách mạng chiến thắng. Hiện giờ, thành phần nông dân đã giảm đi rất nhiều, trong khi đô thị hóa lại diễn ra hết sức nhanh chóng. Trên 300 triệu người, phần lớn là từ vùng nông thôn, đã tìm thấy một cuộc sống trong các thành phố mới. Chỉ khi một tầng lớp trung lưu thành thị tự tin thành hình cùng với tỷ lệ người dân ở thành thị tăng lên trên năm mươi phần trăm nhiều – như người ta đang cố gắng để đạt tới – thì một hướng đi tới các phương án tự do hơn mới có thể thắng thế.

Ông P., 57 tuổi, giám đốc của một công ty Đức ở Thượng Hải: "Kinh tế sẽ bắt buộc chính trị tiến hành thay đổi, và dần dần thì rồi cũng sẽ thành hình một cái gì đó giống như tầng lớp trung lưu. Nhưng tôi cũng có thể tưởng tượng được rằng mười năm nữa ĐCS vẫn còn nắm quyền lực và thêm vào đó là vẫn tiếp tục điều hành chính phủ. Nhưng đó sẽ là một đảng khác với ngày nay, cũng như đảng của ngày nay là một đảng khác với trước đây ba mươi năm và ngày nay thì không còn có những lãnh tụ có sức lôi cuốn nắm quyền lực như Mao, Chu và Đặng nữa. Người Trung Quốc chúng tôi đã quen với Chủ nghĩa Trung ương. Chúng tôi chưa từng bao giờ có một cái gì đó khác. Tôi nghĩ, trong tương lai chúng tôi sẽ có một hệ thống tương tự như ở Singapore."

Chỉ với một ít từ ngữ, một giám đốc ở Thanh Đảo đã diễn đạt được điều mà nhiều người cùng quê hương với ông cảm nhận: "Chúng tôi không muốn lật đổ và không muốn có một hệ thống mới. Tất cả những gì chúng tôi muốn là sự công bằng." ./.